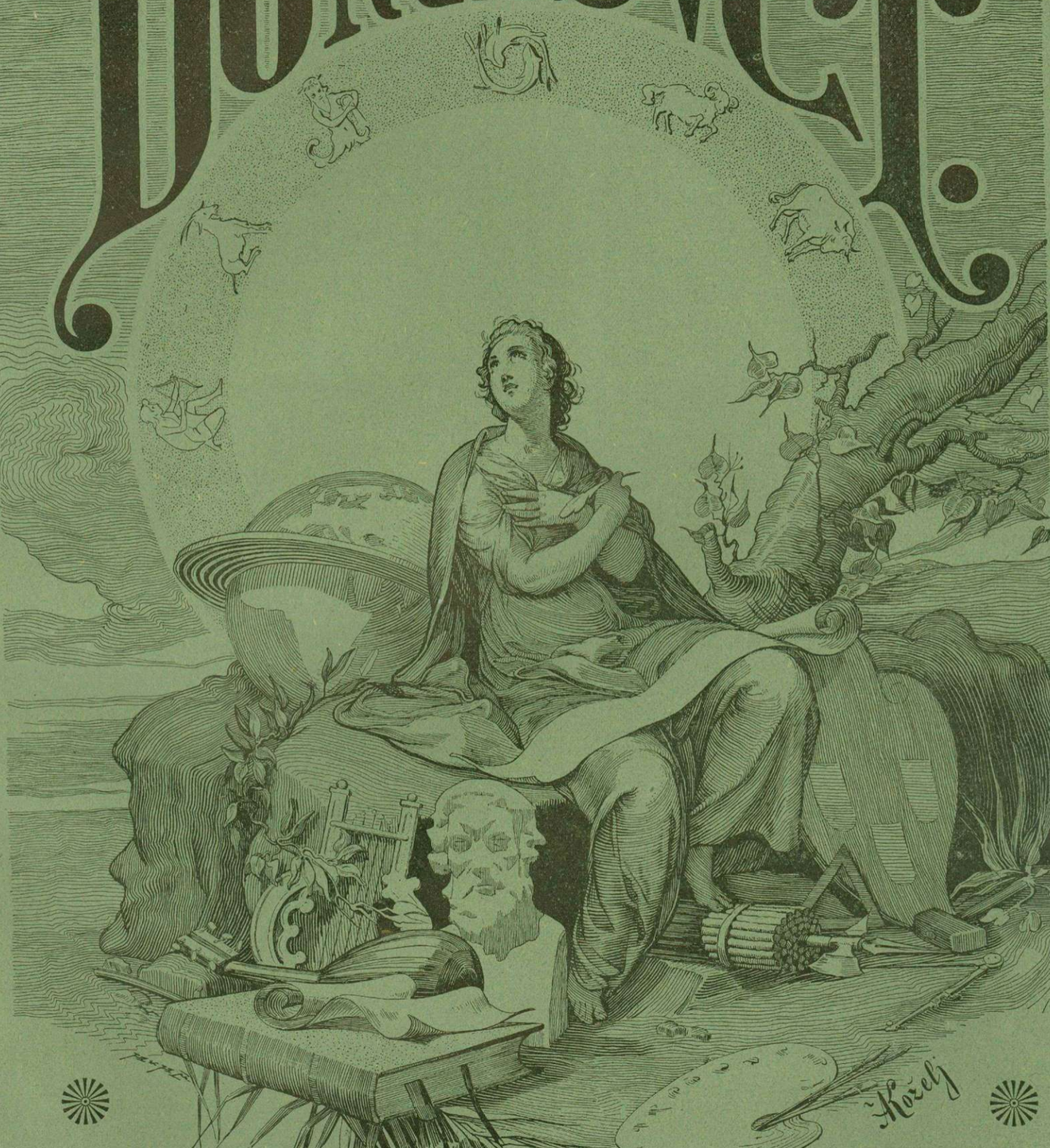

DOM in SVET

List

s podobami
za leposlovje in znanstvo.

Leto XIV. * *

Štev. 5. * * *

V Ljubljani 1901.

Vsebina.

	Stran
Ob Taras-Ševčenkovem grobu. Za štiridesetletnico pesnikove smrti — spisal <i>Bajda Kazak</i>	257
Na vojvodskem prestolu. Povest iz slovenske starodavnosti. — Spisal <i>I. Selàn</i> . (Dalje.)	265
Gazelice. 24., 25., 26., 27., 28., 29. Zložil <i>Anton Medved</i>	270
Carletto Iz bolniških prostorov. — Spisal <i>Pavel Perko</i>	271
Bršljan in bodičje. 6., 7., 8. Zložil <i>Anton Medved</i>	282
Oranže in citrone. Pod italijanskim nebom utrgal <i>Fr. S. Finšgar</i>	283
Kesanje. Zložil <i>Anton Medved</i>	286
Izlet v Ostijo. Potopisna in kulturnozgodovinska črtica. — Spisal <i>dr. Frančišek Kovačič</i> . (Konec.)	287
Moji gradovi. Zložil <i>Jož. Bekš</i>	291
Do zmage! Po prijateljevih pismih priobčil <i>Jož. Ošaben</i> . (Dalje.)	292
Ko mine zime sneg in mraz Zložila <i>Ksenija</i>	298
Drobnogled in drobni svet. Spisal kanonik <i>Ivan Sušnik</i> (Dalje.)	299
Finale. Zložila <i>Ljudmila</i>	303
Moči! Zložil <i>Leo Levič</i>	303
Lovec Roman. Gozdna slika. — Spisal <i>I. E. Rubin</i>	304
K tebi Zložila <i>Ljudmila</i>	308
Anton Čehov. Literarno-kritična črtica. — Napisal <i>F. Ks. G.</i>	309
Književnost	314
<i>Slovenska književnost</i> . Knjige „Slovenske Maticе“ za l. 1900.: Zabavna knjižnica. — — Moja deca. — Za bratoljubje. — Socijalizem. — <i>Hrvaška književnost</i> . Knjige „Maticе Hrvatske“: Spomen-cvieve. — Toma Erdedi Bakač, ban hrvatski. — <i>Poljska književnost</i> . — <i>Ruska književnost</i> .	
To in ono	319
Naše slike. — Ljudsko štetje. — Proslava zaslužnih mož. — Krščanska akademija v Pragi. — Za nagrobni spomenik Václava Kosmáka. — A. K. Šeller. — Slovanski časnikarji. — Katoliški misijoni. — Doktorat tehničnih znanosti. — Slikar Jožef Plank. — Zrakoplovstvo. — Ponarejeni dragi kameni.	

Slike.

	Stran
Taras Ševčenko	259
Križ na Ševčenkovi mogili	260
Šoba poleg Ševčenkove mogile	261
Ševčenkova mogila nad Dniprom	264
Ševčenkova gora	265
Sv. Devica z Detetom. Slikal <i>G. Bellini</i>	280
Oranže in citrone. Slikal <i>F. Pečnik</i>	283
Boj s Saraceni in zmaga Leona IV. pri Ostiji. Slikal <i>Rafael Sanzio</i>	287
Izkopine v stari Ostiji: Glavna cesta	293
Jupiter Serapis	297
Slike k spisu „Drobnogled in drobni svet“ 13, 14, 15, 16, 17, 18	301 302
Gozdni tat	312 313
Vinjeta	225
Buri pred angleškim vlakom	320

„Dom in Svet“ izhaja prvega dné vsakega meseca.

Urednika: *dr. Mihael Opeka* za leposlovje, *dr. Evgen Lampe* za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik *Marijanišče*. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 8 K 40 h, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2 dol., za Italijo 10 lir, za Nemčijo 8 mark. Sprejemlje *lastništvo in upravištvo v Marijanišču*.

Ob Taras-Ševčenkovem grobu.

Za štiridesetletnico pesnikove smrti — spisal *Bajda Kazak*.

Jak umru, to pohovajte
mene na mogili,
sered stepu širokogo,
na Vkraini milij . . .

Zapovit.

Dne 26. svečana po ruskem štetju, ali po našem štetju 10. sušca, je preteklo 40 let, odkar je zatisnil oči v nevzdramno spanje in v večni počitek eden največjih in najslavnejših Slovanov, Rusin Taras Ševčenko. Bil je mož, ki bi moral biti v ponos slednjemu Slovanu, mož, kateri je s svojo veliko in iskreno ljubeznijo do mile, zatirane domovine res zaslužil, da njegov spomin nikdar ne zamre v srcih Slovanov sploh, zlasti pa rojakov Rusinov.

V tem sestavku hočemo osvetliti cenjenim čitateljem „Dom in Sveta“ v glavnih potezah pesnika-veleuma, njegovo vzorno ljubezen do ožje domovine in do Slovanov sploh, ter izpregovoriti par besedi o njegovem grobu ter o časti in slavi, ki jo uživa veliki genij po smrti.

Kdor hoče res dobro umeti Ševčenka in njegove pesmi, mora dobro poznati tudi zgodovino malorusko, oziroma ukrajinsko, mora biti poučen o političnih in gospodarskih razmerah rusinskega „blopskega“ naroda. Spoznati moramo žalostno tlačanstvo rusinskega

naroda, mišljenje, čutenje in življenje teh tlačanih sinov junaških in slavnih dedov. Zato poglejmo kratko v zgodovino in podajmo nekaj črtic o „sumni dolji“, to je o žalostni, tužni usodi širne Ukrajine.

Leta 1783. je carica Katarina II. uvedla „krepactvo“ t. j. tlačanstvo na Ukrajini. Do tedaj je bila Ukrajina prosta, takrat pa se je razdelila med velike in male „pane“, ki so se imenovali „dvorjane“.

Narodna rusinska zavest je bolj in bolj hirala. Prvaki in velmožje, a še bolj njihovi potomci so se izneverili „stari slavi očetov“ in zatajevali, pozabljali in prezirali svoj rod. Velik prepad je nastal polagoma med „krepaki“, tlačani, in med „pani“, gospodi. „Pan“ je imel vsa prava, „krepak“ nobenega. Bremena so „pani“ svojim podložnikom nalogali res ogromna, tako da je bil tlačan v oblasti „panovi“ malone brezpraven, kakor živina. Da, ubogi tlačan ni imel niti polnega prava do samega sebe: bil je rob — bil je last gospodarjeva. Ako se je hotel oprostiti, se je moral odkupiti. Prišlo je tudi v pregovor, da kdor ubije „hlopa“, je ravno tako nekazniv, kakor če bi ubil psa. Tako žalostne razmere so vladale tudi na Poljskem v XVI. stoletju.

„Pani“ so hoteli seveda, da ostani „hlop“ ali „krepak“ neveden, in nihče se ni smel ničesar učiti; niti čitati ni smel brez dovoljenja „panovega“. „Pani“ so hoteli popolnoma uničiti svoje kmete gmotno in нравno. Z vso silo so jih v ta namen navajali k pijanstvu in zapravljivosti. Ako je kdo znal pisati in čitati, jim je bil neljub, in poslali so ga v vojake v daljne kraje, kjer je moral služiti do 20 let. In ne samo čez teden, ampak tudi ob nedeljah so reveži morali trdo delati. Je-li čudo torej, da je junaški ukrajinski narod in ž njim njegova slavna zemlja bila malone končana?! Kdo je mogel upati, da se zopet dvigne?

In sredi takih razmer in v tako tužnih časih se je rodil Taras Ševčenko, sin ubogega „krepaka“, dne 25. svečana (9. sušca po našem štetju) l. 1814. v Morincah kijevske gubernije na Ukrajini. Že v mladih letih je izgubil mater, katero je srčno ljubil. Dobil je mačeho, katera je jako grdo delala ž njim. V nežnih pesmih popisuje zelo ganljivo svojo nesrečo. — Izprva se je učil slikarstva, ki ga je najbolj mikalo. Njegov „pan“ Engelhardt, ki ga je jemal s sabo po velikih mestih, ga je dal še bolj izučiti v tej umetnosti, ker je, videč talent Tarasov, pričakoval od njega velikih dobičkov. Pa prišlo je drugače. V Peterburgu so tamošnji Ukrajinci tudi hitro spoznali Tarasovo pesniško nadarjenost. Zložili so 2500 rubljev — za tedanja dobo pač visoko vsoto — in so odkupili Tarasa iz tlačanstva. Zdaj je Ševčenko začel svobodno dihati, in njegova pesniška duša se je izlivala v krasne stihotvore.

Kmalu je izdal prvi zvezek „Kobzarja“, kateri je z drugim zvezkom vred pravi odmev Tarasovega čutenja, mišljenja in teženja — niz solznih biserov.

Ševčenko je bil sin „krepaka“ in kot tak je na lastne oči gledal in opazoval tužno, da, naravnost obupno stanje, v katerem je vzdihoval ves rusinski narod. Pa tudi sam je okusil žalostno in grenko življenje tlačenega „krepaka“. Zato se je do cela vživel v narodovega duha, in njegov glas je bil odmev ljudskega srca. In ako se sploh more o tem

ali onem umetnem pesniku reči, da je narodni pesnik, prekaša Ševčenko v tem vse druge. Kje najdemo primere njegovemu mehku in sila občutnemu srcu? Kako se često trudijo pesniki in iščejo sredstev, s katerimi bi delovali na srce čitateljevo! Ševčenku tega ni bilo treba, zakaj vsaka njegova pesem se ti neprisilno kar vlije v srce, in z vsem ognjem moraš čutiti tudi sam, kar je čutil on. Ž njim vred moraš biti otožen, ogorčen, ž njim hrepeneti in jokati, ž njim obupovati.

Iz Tarasovih pesmi veje le neugasna ljubezen do milega, zatiranega naroda, ljubezen do pravice, katero zahteva zanj, ljubezen do nesrečne rodne zemlje. Svoj narod in svojo domovino je ljubil tako, da se je nad njo često razjokal — podoben preroku Jeremiju, ki je tarnal ob razvalinah nesrečnega Jeruzalema! Komu ne segajo globoko v srce besede, s katerimi nagovarja Ukrajino: ¹⁾

Ukraino, Ukraino!
Nenjko²⁾ moja nenjko!
Jak zgradaju³⁾ tebe, kraju,
zavjane⁴⁾ serdenjko⁵⁾!

Ko je bila še kozaška vlada, „kozaččina“, na Ukrajini, kako lepo, kako dobro je bilo tedaj živeti v svobodi, dasi se je bilo treba vedno boriti s Tatarji, Turki in Poljaki; toda s „kozaččino“ in „hetmani“ je zamrla tudi „volja“ — prostost. In zaman, zaman je upati, da se vrnejo prošli časi s staro slavo:

Ne vernetsja volja,
ne vernetsja kozaččina,
ne vstanut hetmany,
ne pokryjut Ukrainu
červoni⁶⁾ župany.⁷⁾
Obodrana⁸⁾ sirotoju
popad⁹⁾ Dniprom plače . . .

¹⁾ Spoznal sem za najprimernejše pustiti citate v originalu, ker nam je jezik rusinski dobro umljiv, in izgubé zlasti Ševčenkove pesmi v prevodih mnogo lepote. Pis.

²⁾ Nenjko = mati.

³⁾ Jak zgradaju = ko se spomnim.

⁴⁾ Zavjane = zvene.

⁵⁾ Serdenjko = srce.

⁶⁾ Červoni = rdeči.

⁷⁾ Župany = suknje.

⁸⁾ Obodrati = opustošiti.

⁹⁾ Popad = ob.

Ali pa hoče kdo pomoči osiroteli Ukrajini? Zaman čaka odrešenja — nihče je ne pogleda:

A nitko ne bačit¹⁾,
tiljko²⁾ vorog, ščo smijet sja.

Samo sovražnik, tlačitelj jo gleda in se ji — smeje. To je pa Tarasu preveč, in ogorčen zagrozi:

Smij sja, ljutyj vraže!
Ta ne duže³⁾, bo⁴⁾ vse gine,
slava ne poljaže⁵⁾;
ne poljaže, a rozkaže
ščo⁶⁾ dijalosj⁷⁾ v sviti,
čija pravda, čija krivda,
a čiji mi diti.

Ako vse drugo preneha, slava nikdar! Zgodovina bo pričala o slavi Ukrajine. Sicer pa na svetu vse gine, vse mine, in tudi zasmehovanje sovražnikov; pokazalo se bo v zgodovini, kdo je imel prav, in kdo je bil krivičen, pokazalo se bo, čigavi otroci, čigava deca so Ukrajinci!

A kaj pomaga človeku, če se tolaži z upom, ko vidi, da vse nič ne izda, da ni skoraj pomoči, ker je gorje preveliko:

Skriz⁸⁾ na slavnoj Ukraini
ljudej u jarma zaprjagli
pani lukavi . . . ginut, ginut
u jarmah licarski⁹⁾ siny — — —

Brezsrčni, ničvredni „pani“ prodajajo židom, „svojim dobrim bratom“, kos za kosom nekdam ljudskega imetja. Grozno je živeti v teh razmerah, v tej pustinji propadati,

vot sej pustyni propadat,
a šče pogannjše¹⁰⁾ na Vkraini
divitis, plakat i — movčat.

¹⁾ Bačiti = gledati.

²⁾ Tiljko = le.

³⁾ Duže = zelo.

⁴⁾ Bo = zakaj, kajti.

⁵⁾ Poleže, izgine.

⁶⁾ Kar.

⁷⁾ Godilo.

⁸⁾ Skriz = skozi, povsod.

⁹⁾ Vitežki.

¹⁰⁾ Še hujše.

Gledati torej vse gorje rojakov, revežev, robov — sinov junaških vitezov, in ne moči pomagati; gledati, jokati in molčati — ne, tega ni mogel, in zato se je, kakor sam pravi, razjokal ter odšel zopet na tuje.

Toda tudi na tujem ni imel miru — da, njegovo srce se je še bolj vnelo za domovino. Tožilo se mu je po Ukrajini, in zato kliče „dumo“, muzo poezije z Ukrajine:

Prilitaj že s Ukrainy
edinyj mij¹⁾ družo,
moja dumo prečistaja,
virnaja družino!

Taras Ševčenko.

In v poslanici prosi Osnovjanenka, ukrajinskega pesnika, naj poje ljudstvu, ker ga rado posluša:

Spivaj že im, mij golube,
o Sič, o mogilej
— — — — —

¹⁾ Mij = moj.

Toda tudi sam bi rad čital pesmi njegove o Ukrajini:

Utni¹⁾, batku, orle sizyj²⁾,
nehaj³⁾ ja zaplaču,
nehaj svojo Ukraínu,
ja šče raz⁴⁾ pobaču⁵⁾ . . .

Še enkrat bi rad gledal, razvnet po pesmi, v duhu svojo Ukrajino in bi se razjokal; potem pa končuje:

Naj se še zasmeye
srce na tujini,
preden leže v tujo zemljo
v tuji domovini!

Kako veren sin svojega naroda je bil Ševčenko! V ljubezni do Ukrajine je bil strasten, in ni zanj na svetu lepših krajev od domovine!

I vyrosja⁶⁾ na čužini⁷⁾
i siviju v čužom kraji,
ta odinokomu⁸⁾ meni
zdajét sja⁹⁾, kraščogo¹⁰⁾ nemaje¹¹⁾
ničogo¹²⁾ v Boga, jak Dnipro,
ta naša slavnaja kraina.

Zato pa si želi domov in prosi Boga:

Daj dožiti, podivitis
o Bože mij milyj,
na sela tij zeleny,
na tij mogily!

Ako pa tega ne doživi, da bi bil še kdaj na Ukrajini,

— — — — to donesi
na moju krainu
moji sljozy¹³⁾, bo¹⁴⁾ ja, Bože,
ja za neju¹⁵⁾ ginu!

¹⁾ Zapoj.

²⁾ Sizy orle = temnomodri orel.

³⁾ Naj.

⁴⁾ Šče raz = še enkrat.

⁵⁾ Vidim, pogledam.

⁶⁾ Vyrosti = zrasti.

⁷⁾ Tujini.

⁸⁾ Jedinemu, samemu.

⁹⁾ Se mi zdi.

¹⁰⁾ Krasnejšega.

¹¹⁾ Nemaje = ni.

¹²⁾ Ničesar.

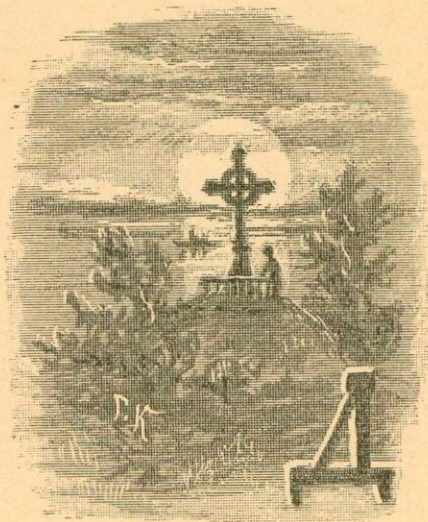
¹³⁾ Solze.

¹⁴⁾ Bo = ker, zakaj.

¹⁵⁾ Njo.

Vsaj solze naj mu nese Bog na Ukrajino, ker po nji — gine! Z oblakom bi rad plul nad domovino, „nesrečno vdovo“, da bi se ž njo pomenkoval in padal nanjo s čisto roso:

Ja do tebe litati — mu
s hmari¹⁾ na rozmovu²⁾,
na rozmovu tihu, sumnu³⁾,
o povnoči padati — mu
s čistoju rosoju.

Križ na Ševčenkovi mogili.

Na tujem koprneče sanja o domovini in zaključuje svoj „don“:

Ot, takij - to na čužini
son meni prismiv sja⁴⁾,
nibi⁵⁾ znovu ja na volju
na svit narodiv sja . . .
Daj že, Bože, koli-nejbud,⁶⁾
hoč⁷⁾ na starist stati
na tih gorah okradenih,
u malenkij hati,⁸⁾ —
hoča serce zamučene,
potočene z gorem⁹⁾
prinesti i položiti
na Dnprovih gorah . . .

Nikjer v tujini ni mogel najti zadovoljnosti, in tudi v Peterburgu, kjer je bival večinoma, se ni mogel privaditi. Neprestano

¹⁾ Z oblaka.

²⁾ Pogovor.

³⁾ Žalosten, tužen.

⁴⁾ Tak sèn se mi je sanjal.

⁵⁾ Kakor bi.

⁶⁾ Koderkoli.

⁷⁾ Hoč = dasi.

⁸⁾ Hata = kočá.

⁹⁾ Gorje.

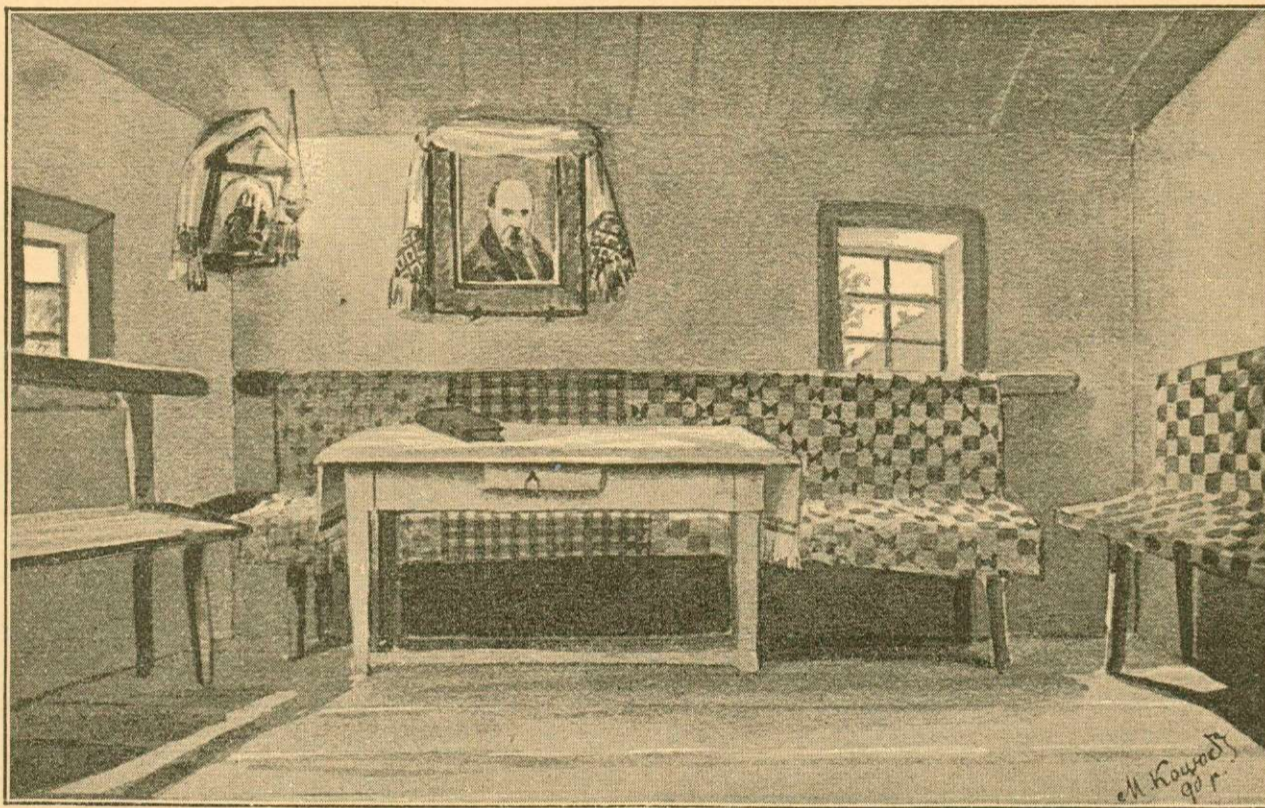
ga je gnalo srce na Ukrajino. V molitvi se obrača do Boga, naj bi mu dal doma preživeti vsaj starost, ali, če že živeti ne sme v domovini, naj bi mu vsaj grob bil „na Dniprovih gorah“. V ta namen je naročil svojemu sorodniku, naj mu kupi kos zemlje na nekem hribu ob Dnipru, kjer je sam prebival. Prosil ga je, da mu sezida kočo, ker se je hotel preseliti tja na jesen. Ta želja se mu pa ni izpolnila, ker je že več časa nevarno bolehal.

Tarasa Ševčenka vidimo, komaj 47 let starega, že ob robu groba. Žalostno je bilo

pogrebu in pri prenosu njegovih zemskih ostankov na Ukrajino — na Dniprovo goro, kamor se je mislil preseliti na jesen.

Po pogrebnih obredih so se kar vrstili slavnostni govori v cerkvi in na pokopališču. Krsto so nesli vseučiliščniki. Med drugimi je govoril nagrobnico tudi njegov prijatelj, vseučiliški profesor in slavni ukrajinski zgodovinar, Mikola Kostomariv. Začel je govoriti nenavadno navdušeno, a ni mogel dokončati govora — razjokal se je, umolknil in odšel.

Rojaki-Ukrajinci v Peterburgu so takoj nato sestavili prošnjo na vlado, da bi smeli

Soba poleg Ševčenkove mogile.

vse njegovo življenje, polno tuge, trpljenja in solz; tega, po čemer je hrepenel neprestano, ni doživel: Ukrajina, nekdanj slavna, je še vedno ječala v tlačanstvu in mrla v stoternih tugah. Šele nekaj mesecev po Tarasovi smrti je bila rešena tlačanstva.

Ševčenko je izdihnil svojo blago, izmučeno in z gorjem preopojeno dušo dne 25. svečana (10. sušca) v Peterburgu. Ta vest je segla globoko v srce vsej Ukrajini, in vsi Malorusi so žalovali za njim. Kako so ga ljubili rojaki v Peterburgu in sploh Ukrajinci, pač najbolj izpričujejo dogodki pri

prepeljati krsto na Ukrajino. Dovoljenje je došlo, in že 26. mal. travna istega leta zjutraj so odkopali grob in prepeljali krsto ob udeležbi ogromne množice na kolodvor. Poslovilni govor je imel slavni Pantelejmon Kuliš. Po vsej poti od Peterburga do Kijeva so se prirejali častni sprejemi. Deseti dan so došli do Dnipro; ukazano je bilo, da nesó krsto v cerkev Kristusovega rojstva, ki stoji nad bregom pred vhodom v Kijev. Toda do cerkve je bilo celih 5 km. In kaj stori navdušena mladina? Izpreže konje in vleče sama voz vso pot. A tudi po tej poti so postajali, in

vnetih, iskrenih govorov ni hotelo biti konec. Ko je bila krsta že v cerkvi, je nastalo vprašanje, kam naj jo prepeljejo. Sklenili so, da jo prepeljejo v Kanevo, kamor se je bil pesnik mislil preseliti na jesen.

Štiri dni kasneje se je pomikal veličasten izprevod iz kanevske cerkve ob nepregledni množici ljudi vseh slojev na „Černečo goro“, vrhu katere so dijaki in drugi častivci pesnikovi že izkopali grob. „Černeča gora“ je dobila tedaj ime „Ševčenkova“ ali „Tarasova gora“. Tam so najprej napravili visoko mogilo, ki ima dva dela; na vrhu je pokrita s travo, a ob straneh obzidana s kamenjem. Na vrhu je bil zasajen visok lesen križ. Ko se je pokazala potreba, da jo popravijo, je prevzelo skrb zanjo poltavsko gubernijsko zemstvo, in tedanji gubernijski maršal Pavlo Ustimovič ter zlasti prijatelj Tarasov, Vazilij Tarnovskij sta žrtvovala mnogo za prenovljenje Ševčenkovega groba. Vazilij Tarnovskij je kupil tudi velik železen križ, vreden do 1500 gld., ter odstranil lesenega.

Na mogilo vodijo od tedaj široke stopnice; na nji stoji kamen, v katerega je zasajen orjaški, belo pobarvani križ. Na kamnu je na eni strani izklesana doprsna podoba pesnikova, na drugi pa razločni napis „Ševčenko. Rodiv sja 25. ljutogo R. B. 1814. počiv 26. ljutogo R. B. 1861.“

Nedaleč od mogile stoji preprosta, dosti velika koča, razdeljena v dva stana. V enem delu stanuje starček z družino, a drugi del je odločen za obiskovavce. Ta soba je precej prostrana, svetla in čedno opravljena. Ob steni so široke klopi, pregrnjene s preprogami, v kotu sta obešeni dve podobi z lučcama, okrašeni s cvetlicami in prevesami, ob strani pa visi velik portret Ševčenkov, ki je tudi ozaljšan s prevesami. Na mizi, ki je pogrnjena s prtom, leži knjiga „Kobzar“.

Tukaj torej počiva veliki Ševčenko ob Dniprovem bregu. Koliko željâ je gojil v svojem srcu, a lahko rečemo, da se mu ni izpolnila nobena, razen ene:

V zemlji domači da truplo leži . . .

In kakor si je želel Simon Jenko, da bi ga pokopali vrhu visoke Tatre, od koder bi gledal njegov duh na vse štiri strani: tako si je želel tudi Ševčenko posebnega, vzvišenega kraja za grob. In vdani mu narod maloruski je hotel svojemu najzvestejšemu, najvzornejšemu in največjemu sinu izpolniti to srčno željo, in zato se je ravnal strogo po oporoki, ki je tako lepo izražena v pesmi „Zapovit“:

Jak¹⁾ umru, to pohovajte²⁾
mene na mogili³⁾
sered⁴⁾ stepu širokogo,
na Vkraini milij:
Ščob⁵⁾ lany⁶⁾ širokopoli,
i Dnipro, i kruči⁷⁾
buli⁸⁾ vidni, bulo čuti,
jak reve⁹⁾ revuči!

Gotovo je mislil Ševčenko v tej pesmi na „Černečo goro“, zakaj razgled raz goro njegove mogile je nenavadno čaroben.

Zakaj si je pa želel, da bi počival na tem kraju? Tudi to nam povedó njegove pesmi. Tam bó mirno čakal, dokler se ne oprostí Ukrajina, in potem:

Jak ponese z Ukrainy
u sinjeje more
krov vorožu, - ot-todi¹⁰⁾ ja
i lany i gory -
vse pokinu¹¹⁾ i polinu¹²⁾
do samogo Boga
moliti sja . . .

Ko ponese Dniper sovražno kri v sinje morje, tedaj zapusti polje in gore in poleti do Boga, da ga moli.

¹⁾ Jak = ko, kadar.

²⁾ Pokopljite.

³⁾ Mogila.

⁴⁾ Sered = sredi.

⁵⁾ Ščob = da bi.

⁶⁾ Lany = plani (širokopoljne.)

⁷⁾ Kruči = skalovje v vodi.

⁸⁾ Buli = bili.

⁹⁾ Reve = (kako) gromi, bobni (bobneči Dniper čez skalovje.)

¹⁰⁾ Tedaj brzo.

¹¹⁾ Ostavim, zapustim (poljane in gore.)

¹²⁾ Poletim.

Pesnik ukazuje rojakom, naj ga pokop-
ljejo, sami pa naj raztrgajo sovražne vezi in
naj počno borbo za prostost:

Pohovajte ta vstavajte,
kajdany¹⁾ porvite,²⁾
i vražoju zloju krovju
volju okropite.

Sam ni doživel zaželenega trenutka, da
se oprostí domovina, zato je pa naložil kot
dolžnost svojim rojakom, da oprosté Ukra-
jino. Hudo mu je pa bilo, ko je videl, da
manjka v to glavnega pogoja: edinosti, duha
vzajemnosti, bratoljubja, bratovske vezi med
višjimi sloji in „najmanjšim bratom“ — tla-
čanom. Tega je pogrešal in zato vse rojake
prosi in roti:

Obnimite³⁾-ž, braty moji,
najmenšega brata, —
nehaj mati usmihnet⁴⁾ sja,
zaplakana mati,
blagoslovit ditej⁵⁾ svojih
tverdimi rukami,
i obmytih⁶⁾ pocilujte⁷⁾
voljnymi⁷⁾ ustami!

Objemite, dragi, slednjega v ljubezni, da
se zopet nasmeje od sreče in veselja tužna,
zaplakana mati, ki blagoslavlja svoje otroke!
Ako se to zgodi, tedaj:

I zabudet⁸⁾ sja sramotnja
davnaja godina,
i ožive dobra slava,
slava Ukrainy . . .

Pozabila se bo sramota in dolgotrajna
žalost, in nastopila bo nova doba, jasna,
srečna:

I svit⁹⁾ jasnyj, nevečerny¹⁰⁾,
Tihenko¹¹⁾ zasjaje . . .

¹⁾ Vezi, verige.
²⁾ Potržite, razdrobite (vezi in prostore pokro-
pite s sovragovo zlo krvjo.)
³⁾ Objemite.
⁴⁾ Naj se nasmehne.
⁵⁾ Deteta, deco.
⁶⁾ Umite, rešene.
⁷⁾ Poljubite (s prostimi ustmi.)
⁸⁾ Pozabi.
⁹⁾ Žar, svit.
¹⁰⁾ Nevečerny = nevečerni, (ampak polni, čez-
danski.)
¹¹⁾ Tiho, milo.

Zato pa:

Obnimite sja-ž, braty moji,
molju¹⁾ vas, blagaju¹⁾.

Kako bi bil blagi Ševčenko srečen, kako
bi opeval svojo radost v navdušenih pesmih,
ako bi še živel in videl, da niso njegove
prošnje bile neplodne, ampak da se narod
res bolj in bolj zaveda, združuje in brani —
oproščen tlačanstva! Ševčenkov duh je res
vse objel in prevzel, in maloruski narod de-
luje v duhu svojega slavnega pesnika, ka-
terega spomin neguje, kakor mati svoje dete.
Trume maloruskega naroda hodijo na nje-
govo mogilo slavit ga in navduševat se za
dom in za pravdo.

Ševčenko pa se ni ogreval samo za svoj
narod in za Ukrajino, ne, njegovo obzorje
je bilo širše. Ni bil nasprotnik drugih
Slovanov, ampak hotel je, da bi obveljala
povsod pravica ter enakopravnost narodov
in stanov. Želel je, da bi se na tej podlagi
razvila prosveta, ki bi bila vsem v duševno
in gmotno korist. Ševčenko je imel srce za
vse dobro in pravo; hrepenel je, da vidi ves
slovanski rod združen vsaj po duhu, ker le
tako se more dvigniti, le tako postati mo-
gočen in slaven. Te misli razvija zlasti v
pesmi na čast slavnemu Šafaříku. Slavi
ga kot velikega Slovana, ki je zazrl pod
pepelom ogenj, in mu pripisuje zaslugo za
prerojenje narodno-slovanske zavesti.

Šafaříkova dela so Tarasu velikanskega
pomena, ker so probudila trupla v življenje:

I o divo²⁾! trupy³⁾ vstali
i oči roskryli⁴⁾
i brat s bratom obnjalisja⁵⁾
i pogovorili
slovo⁶⁾ tihoi ljubovi
na viki i viki⁷⁾.
I potekli v odno more
slavljanskij riki!

¹⁾ Prosim.
²⁾ Čudo.
³⁾ Trupy = trupla, (v tem slučaju ljudje brez
zavesti in teženj.)
⁴⁾ Oči se odpró.
⁵⁾ So se objeli.
⁶⁾ Beseda, govor, pomenek.
⁷⁾ Vek.

Ševčenko priporoča bratstvo in ljubezen
med vsemi Slovani — o sebi pa pravi:

— — — — a ja tiho
Bogu pomolju sja,
ščob usi Slavjane stali¹⁾
dobrimi bratami
i synami solnca pravdy.

Tak je duh Ševčenkov, ki obvladuje
z Dniprove gore vso Ukrajino — ogenj, ki
nevidoma plamti iz nemega groba in želi
vžgati srca vsem otrokom Slave.

Potniki, prihajajoči s parnikom po Dnipro
mimo „Tarasove gore“, se odkrivajo,

Ševčenkova mogila nad Dniprom.

Vsem odpušča, tudi Poljakom - Ljahom,
kar so storili žalega Ukrajini in Malorusom,
in govori Zaleskemu:

Podaj že ruku Kozakom,²⁾
i serdce čistoje podaj
i snovu³⁾ imenem Hristovym
vozóbnovim⁴⁾ naš tihij raj.

¹⁾ Postali, bili, (da bi postali, bili dobri bratje in sinovi . . .)

²⁾ Kozaku, t. j. Rusinu (podaj roko ti, Poljak.)

³⁾ Iznova.

⁴⁾ Obnovimo.

prekrižavajo, pomolijo in se začno pogovarjati
o Ševčenku. Ravno tako vedó zanj tudi
tujci, Velikorusi (Moskali), Nemci in celo
židje, in se spominjajo pesnikovega imena s
spoštovanjem in častjo.

Tako je Ševčenkov grob pomenljiv spo-
menik ukrajinske poezije in maloruskega
domoljubja. Ob njem si pojé Malorusi dušo
s spominom na žalne in vesele dogodke svoje
domovine, ob njem si vžigajo srce v ljubezni
do svojega rodu, ob njem se mladina na-
vdušuje za narodno-prosvetno delo.

Na vojvodskem prestolu.

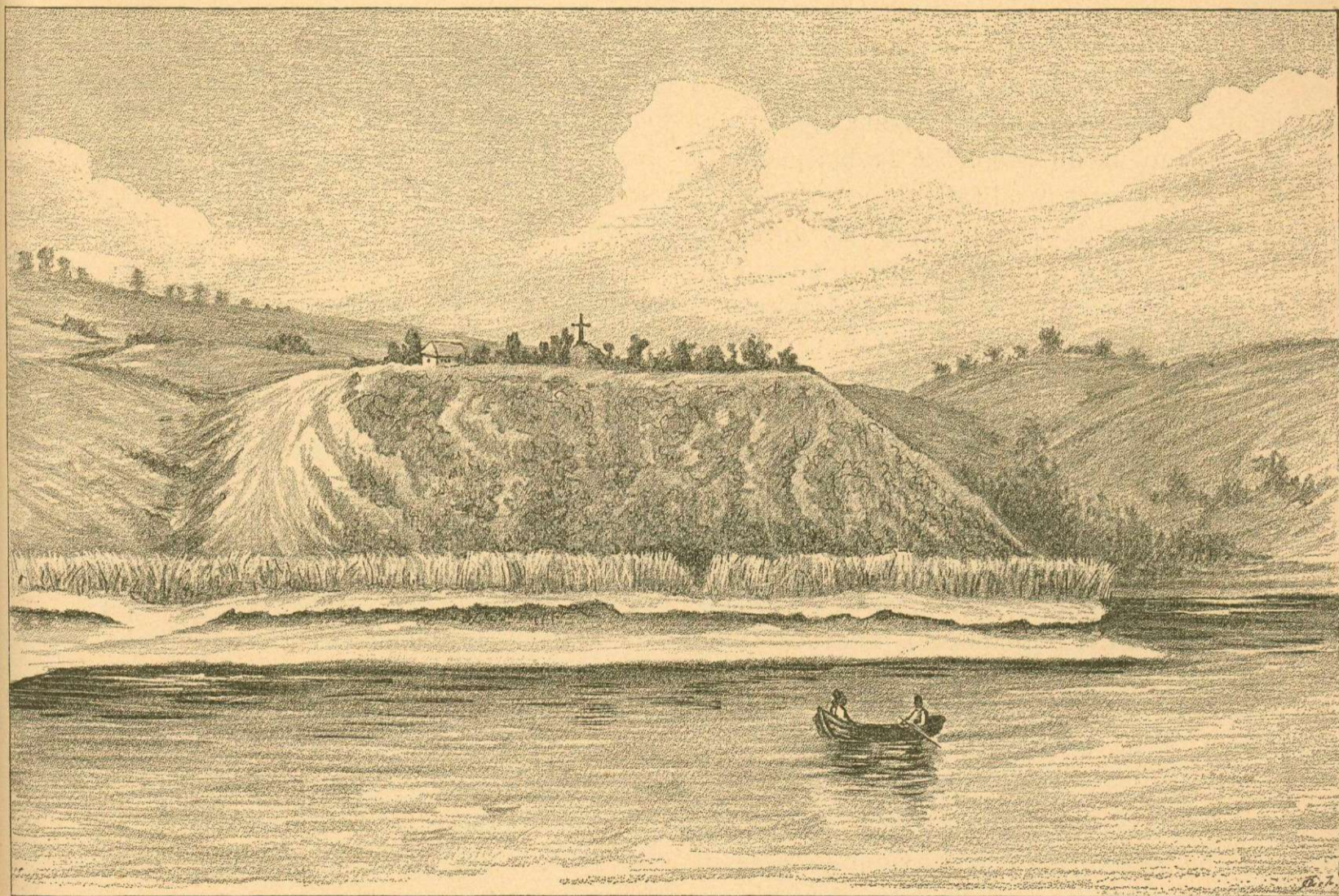
Povest iz slovenske starodavnosti. — Spisal *I. Selàn.*

(Dalje.)

IX. Pred viharjem.

Poleg nasipa, ki je na južni strani zaslanjal osojsko selo, je taborila jesenskega dne vojna straža. Napol dorasel mladenič, skoraj otroško-nežnega lica, je stal na poti,

solnce je bilo zašlo za gorsko sleme. Dva druga moža sta leno ležala na tleh in gledala v nebo nad seboj. Vsi štirje vojaki so bili v popolni bojni opravi. Imeli so kratke, usnjene jopiče; za pasom se je svetil ročnik kratkega meča in bojne sekire. Troje dolgih

Ševčenkova gora.

oprt ob kopje, in se oziral zdaj po cesti proti jugu, zdaj preko temnomodre jezerske gladine. Kraj njega je čepel ob kupu žrjavice starec razkavega, poraslega obraza in sivih las, katere mu je pokrivala kučma iz polšje kožuhovine, okrašena z vranjim peresom. Razpihaval je ugašeno oglje, da zaneti ogenj za večerjo. Kajti dan se je že nagibal, in

kopij s svetlobrušenimi ostmi je slonelo na bližnjem grmu.

„Zaman napenjaš oči, Cvetko!“ reče starec mladeniču na straži. „Danes ne pričakamo nikogar, ne prijatelja, ne sovražnika.“

„A možje iz Vitoglavje zadruga so obljubili, da pridejo še nocoj“, odgovori mladenič. „Tudi Ziljanov še ni.“

„In jih tudi ne bo, pravim ti“, povzame zopet starec. „Ej, to obotavljanje in omahovanje naših ljudi! To nas bode pogubilo. Kadar se je treba odločiti, tedaj si pomišljajo in oprezajo na desno in levo... Ali ni že to sramotno, da niso slovesno ugovarjali Stojmirovi obsodbi? Tresli so se pred Franki, kakor čreda ovac pred grabežljivim volkom! Nič dobrega si ne obetam od te vojne...“

„Ti si črnogledec, Pilh!“ se oglasi vojak kraj starca. „Da se le začne krvavi ples, potem se bodo že vneli duhovi Slovenov, kakor se razpali iskra, kadar zaveje svež veter preko nje.“

„Nočem ti jemati poguma, Budin!“ odvrne starec. „A mnogo let imam že na hrbtu in učil sem se paziti na znamenja, ki napovedujejo usodo našo. Na Trebišču je bilo že mnogo večerov slišati vpitje in žvenketanje orožja, da je odmevalo po gorah in dolinah. Dobre vile se bojujejo zoper zle duhove. In vselej napoveduje njih boj krvavo morijo in nesrečo. — Tudi v Črtovem jarku uganja Čatež zopet svoje burke. Pastir Kaznè ga je videl pred tremi dnevi. Napol človek, napol kozel — se je prikazal vrhu pečin in valil skale v dolino. Ko ga je začel zagovarjati, je izginil z divjim krohotom v hosti... Po letu sem imel mnogo upanja, da se naše podjetje srečno izvrši. Navdušenje za maščevalno vojsko je bilo splošno. Takrat so nam pomagali dobri bogovi. A sedaj so zle moči preobvladale na zemlji, zato ljudem upada pogum, zato se kaže nesloga, ki je staro prekletstvo Slovenov“ — —

„Čemu krakaš, kakor črni vran?“ dé nevoljno širokopleč vojak, dvignivši se napol s svojega ležišča. „Bolj kakor vsem znamenjem zaupam svoji pesti in brušeni sekiri tu ob moji strani, ki bode Frankom črtala na hrbet umetnejša pismena, nego jih slikajo nemški črnorizci na tanke kožice!“ — —

„In končno mora biti zmaga vendarle naša!“ poseže vmes mladi stražar. „Dôba svobode in slave nam napoči po teh žalostnih dneh. Ali ne veli tako dedov sporočilo?“

„Stara pravljica veli, da se bodo naši deželi zopet obnovili stari časi, to je res“,

reče Pilh, zamišljeno zroč v razpaljeni ogenj.

„A kdaj nam napoči ta dôba, vedó le bogovi v nebesih! — Tam doli pod triglavskimi pečinami spava junak Samo trdno spanje in čaka, da pride njegova ura. Devetkrat mu mora dolga brada oplesti mizo, pri kateri sedi s svojimi starejšinami — potem je blizu dôba našega osvobojenja. Badnji večer o polnoči bode pred skalo, kjer spava kralj, ozelenela mlada lipa v znamenje, da je prišla odločilna ura... Tedaj bode Samo vstal iz smrtne spanja... na veje mlade lipe bode obesil svoj ščit in sklical črno vojsko... Vse sovražnike bode pregnal iz dežele, in zopet bode spoštovana vera naših očetov. Na gorotanskem polju bode Samo slovesno vmeščen za kneza zedinjenim Slovenom... In ponovili se bodo zlati časi, ko so ljudje še svobodno živeli... ko je veljal še en zakon in en običaj v deželi... ko so še dobre vile pomagale ljudem polje obdelovati in hiše staviti... ko še ni bilo toliko gorjá in suženjstva na svetu, kakor sedaj... Tako velí starodavna govornica — —“

„Morda pa sedaj napoči tista ura!“ pravi Cvetko razvnet in se krepkeje oklene kopja. „Če se le pri nas dvigne vse ljudstvo in prime za orožje, potem se bodo tudi drugod uprli Sloveni tujemu robstvu. In gotovo nam bode v tem boju tudi Samo prišel na pomoč!“

„Preveč brezbožni so postali ljudje v naših dneh“, je mrmral Pilh. „Premalo spoštujejo vero in navade očetov, da bi nam bogovi naklonili toliko srečo.“

„Jaz pa mislim, da se bode vse ljudstvo oklenilo Stojmira, ako pogumno začne boj“, oglasi se Budin. „Na dobrem glasu je njegov rod med Sloveni, in tudi on sam si je že pridobil velik sloves. A čudno je, da se še ni vrnil domov, ko vendar vé, kako težko ga pričakujemo.“

„Morda ga Franki pridržujejo“, méni Pilh. „Braslav bode čakal še dva dni na Osojah. Ako se Stojmir v tem času ne povrne, bode morali iti pred knežji grad in ga s silo osvoboditi.“ — Tu se stražnik vzravna pokoncu, in dene roko nad oči, kakor bi nekaj opazoval v temotni daljavi.

„Jezdec dirja proti nam“, zakliče čez nekaj trenutkov.

Tovariši skočijo kvišku in zgrabijo za kopja.

„Videti je, da nima spremstva. Sam podí konja“, reče Pilh, pozorno zroč v daljavo.

„Prijatelj mora biti! Frank bi se ne upal v našo pest“, pripomni Budin.

„Ali pa je kak ogleduh“ — dostavi tretji vojak.

Vtem je jezdec že pridirjal blizu njih. Poznati mu je bilo, da ima dolgo pot za seboj. Konj je hropel in se penil od hitrega teka, a vojak ga je vzpodbadal še vedno k večji hitrosti. Ko zagleda stražo, mahoma ustavi konja in skoči s sedla.

Vojaki mu nastavijo sulice, in Budin zakliče:

„Stoj! Povej, kdo si, in govori geslo, če si naš!“

Prišelc prime konja za uzdo in mirno reče:

„Povesite kopja, bratje, kajti Sloven sem in za pravdo očetov se bojujem.“

Namah vsi klonejo z orožjem. Pilh pa iznenaden vzklikne: „Pri strelah Perunovih — Žitomisel! Tvoj glas je, tvoja postava!“

V hipu obkrožijo vojaki prišelca, ga pozdravljajo in mu stiskajo roko.

„Kako da prihajaš sam?“ vpraša Pilh. „Kje so tvoji možje?“

„Kje je Stojmir?“ kliče Cvetko.

„Preveč vprašanj mi stavite, tovariši, da bi mogel nanje odgovoriti v eni sapi“, odgovori Žitomisel resno. „Kmalu izveste vse. A meni se mudi dalje. Je-li Braslav že na Osojah?“

„Včeraj je došel s svojimi ljudmi. Tudi Osojci so že pripravljene za boj. Iz drugih zadrug pa še pričakujemo mož.“

Žitomisel resno zmaje z glavo.

„Le skrbno stražite“, reče s poudarkom. „Kmalu utegneta zagledati sovraže...“

Nato zopet zajaše konja in odhiti po cesti proti selu. — — — — —

Na Osojah je bilo živahno gibanje. Braslavji ljudje so taborili pod milim nebom. V malih gručah so sedeli okoli ognjev in

pekli meso. Ženske so jim donašale v velikih vrčih hladilnega ola, sladke medice ali penečega mleka. Možje in mladeniči so stali pred hišami, oboroženi s kopji, meči in sekirami, ali pa so krili strehe z mokrimi kožami, da bi bile varne pred ognjem ob sovražnem napadu. Drugi so delali pregraje iz posekanih debel okoli hiše in jih zasipali s prstjo. Ljudje iz okolice so poganjali po poti črede ovac, govedo in konje, da zavarujejo to svoje imetje za varnim nasipom. Žene in otroci so hiteli na varno, obloženi z raznim hišnim orodjem. Vpitje ljudi in mukanje živine se je razlegalo po selu.

Največja gnječa je bila okoli županjega dvorca. Trume vojakov so stale pred ograjo. Kakor mlada brezova debelca so se svetili v večernem mraku belo-ogljajeni ročniki dolgih kopij in njihove brušene osti. Za nasipom so čepele ženske z velikimi culami in tešile kričeče otroke. Sredi dvorišča je gorel velik ogenj. Ob njem so stali lonci polni mesa za stradajoče. Na ražnju so vrteli tolstega ovna.

Žitomisel je izročil vajeti staremu Volkonju in hitel v hišo. — — —

V veliki izbi je sedel Braslav resnega, nagubanega čela in mrklih oči. S komolcem se je opiral na belo javorjevo mizo in nemo strmел v tla. Njemu nasproti je slonela Branka. Skrb in žalost zadnjih dni sta ji sklonili vitko postavo in strli pogumnega duha. Solza ji ni zalivala očesa in vzdihov ni bilo slišati iz njenih ust, no v topi žalosti je trudno zrla predse, kakor da čuti nad seboj udarec krute usode, katerega ne more zavriniti niti se mu izogniti.

Mučen molk je vladal med bratom in sestro. Le šum in vpitje ljudi se je slišalo iz sela.

„Solnce že drugič tone za goro, in nikake vesti še ni od Stojmira“, prekine Braslav tišino.

Branka nič ne odgovori; le glava se ji še globlje skloni, in telo ji zadrhti.

„Sel mi je prinesel vest, da nemški grof ob Krki prodira s svojimi četami proti našemu selu“, nadaljuje Braslav. „Tudi ob Dravi

so se prikazale frankovske trume. Jastrebi se zbirajo, da zasadé svoje kremplje v preganjano žival. Ha, ha!... Mi pa čakamo in oprezamo, dočim nas obkoljuje sovražnik..."

Starec se trpko nasmehne in stisne pest kakor v onemoglem srdu.

V tistem hipu se vrata odpró, in Žitomisel stopi hitrih korakov v sobo.

Braslav in Branka planeta ob njegovem prihodu hkrati kvišku in vpreta oči vanj, vprašujoč, kakor da mu hočeta z obraza brati vesti, ki jih prinaša.

„Kje je moj sin?“ jekne Branka s tresočim glasom.

Žitomisel na to vprašanje nič ne odgovori. Molcé si sname z glave čelado in otare znoj z razbeljenega čela.

„Kako da prihajaš sam?“ vpraša nezaupno Braslav, kakor da sluti žalostne vesti.

„Bogovi nas hočejo menda pogubiti“, odgovori Žitomisel zlovoljen; „zato sledi prekletstvo našim stopinjam.“

Zopet je nastal molk za nekaj trenutkov.

„Sporočil sem vam že po možu-odposlancu, da so na zboru obsodili Stojmira radi upornosti in kršenja javnega miru“, začne počasi Žitomisel. „Knez je izrekel nad njim kazen pregnanstva. Franki pa mu hočejo vzeti hišo in dvor in si prisvojiti osojsko zadrugo“ —

„Nenasitni volkovi si bodo polomili zobe ob tej trdi kosti!“ sikne Braslav.

„Krivična obsodba je povzročila občno razburjenje. Ljudstvo je na zboru glasno mrmralo. Iskra je bila vržena med narod, in malo je manjkalo, da ni že na sodišču prišlo do boja. Ko bi se bil Stojmir tedaj postavil na čelo razsrjenim množicam, šle bi bile za njim kamorkoli... Tedaj pa je posegel vmes poglavar krščanskih duhovnikov. Rekel je, da sprejme Stojmira v svoje zavetje, in res ga je odpeljal s seboj v samostan. — Tri dni sem se potikal okoli poslopja in čakal, da pride med nas, kakor je bilo dogovorjeno. A ni ga bilo blizu. Snoči sem prodril k njemu v tesno izbico in ga pozivljaj, naj gre z nami. A govoril je, kakor da mu je duh omračen, kakor da so ga omamile zle čare. Rekel je, da je prost... da bi lahko šel z menoj...

da noče krvave vojske. Govoril je o tebi, Braslav, in o materi Branki, katero ti priporoča. Rekel je, da je zaman vsak boj... da hoče iti iz dežele ali pa si poiskati častne smrti v vojski s Pesoglavci. Čul sem tudi nekaj o posredovanju škofa Teodorika... Toda zbegana mu je bila govorica in nerazumljive so bile njegove besede — — To ni bil več oni junaški Stojmir, kakršnega sem gledal pri sodbi... Strte so peruti mladega sokola... Gotovo so mu začarali oni črnorizci, o katerih govoré, da znajo za večje skrivnosti, kakor naše vešče žene — — Poizkušal bi bil še vdrugič priti do njega in ga pregovoriti, da se vrne in zgrabi za orožje — a mudilo se mi je na Osoje, da me ne bi prehiteli Franki.“

Prestrašena sta poslušala Branka in Braslav grozno vest.

Materi je vsaka beseda rezala v srce. Nerazumljivo ji je bilo ravnanje sinovo. Slutila je, da bode morda nesrečen ta boj, kateri se je imel pričeti. A udarec, ki jo je v tem hipu zadel, je bil nepričakovan, uničevalen... Ob uri stiske je prepustil Stojmir njo, svojo mater in svoje domače oblasti sovražnikov... Zdelo se ji je, da tu deluje neka skrivna, nevidna moč, kateri se ne more ustavljati, katera razdira in uničuje vse njene naklepe, katera jo hoče ločiti od sina in jo tirati v pogubo...

Tudi Braslavu je bilo ob usodnem sporočilu, kakor da ga je zadela strela z jasnega neba. Tisti, ki je imel biti voditelj v vojski, on, kateremu je ves narod hotel maščevati krivico, on, Stojmir, se je izneveril svoji nalogi?...

Osupnila ga je zlasti vest, da Stojmir ni hotel priti domov na Osoje, ko je moral vendar vedeti, da jih hočejo ugrabiti Franki in da je vse pripravljeno za odpor.

„Praviš, da noče braniti rodnih tal pred grabežljivimi Franki?“ jekne starec hripavo.

„Rekel je, da bi se brezuspešno prelivala kri“, odgovori Žitomisel.

„Pri Perunu in vseh bogovih, ki bivajo v nebesih!“ vzklikne Braslav in se zgrabi za glavo — „Ali je to beseda moževska? Prelivati

noče krvi? Meča noče vihteti . . . , ko mu tujec jemlje, kar ima najdražjega na svetu? . . . Braniti noče svojcev, s katerimi je združen po prisegi in po krvi? . . . Hahaha!“

Divje se je zakrohotal starec, planil pokoncu in z velikimi koraki hodil po sobi.

Naenkrat se ustavi pred Žitomislom, mu pogleda srepro v obraz in vpraša trdo:

„Je-li istina vse, kar si pravil, ali pa tiči morda za tvojo povestjo kaka frankovska prevara?“

Sel zmaje z ramo, povesi oči in reče:

„Tudi meni je nerazumljivo njegovo ravnanje — —“

Braslav začne zopet meriti sobo z dolgimi koraki.

„Haha!“ se zakrohoče iznova. „Ob odločilni uri je vrgel meč od sebe . . . Ko je napočil dan maščevanja, je on izdal svoj rod in vero očetov! Kakor tisoč drugim, so izsesali njemu mozg iz kosti in mu upognili ponosni tilnik . . . Haha! Plahega golobiča si vzgojila, Branka, in ne čilega sokola! Golobiča, ki se grli za varnim ozidjem, ki se boji, da mu orli ne oskubajo nežnega perja . . . Ali mu je ženska zmotila duha? . . . Toda na čelu močnih čet bi lahko šel pred grad in si po navadi pradedov s silo ugrabil nevesto, in naj si je knežje rodovine . . . Ali pa so ga prevarili tuji menihi, katerih usta se cedé sladkih besedi, ki pa mehkužijo srca naših ljudi, da niso več zmožni junaškega dejanja? . . . Haha! A meni je roka še močna dovolj, da vihti bojno sekiro, in dokler morem gibati ž njo, se bodem bojeval proti sovragom našim — —“

Starec se zgrudi na klop in nekaj trenutkov nemo strmi v tla.

Nastala je tišina. Gosta tema se je bila naredila v izbi. Le ognji, ki so plapolali na dvorišču, so napolnjevali prostor z medlim svitom.

„Jutri bodo Franki že tu, da ugrabijo kos slovenske zemlje“, povzame za nekaj časa Braslav. Zamolklo se je glasila njegova beseda. „In njega ni, ki bi moral braniti rodni dom . . . Maloštevilne so čete Osojcev in mojih ljudi. Vendar hočem s tem majhnim krdelom braniti rodna tla do zadnje kaplje krvi! — — — Toda čuj, Žitomisel! Ne pravi nikomur, da Stojmir ni hotel iti z nami v boj! Ne kliči mi danes več v spomin njegovega imena! Jutri napoči za nas dan osvete, če tudi podležemo. Sporoči ljudem, naj so pripravljeni na sprejem Frankov ter naj skrbno stražijo. In da si pridobimo naklonjenost bogov, opravimo skupaj svečano večerno daritev.“

Žitomisel je molčé odšel, da izvrši povelje.

Braslav pa se še obrne k sestri in reče:

„Ti pa moli k bogovom, da otmó pogube nas in sina tvojega . . .“

Ponosno, kakor da hoče izzvati nebo in zemljo na odločilni boj, odide med svoje ljudi, pustivši Branko samo, ki je čepela na klopi, nema in brez življenja, kakor mrtva podoba bede, žalosti in skrbi . . .

Zvečer so se zbrali vsi vojščaki na dvorišču pred županjo hišo, da opravijo daritev v čast Perunu, bojnemu bogu, da prisežejo pokorščino in zvestobo do smrti svojemu voditelju. Bojne pesmi so donele v tiho noč.

Na nebu je veter gonil temne oblake, ki so zastirali mesečino in bili videti kakor velike glave, kakor konji, jezdec in orjaške pošasti. Iz jezera se je vzdigovala jesenska megla in se valila kvišku proti goram. Na malem holmu nad selom je gorel velik kres, znamenje stiske in vojne, ki je z rdečim svitom barval pokrajino, kakor napovedujoč usodo krvavega dne . . .

(Dalje.)

Gazelice.

24.

In zopet so v srcu mi vstali
 pol sladki spomini, pol žali
 na čas, ki minil je na veke.
 Kot lice sam svoje v zrkali
 na ljubljene gledam obraze,
 ki v mirnih grobéh so pospali.
 Bledi in sanjavi in tožni
 morda se mi bodo odzvali?
 O kje ste? — Velé mi zamolklo:
 Kjer s tabo se snidemo kmali.
 Izginejo, skopnejo potlej,
 kot sneg, ki ga solnce raztali.
 In v čudni, neznani goresti
 srcá mi zapoljejo vali . . .

25.

Človek si domišlja mnogo,
 ko pred sabo zrè nalogo,
 prvič dano od življenja.
 Vneto vse, natanko, strogo
 z notranjim veseljem dela.
 Vedno témnejšo preprogo
 svet poteza mu pred vzore,
 dokler ne uvidi s togo,
 da je človek z vsem hotenjem
 vendar bitje le ubogo.

26.

Kje se nébes pne brez oblaka?
 Komu sijajo dnevi brez mraka?
 Oh nikjer in nikomur!
 Dokler se kri nam v žilah pretaka,
 legajo megle na čelo,
 žalosti rosa oči nam omaka . . .
 A ne omaga nam duša!
 V novem upanju zopet jaka
 mirna presniva pol življenja,
 pol življenja nemirna prečaka.

27.

Kôga naj srcé zdravila prosi
 Žgoči rani, ki jo v sebi nosi?
 Ničevih je mnogo besedi,
 kar jih svet v tolažbo bratom trosi.
 Najprej tolažnika vprašam jaz:
 kaj si, kakšen si in kdo si?
 Vprašam ga, če rajši mehko spi,
 ali rajši misli, ali — kósi . . .

28.

Tam se prepirata, kolneta vmes
 dva narodnjaka zajetnih teles.
 ‚Narod i Bog‘ napivajo trije,
 vlivajo vina v kozarce in čéz.
 Novi pomerjata surki si v sobi
 lišpavca dva za ‚Vodnikov ples‘.
 Ljubavne pesmi dijak zastavlja
 bledega lica in motnih oces — —
 O domovina, tebi obeta
 lepa se zgodovina zares.
 Jaz se zatapljam pod mrklim nebom
 tožen vtvojo ‚chronique scandaleuse‘.

29.

Le kadar zdela veden trud
 telesom našim slehern ud,
 tedaj še le spoznamo,
 kako je pot življenja hud.
 Tedaj nam tudi v srcu
 ni žal nikakovih zamud.
 Očita rad, a hvalo
 nerad priznava slepi ljud.
 Kaj čuda, če nam vstane
 do vsega dela včasih stud.

Anton Medved.

Carletto.

Iz bolniških prostorov. — Spisal *Pavel Perko*.

Soba, v katero sem stopil, ni bila velika. Preprosto, a lično izdelano pohištvo in sploh vsa oprava je pričala, da ji je namen v prvi vrsti praktičen. In res —: to je bila čakalnica one velike, lepo zidane bolnišnice v laškem mestu T.

Dospel sem bil z jutranjim vlakom v T. in šel takoj na mesto, da odpravim svojo stvar. Imel sem urediti neke zadeve prijatelja G. — inženirja —, ki je služboval pod italijanskim nebom in umrl pred par dnevi tukaj v bolnišnici.

Oziral sem se okrog po sobi in moram reči, da mi je bilo nekam tesno v tem prostoru, prenasičenem s težkim vzduhom, med katerim se je mešal vonj po karboliju . . .

Pozvonil sem in vprašal infermiero — tako kličejo Lahi svoje civilne strežnice po bolnišnicah —, če se ni morda prijatelj v boleznih mene izrecno spominjal in ali mi ni sporočil kaj —, na kar mi je ta odgovorila takoj, češ:

„Ah, da! Seveda!“

In odhitela je, ter mi prinesla debelo pismo, naslovljeno na moje ime.

Odprl sem in bral:

— — — — —
Slab sem . . .

A vendar bom pisal — pretrgoma sicer in počasi . . . Morda se mi posreči, da bom očrtal dogodke tako, kot so bili — kot so mi pretresali srce . . .

Mislil sem molčati o vsem; zakaj nad vsem in za vsem leži, kakor ponočna megla, nekaj temnega in neznanega . . . Zato nisem govoril o tem nikdar — niti Tebi niti drugim. A sedaj, se mi zdi, ne smem več molčati. Torej poslušaj!

Kako sem prišel v bolnišnico — ?

Kaj vem, kaj je bilo: — nekaj neznatnega se mi je bilo napravilo v grlu, in znanci so trdili, da bi utegnilo postati opasno; z operacijo bo baje izginilo najprej . . . Zato sem

šel v bolnišnico in se nastanil v II. nadstropju v separatnem oddelku.

Izbral sem si separaten oddelk zato, ker sem hotel biti sam, ali vsaj brez velike družbe. Hotel sem delati. Službenega dela se mi je bilo nabralo toliko, da sem imel dovolj za več tednov. Že prej sem se bil namenil, da bom prosil dopusta in šel na Kranjsko na svoj dom, in tam v samoti risal in pisal. Potem me je zadela bolezen. A nekaj, zdelo se mi je, bom mogel dovršiti že v bolnišnici. Zato sem prinesel s seboj svoje rekvizite in si vzel sobo v separatnem oddelku.

Soba ni velika; vendar je prostora za dva, in se navadno tudi oddaja za dva. Prav; zakaj nekoliko družbe sem si želel v teh dneh . . .

A bil sem sam; vsaj prve dni. Prostori so bili baje prav tiste dni najbolj na razpolago.

Vendar dolgočasno ni bilo — tudi tiste prve dni ne! Verjemi: prav bolnišnica je tisti prostor, kjer igra življenje svojo vlogo kakor na pozornici —, res, da večinoma tragično, a vendar sempatja tudi jasno in veselo . . . In prav to me je zanimalo tako, da sem se čutil v najkrajšem času nekam domačega v teh prostorih . . .

Operacija ni bila težka. Ležal nisem, a iz sobe tudi nisem smel, ker vetra in mraza se mi je bilo varovati.

In tako sem delal —: risal sem, računal sem . . . In krog mene je bilo tako tiho, kot da je izumrlo vse blizu in daleč naokrog . . .

A ne tako! Če sem stopil k oknu in pogledal doli na prostorno dvorišče, zasajeno z divjimi kostanji: tedaj mi je bilo, kot da sem pogledal v neki nov svet, poln življenja in vrvenja . . .

Po dvorišču so se v polsenci izprehajali bolniki, ali pa so sedeli na klopcah in živahno govorili med seboj, mahajoč s širokimi rokavi bolniških oblek.

Čudno jih je bilo gledati te bolnike: obezane do polovice glave, v dolgih, belkastih suknjah in v širokih cipelah brez petâ. Zbirali so se v gruĉah, smejali se in zabavali se. Otroci so se celo podili okrog, sezuvali cipele in navzlic prepovedi bosu gazili po pesku . . .

Vĉasih, ko sem tako stal ob oknu in gledal na dvorišĉe, je prišel v sobo primarij dr. B. in se mi nasmehnil, ĉeš:

„Dolgĉas, dolgĉas!“

„Nikakor ne, gospod primarij!“ sem mu ugovarjal, in doktor se mi je samo smejal v odgovor. Smejati se je vedno z nekim samonjemu lastnim nasmehom, ki je budil v bolniku pogum in zaupanje . . .

Res, izvrsten ĉlovek je bil ta primarij. Źe v prvih dneh sva bila najboljša prijatelja. Kako tudi ne! Operiral me je bil on. Ordiniral je sicer le v I. nadstropju; toda prav sedaj je bil sekundarij na dopustu, zato je prevzel za ta ĉas primarij še II. nadstropje. In tako se je še po operaciji vĉasih sluŹbeno, vĉasih pa kar tako oglasil pri meni v sobi — in presedela in pregovorila sva tuintam po celo uro, kadar ni bilo dela in se je nama obema ljubilo.

Potemtakem seveda nisem pogrešal druge druŹbe — in o dolgem ĉasu sploh ni da bi govoril . . . Kratko reĉeno: bil sem v bolnišnici Źe kakor domaĉ!

* * *

Tako so potekali prvi dnevi.

Rana se mi je celila kar najbolje in boleĉin nisem ĉutil. Le pri poŹiranju mi je bilo teŹko — in pa ponoĉi, ko sem se zbudil in sem med spanjem dihal z odprtimi usti. Tedaj me je po prvih dihih zabodlo in zaŹgalo v sapniku; vendar je popustilo tudi to, ko je slina omeĉila boleĉe mesto, in mogel sem spati mirno naprej. Sicer mi je bil pa primarij prepovedal dihati z odprtimi usti .

Po par dneh sem dobil nekaj veĉ prostosti. Smel sem vun na hodnik, v druge bolniške oddelke, na dvorišĉe, sploh — kamor sem hotel.

Vreme je bilo vse dni ugodno. Pomladni vetrovi so dihali sem preko kostanjevih kron, ki so se bile Źe v teh dneh zgostile in razširile za dobro spoznanje. Solnĉni trakovi so le s teŹavo prodirali do pešĉenih tal. Bolniki na dvorišĉu so iskali sence in zavetja.

Dnevi so beŹali.

Naposled pa sem vendarle mislil, da bi zapustil bolnišnico in šel na dopust domov. Rana se mi bo zacelila tudi tako, in delal bi morda doma še bolj vztrajno in še bolj mirno, nego tukaj. Vrhutega je bilo prav tiste dni treba na oĉetovem domu neke roke, ki bi vodila in oskrbovala posestvo; zakaj stari Jakob mi je bil pisal pred kratkim, da oĉe boleha in da je zadnje dni veĉinoma v postelji . . Vse to me je priganjalo, da bi odpotoval kakor hitro mogoĉe in se nastanil vsaj za par tednov doma.

A prav tiste dni so se razmere v bolnišnici izpremenile nekoliko. In to je bilo vzrok, da sem za nekaj ĉasa opustil misel na dom.

Neko popoldne je bilo.

Ko sem se vrnil z dvorišĉa, kamor sem zahajal po kosilu, mi pride streŹnica tik pred sobo nasproti, rekoĉ:

„Ah, gospod inŹenir — sostanovavca ste dobili!“

„To je prav; to me veseli!“ sem odgovoril. Razveselil sem se ga v resnici, zakaj ĉutil sem, da bi se naveliĉal naposled tudi bolnišnice, ĉe bi bilo treba vztrajati še dolgo . . .

„Torej vas veseli . . . Ah, to je prav . . . Smo se bali, da bi —“

„No, in kdo je?“

„Ah, Carletto! Tako mal in tako nedolŹen! . . . A zraven uboŹĉek — un poveretto, un gran poveretto . . .!“

Vstopil sem.

StreŹnica je šla, da dvigne zastore, ki jih je bila spustila upravkar. Jaz pa sem pomišljal, kakšen „poveretto“ bo to — v separatnem oddelku . . .

In ko so solnĉni trakovi prodrli v sobo, sem ga zapazil. LeŹal je na postelji tik poleg vrat.

Bil je dečko pri kakih osmih letih. Mežal je; menda je spal. Obraz se mu je videl le od ust dalje; drugo mu je zakrivala odeja. A že ta obraz . . . Jaz ne vem, kaj sem zapazil na tem obrazu posebnega — in to takoj prvi trenutek! Te poteze — tako znane, tako domače . . . Ali sem jih že videl kdaj? Spomniti se nisem mogel ničesar.

„Ali si žejen, Carletto?“ je vprašala strežnica, ko je pristopila tiho in položila dečku roko na čelo.

„Že-jen . . .“

In Carletto je odprl oči za hip pa jih zopet zaprl.

A te oči . . . Jaz sem pričakoval drugih oči k temu obrazu. Oči, dasi lepe, so se mi zdele tako — tuje, vse drugače nego poteze na obrazu . . .

Strežnica je odhitela po pijačo; jaz pa sem obstal ob robu postelje in nepremično zrl na one poteze — tako mile in znane . . .

Kje sem pač videl ta obraz? In kdaj?

Zastonj sem se trudil in napenjal spomin.

Strežnica je prišla z limonado, dvignila dečku glavico in mu nastavila na usta. In Carletto je pil . . . Potem je pa legel zopet in sopel mirno dalje.

„Pa kaj mu je? Kakšno bolezen ima?“

„Ah, iz rane na roki mu je teklo že prej, in sedaj je še padel in dobil udarec . . . Glejte!“

Odstranila mu je obezo nalahko, da sem mogel videti rano. Rana je bila precejšna in zatečena. Primarij mu jo je bil obezal za prvo silo, in deček je trdil, da hladi in da je bolje.

„Ali bo treba operacije?“ sem vprašal potihem.

„Najbrže.“

„Še danes —?“

„Ne. Poizkusili bomo najprej z mazilom. In če bo treba operacije, v par dneh pride sekundarij . . . Sicer je pa gospa sama hotela, naj počaka in naj ga operira sekundarij —“

„Gospa —? Kakšna gospa?“

„Da, gospa! Gospa, ki ga je privedla, menda je mati njegova. Lepa in še mlada . . . A odhitela je takoj, češ, da se ji mudi in da

pride jutri zopet. — Je-li, Carletto, to je bila mati?“

Deček je pritrdil.

„Ali se veseliš, da bo prišla zopet?“

„Da.“

Strežnica mu je popravila odejo, zadelala ga dobro in odšla, da mu pripravi drugo obezo.

Na stolu poleg postelje pa je ostala dečkova obleka, preprosta, oguljena in celo zamazana na nekaterih mestih — —

* * *

V bolnišnici je služil tudi neki Antonio. Ni bil zdravnik; a tudi navaden sluga ne, ampak nekak pomočnik — ajutatore — pri operacijah. Po rodu je bil Lah. Govoril je rad in veliko ter vpletal v svojo laščino besede vseh mogočih jezikov. Razmere v bolnišnici so bile poznane njemu bolj nego komurkoli drugemu.

„Dober dan, Antonio!“ sem ga nagovoril prijazno, ko sem ga srečal na hodniku še tisti dan.

„Buon giorno! Buon giorno!“

In ko sem mu ponudil cigaro, tedaj iz same hvaležnosti ni vedel, kaj bi počel . . . Črno oko se mu je zalilo s solzami, in izmed rjavine na obrazu se mu je pokazala pri ustih cela vrsta zob, belih in lepih.

„Antonio, kdaj pride sekundarij?“

„Il secondario —?“ je ponovil Antonio in videl sem, kako mu je sicer živo oko ugasnilo naenkrat, in kako se mu je bela vrsta pri ustih zmanjšala do polovice — „Il secondario? Il secondario è un diavolo . . .“

„Diavolo? Zakaj?“

Toda Antonio je namesto odgovora trdil le še:

„Un diavolo! Un vero diavolo!“

„In kakšen je ta sekundarij?“

„Il secondario —? Grande! Hat schwarzi capelli e schwarzi oculi . . . Ma è un diavolo, un vero diavolo!“

In kakor da mu ni prijeten tak razgovor, me je pustil na mestu in se oddaljil na mostovžu, drsajoč s cipelo . . .

¹⁾ Sekundarij je hudoba.

Mene pa se je polastil strah za mojega Carletta, ki ga je imel operirati ravno on, sekundarij . . .

In naj sem tisti dan delal karkoli: če sem stal ob oknu in gledal na dvorišče, ali pa če sem sedel ob mizici in pisal — povsodi me je obletavala neka temna misel: „Zakaj on, zakaj ravno on — ?“ In prav zato se mi je zbuvalo sočutje do dečka bolj in bolj, in sklenil sem, da bom pazil in se zanimal, naj ima priti karkoli . . .

„Ali te boli, Carletto?“ sem ga vprašal enkrat, ko sem videl, da deček leži še vedno nepremično in da mu odseva na obrazu nekaka muka, bodisi že dušna ali telesna.

„Ne —, ne boli . . .“

„Pa te skrbi, ker bo treba izrezati rano? Ali veš, da jo bo treba?“

„Vem.“

„Te ne skrbi?“

„Ne.“

„Zakaj ne?“

„Ker ne bo bolelo. Ker je mama rekla, da ne bo bolelo . . .“

Govoril je mirno in tako s prepričanjem, da mu nisem mogel ugovarjati še dalje. Zato sem napeljal govor na drugo.

„Kaj pa mamó, Carletto, ali imaš mamó rad?“

„Rad.“

In oko se mu je naenkrat zalilo s solzami; mislil sem, da bo začel jokati naglas . . . Vendar tega ni storil. Gledal me je s svojimi velikimi očmi, in dobro mu je délo, da sem govoril ž njim o materi.

„Kaj pa dela mati doma?“

„Ne vem.“

„Ali doslej nisi bil pri materi?“

„Ne.“

„Kje pa?“

„Pri donni Fatturi zunaj mesta. Tam je bilo temno, in topli so me. Paolo me je pahnil raz zid in mi vrgel kamen na roko . . .“

Zopet sem mislil, da bo jokal . . . A ni. Zato sem vprašal dalje:

„Kaj pa mamó, ali te je kdaj obiskala pri donni Fatturi?“

„Vsak teden —. Včasih pa tudi dolgo ne . . .“

„In kaj je rekla, kadar je prišla?“

„Donni Fatturi je dala denarja . . .“

„Druzega nič?“

„Nič!“

Svitalo se mi je bolj in bolj. In neka slutnja mi je vstajala bolj in bolj . . .

* * *

Drugi dan po dečkovem prihodu sem ogrnil suknjo in se odpravljaj na dvorišče. Spustil sem zavese pri oknih in hotel oditi. Carletto je ležal mirno —

Kar se odpró vrata, in v sobo stopi dečkova mati . . .

Jaz bi bil odšel in niti ozrl bi se ne bil vanjo vdručič, da nisem opazil na njenem obrazu prav tistih tako znanih potez, samo da še določnejše izraženih . . . In prav te poteze so me opozorile na nekaj — —

Pogledal sem jo še enkrat.

In nisem se motil: bila je ona — — — Lucija. Pač se je bila izpremenila v teh letih nekoliko, a spoznal sem jo vendar!

Pa obotavljal sem se le za trenutek. — Odšel sem; odhitel sem po mostovžih, po stopnicah, da se razberem in razmislim . . .

Spoznala me ni. Pogledala me je bila le za hip. —

Sedel sem na klopico v senci kostanjev, in tu sem se umiril polagoma in prešel v spominu na ona leta, ki so me bila privedla v neko, dasi posredno dotiko s to žensko, z Lucijo — —

Ti veš, da je imel moj oče precej veliko posestvo na Gorenjskem. Rojstna hiša — ljudje ji rekajo kar grajščina — stoji na samem, na malo vzvišenem kraju, med polji, travniki in gozdovi.

Oče je bil vdovec; mati je umrla pred nekaj leti.

Bila sva dva brata: jaz in Anton.

Oče je ljubil mene bolj kot Antona. Njegova volja je bila od nekdanj, da bom jaz kot starejši doma in podedoval posestvo. Aj mati, dokler je bila še živa, je silila, na grem v šolo. In to je naposled obveljalo: šel sem študirat.

Brat Anton pa me je sovražil. Morda me ni mogel zato, ker sem bil mehkejše narave od njega; morda zato, ker me je oče ljubil bolj kot njega; morda pa zato, ker sem hodil v šolo in je bilo treba plačevati veliko — —: skratka, čim bolj sva prihajala v leta, tem bolj je rastla neka stena, ki naju je ločila...

In vendar sem jaz ljubil Antona tako zelo — rekel bi strastno. In čim bolj me je odbijal on, tem bolj sem se ga jaz oklepil na skrivnem — s strahom sicer, a z vsemi močmi svoje duše...

Ah, da sem mogel dopovedati Antonu, kako malo mi je mar posestva in bogastva; kako mislim živeti le svoji stroki, svojemu poklicu — in to na tihem in na skrivnem! Toda nič! Anton me ni poslušal!...

In to je bilo hudo; reči moram — nezno!

In to je trajalo leto za letom, vsake počitnice!

A zadnje počitnice — tedaj, ko sem bil izvršil svoje študije in se hotel doma nekoliko opočiti, predno nastopim pot v svet, v življenje —, tedaj je nemil slučaj še poostril nasprotje med nama.

Anton se je ženil. Hotel je imeti posestvo in izbral si je bil v vasi dekle, ki je slovelo po izredni lepoti, a je bilo revno od doma in tudi sicer se glas o njej ni širil najboljši...

Oče je bil besen, ko je čul o tem.

„Njo — ? Njo — ? Nikdar —!“

In povedal mu je naravnost, da mu v tem slučaju ne dá niti krajcarja, kaj šele posestvo...

A brat? Brat Anton je izlil svojo jezo name, češ, da jaz hlepim po posestvu in da zato ščujem očeta proti njemu...

Jaz — ?! Moj Bog, in vendar je bilo baš nasprotno! Jaz sem pogovarjal očeta, naj odneha, naj dá posestvo Antonu, ker ga jaz ne maram in se tudi ne čutim sposobnega za to... Bog vé, da sem privoščil Antonu vse, vse! Tudi njo! Če je bila revna, kaj zato? In če se ni govorilo o njej najbolje — —: morda ni bilo vse res, kar se je govorilo...

Toda oče — ?

„Ne! Nikdar!“ — —

Zalostni dnevi so bili tedaj. Oče je molčal in jezno ukazoval družini. Anton že celo ni govoril z nikomer. V tla je gledal, delal mehanično, in če me je srečal, sem videl, kako se mu je bliskalo oko od jeze in sovrastva...

Šel bi bil od doma —, toda čakal sem in upal, da se obrne na bolje.

Tačas sem stanoval v mali, lično zidani hišici z enim nadstropjem, malim vrtilcem in par lepimi sobami z razgledom na vas. Hišico smo imenovali vilo, dasi vila ni bila. Oče jo je bil dal sezidati za mojih študij, in tu sem bival o počitnicah vedno. Stari Jakob, zvesta in blaga duša, mi je bil za družčino in postrežbo. — Tako tudi tedaj.

In res so se razmere izpremenile, toda drugače, kot sem jaz pričakoval.

Antonova izvoljenka je izginila naenkrat.. Kam in zakaj: o tem so ljudje govorili in ugibali veliko. Trdili so, da je šla na Laško, baje v T., in spravljali njen odhod v zvezo s tem, da so bili par tednov poprej ob vojaških vajah vojaki dalje časa nastanjeni v našem kraju, in da je bil med njimi neki mlad doktor z živimi očmi, rojen Lah... Tako so trdili!

Anton ni verjel ničesar. Delal se je, kakor da mu stvar ni niti malo v brigi. A hodil je okrog tih in pobit — in to je izdajalo njegovo notranjost, njegovo srčno bolečino...

Kar dobi nekega dne pismo iz T. Bilo je od nje. Kaj je stalo v pismu, tega ni izvedel nihče, razen Antona. Po posledicah, ki jih je pismo imelo, smo sklepali, da vsebina ni mogla biti najprijetnejša; zakaj prvo noč potem je zmanjkalo tudi Antona. Hiter, kakor je bil, se je odločil in odpotoval — v Ameriko... Doma je zapustil pismo, v katerem priznava, da ga je strahovito varala ona, ona... in prosi odpuščanja očeta in mene. V Ameriki — tako je pisal — se mu bo morda smehljala sreča prijaznejše, kot se mu je doma.

Kaki dnevi so sledili po Antonovem odhodu doma, tega ne bom opisaval! To je prežalostno...

Ostati sem moral doma nekaj dalje nego sem mislil.

In ko sem zapuščal rojstno hišo, sem jo zapuščal s trpkimi spomini in s krvavečim srcem . . .

Vrnil sem se čez nekaj let. Tedaj se je bil oče vidno postaral, in skrbi so mu bile v primeroma kratkem času upognile postavo ter mu glodale prej tako čvrsto zdravje. Posestvo je bilo nekako zanemarjeno; čakalo je čvrstejše roke. — Toda o Antonu ni bilo nikakega glasu iz Amerike. Ali bo prišel še kdaj ali ne, in da-li je še pri življenju ali ne — kdo je to vedel? Le o njej — o Luciji — so trdili ljudje še vedno, da je na Laškem, da je bogata, gosposka, da ji ne manjka ničesar, in ne vem, kaj še. Ali je pa žena onega doktorja z živimi očmi, ali ne — o tem so dvomili . . .

No, jaz sem tu izvedel dovolj! . . .

„Ubogi Carletto!“

Toda —, zakaj ga mora operirati ravno on — sekundarij? In zakaj to izrecno zahteva ona — mati Carlettova?

In neka slutnja me je polnila z grozo in strahom . . . Trepetal sem ob misli na dečka in bal sem se zanj! Dà, čeprav sem ga ljubil že prvi hip — dasi nisem vedel zakaj —, sedaj sem ga hotel ljubiti in čuvati še bolj. „Un poveretto, un gran poveretto!“ Prav zato sem mu hotel biti zaščitnik in branitelj — jaz! In sklenil sem, da ostanem in počakam sekundarija — navzlic temu, da so morda že drugi čakali, kdaj se izprazni moja soba — in navzlic temu, da so me lastne domače razmere silile, da odpotujem domov čim najprej — —

* * *

Pa odpotoval sem — in to prej, nego sem mislil!

Nenadoma dobim od doma telegram, v katerem mi javlja stari Jakob žalostno vest, da mi leži oče v zadnjih dihih . . . In ta vest je kakor električna iskra udarila v moje načrte ter me prisilila, da sem začel misliti, kaj sedaj . . .

Prvi trenutek nisem vedel ničesar. Stresnilo me je bilo in duševno omamilo. Hodil sem po sobi gori in doli, bral telegram vedno iznova, a nazadnje vedel toliko, ko prej.

Kaj naj storim?

Domov?

Očeta nisem mogel in nisem smel pustiti tako . . .

A kaj bo z dečkom — s Carlettom? Ali se ne bo to reklo prepustiti ga usodi? Saj v teh dneh smo pričakovali sekundarija . . . In kaj potem?! — —

A vendar — — Oče . . . oče . . .

Ne! Iti sem moral! Oče je bil prvi! Kdo vé, morda ga vendarle še dobim pri življenju . . .

In sklenil sem, da grem —: „Morda v teh dneh še ne bo sekundarija; morda se vrnem jaz prej — —“

Misel se mi je zdela verjetna . . . Naposled sem se je oklenil popolnoma.

Sicer pa — in to je bilo tudi velike važnosti za stvar — sicer pa, ko bi se imel zamuditi doma le predolgo, lahko pišem primariju in mu naznanim — —

Sklenil sem torej, da grem. Odpravljaj sem se in znašal skupaj najpotrebnejše stvari za pot, kar stopi v sobo primarij.

„Razburjeni, gospod inženir?“

Tako me je nagovoril in se smehljal z onim vedno skladnim nasmehom, ki je deloval name vselej tako pomirljivo . . .

„Razburjen!“ sem mu pritrdil in mu pomolil telegram.

Doktor je prebral in me pogledal s sočutjem.

„In kaj bo sedaj —?“

„Iti moram . . .“

„Kaj pa rana?“ je vprašal pomenljivo, in obraz se mu je hipoma zresnil nekoliko . . . Rana —? Na rano niti mislil nisem dotlej —

Primarij je pristopil, gledal dolgo, zmaleval z glavo in rekel naposled:

„Jaz vam ne svetujem!“

Bilo mi je, kot da me je kdo polil z vodo . . .

„Zakaj ne, gospod primarij?“

„Zakaj —? Pomislite: pot je dolga... izmučili se boste... mraz in veter... in še vreme se lahko izpremeni...“

„A jaz moram iti, jaz moram —!“

Doktor je mignil z ramami:

„Branim vam ne —“

„In vreme se ne bo izpremenilo —“

„Mogoče —“

Govoril je tako resno, tako — tako —

„A jaz moram! Prosim vas: jaz moram...“

„Dobro! Potem idite, toda varujte se! Rana je zaceljena šele do polovice, in ko bi se ponovilo, prisadilo... Kakor rečeno: varujte se!“

Toliko mi je bilo dovolj. Varovati sem se hotel, kar mogoče; na vreme sem se zanesel popolnoma... Torej!

Napravljen sem bil takoj.

Pri odhodu sem stopil še enkrat h Carlettu. Videti sem ga hotel še enkrat od blizu...

„Carletto!“

Deček je spal. Sopal je rahlo; odeja se je komaj dvigala ob njegovih dihih. Po obrazu mu je bil razlit mir, tisti otroški, nedolžni...

„Z Bogom, Carletto! Bog te obvaruj!“

Muditi se nisem utegnil. Dolžnost me je klicala. Šel sem. —

In ko sem hitel po stopnicah, sem začul kar naenkrat ženski glas poleg sebe — bila je strežnica —:

„Ah, gospod inženir, kam vendar?“

„Domov.“

„Ali ste zdravi?“

„Zdrav.“

Bilo mi je že nadležno in zdelo se mi je nepotrebno toliko govoriti o zdravju... Zdrav... Kako pak kot zdrav!

Šele čez malo časa sem zapazil, da je stal poleg strežnice človek, mlad, dolg, zagorele barve in živih, prodirajočih oči...

„Glejte, to je gospod sekundarij!“ je pojasnila strežnica.

In človek s prodirajočimi očmi se mi je priklonil, podal mi roko, zamrmral nekaj besed in se celó nasmehnil nazadnje...

— Torej to je on...

To je bila edina, a tem bolj grozna misel, ki me je obšla tisti hip. Besede nisem spravil iz sebe...

„In želi videti Carletta takoj —“ je razlagala strežnica.

Tedaj je zavrelo po meni... Že sem mislil stopiti tik predenj in mu povedati v obraz — ne vem, kaj bi mu bil povedal — beseda mi ni šla iz grla... Obstal sem na mestu molčé. Kaj si je neki mislil o meni? A naj si je karkoli, to me ne briga!

Ko sta onadva odšla v sobo, sem čakal na mestu še vedno. Prvi hip me je obšla misel, da bi šel za njima... A takoj na to sem se oprijel novega sklepa:

„K primariju grem!“

Malo pozneje sem že stal pred vrati primarijeve sobe z namenom, da mu še v zadnjem hipu razkrijem nakano in preprečim nesrečo...

Potrkam —

Vrata so bila zaprta!... Primarija ni bilo!... Odpeljal se je bil malo hipov poprej!...

„Dobro!“

In takoj mi je bil na umu drug način. Vzel sem vizitko in v naglici napisal par besed:

„Rotim Vas, ne zaupajte sekundariju!... Operirajte dečka Vi! Storite to radi mene... Rotim Vas! In naznanite mi izid takoj! Moj naslov —“

Vrgel sem vizitko v škrinjico na vratih in odhitel — —

* * *

Doma je bilo vse zbegano, ko sem prišel. —

Očeta nisem dobil več živega... Oslablosti in raznim skrbem se je bila pridružila še kap na en del života, in vzelo ga je, preden bi bil mislil jaz, in preden so mislili drugi...

Zame je bil to hud udarec! Že itak sem bil zbegan in razburjen do skrajnosti in zdaj — pomisli! — zdaj še to!...

Sedel sem na klop poleg odra, zakril si obraz z rokami in menil, da ne bom prenesel vsega — —

A tudi drugi so bili pobiti in potrti!

Stari Jakob —, kako je tekal semintja, ukazoval družini to in ono, a naposled sam ni vedel, kaj hoče... Bilo mu je v tolažbo, da sem prišel vsaj jaz.

„Ne veste!“ — tako mi je pravil — „ne veste, prišlo je tako naglo, tako naglo!...“

In dopovedoval mi je s solzami v očeh na dolgo in široko, kako je prišlo. —

„Kaj pa Anton? Kako bi se naznanilo Antonu? Na vsak način se mora naznaniti tudi Antonu!“

A niti jaz, niti Jakob si nisva vedela svetovati ničesar.

O Antonu se še vedno ni vedelo nič. Ljudje, ki so prihajali iz Amerike, so pripovedovali, da je nekje daleč v ozemlju in da mu je dobro — toda gotovega ni vedel nihče, in še to, kar so pravili, je donelo nekam neverjetno... A tudi na drug način se ni moglo izvedeti o njem kaj gotovega.

„Kaj, ko bi se mu naznanilo po časopisih?“

Misel ni bila napačna. Z Jakobom sva sklenila, da porabiva še to sredstvo; morda ne bode zastoj...

„Pa ali ne boste prevzeli posestva vi?“ me je ustavil Jakob v besedi.

„Jaz? Ne!“

„Pa oče so želeli tako... Še v zadnjih hipih —“

„Kaj so želeli oče?“

„Da prevzamete vi... In šele, ko bi vi ne hoteli, potem naj pripade Antonu. Tako so govorili. — A vila na hribčku mora biti na vsak način vaša. Tako so govorili...“

Vilo na hribčku sem menil prevzeti jaz. V prejšnjih letih se mi je bila priljubila tako, da bi jo pozneje kdaj morda težko pogrešal... Vilo sem hotel prevzeti. A posestva ne. Prvič me veselilo ni in potem — ko bi me tudi bilo: radi Antona bi ne mogel... Ne! Za posestvo je bil odločen Anton!

Še tiste dni sva poskrbela z Jakobom, da dobi Anton obvestilo čim prej. —

Sploh so pa sledili žalostni dnevi potem.

Pomisli: Oče je ležal na mrtvaškem odru, brat je bil nekje v daljni Ameriki, doma pa

jaz sam brez sveta in pomoči, ubit duševno in telesno...

Stal sem navadno v svoji sobi ob oknu, naslonjen na šipo, in kakor brez misli in brez življenja gledal po hribu navzdol: na cesto, po cesti dalje, preko hribov in gorâ, kjer je ležalo daleč tam mesto T. in še dalje Amerika s svojimi daljavami...

Na vse to pa še ono pusto vreme, kot je prišlo tiste dni! Z nalivom sicer ni deževalo, toda megle so se vlačile krog gorskih vrhov in iz njih je rosila venomer tista drobna mokrota, ki dela zrak težak in neznosen...

Pogreb se je vršil v pustem vremenu. —

Prišedši od pogreba pa dobim na mizi brzojavko. Bila je iz T. od primarija:

„Izvršil sem po Vašem naročilu. Šlo je srečno. Sekundarij izginil...“

Torej vendar —!

Odleglo mi je... Bilo mi je, kot da mi je nekdo odvalil polovico bremena, ki mi je dotlej kakor utež ležalo na prsih... Torej vendar! Kako se je bila izvedla vsa stvar, to me ni zanimalo toliko. Da je le bilo!

Poslej sem mogel vsaj mirneje razmišljati o vsem. Sedaj mi ni bila duša razdvojena, in mogel sem svojo skrb posvetiti izključno le očetu in domačim razmeram. Namenil sem se, da ostanem še par dni doma, da se odpočijem in umirim nekoliko in da uredim najpotrebnejše... Potem pa sem se mislil vrniti tja doli, kjer sem pustil osebo, kateri sem hotel posvetiti poslej vso svojo skrb in ljubezen...

* * *

Kako je bilo s sekundarijem?

Iz pisma, ki mi ga je pisal primarij tiste dni in v katerem mi je podrobno javljal ves dogodek, sem spoznal, da me moje slutnje gledé sekundarija niso varale. On in ona — oba sta bila dogovorjena med seboj... Hotela sta se na lep način iznebiti dečka in svoj zločin zakriti s plaščem ponesrečene operacije... Premišljeno, kaj ne?... In posrečilo bi se jima bilo, da sem jaz odšel tedaj v zaupanju, da se sekundarij še ne vrne tako hitro!

Pa kako so preprečili zvito nakano?

Primarij je dobil mojo vizitko ter jo prebral. Hlastna pisava in sploh tista razburjenost, v kateri sem pisal, ga je iznenadila in opozorila, da mi gre tukaj za veliko. Sekundarij itak ni bil na najboljšem glasu pri njem. Že dotlej se je govorilo in pripovedovalo marsikaj gledé njegove netočnosti in površnosti pri operacijah... Čisto neutemeljeno najbrže ni bilo, a dejanskih dokazov tudi ni bilo; zato so ga mogli dotlej kvečjemu sumiti in biti na straži... Sedaj pa je bilo treba opreznosti! Primarij je sklenil takoj, da mu dečka ne prepusti.

V tistem pa, ko je vizitko še bral, pride strežnica in ga nenadoma pokliče k nekemu bolniku.

Vrgel je vizitko na pult in šel. Vrat ni zaklenil... In morda je sekundarij prišel medtem, prebral, in zopet šel — —

Vsaj sklepati bi se dalo, da je bilo tako; zakaj drugi dan, ko je bilo treba dečka operirati, sekundarija ni bilo. In tako tretji dan in četrti dan...

Morda je menil, da so mu na sledu z dokazi; morda se je ustrašil samega sebe; morda bi bil šel itak prej ali slej — kdo ve?

On in ona sta pobegnili iz T. Kam —, to se ne vé. Vsekako ju ne bo kazalo pustiti kar tako; zakaj dokazov je toliko, da pred sodnijo ne bo težko pričati...

Ona je bila dobro poznana po T. Živela je sicer na zunaj legalno, a za kulisami se je pripovedovalo o njej marsikaj. S sekundarijem sta bila dalje časa razločena. Medtem je živela ona v B.; a zadnji čas je prišla v T. in ga izkušala zopet dobiti v svoje mreže... Najbrže ima ona več krivde na vsem, nego on!

Carletto je bil v teh dneh že prebil najhujše. Trpel je voljno in sedaj si je opomogel toliko, da more za kako uro vun na hodnik k svojim tovarišem. Neka sveža barva se mu obnavlja na licu in iz oči mu sije veselje in življenje...

„Da bi deček le tako žalostne usode ne imel!“ — je dostavil primarij koncem pisma —

„Otrok je nedolžen pri vsem, in vendar, kaj ga čaka v teh razmerah? Ali se ne bo izgubil in pogubil, kot se izgubé in pogubé drugi njegove vrste?“

„Ne! To ne sme biti! To ne sme biti!“

In podvizal sem se, da se vrnem čim prej...

* * *

Vrnil sem se res, toda kakšen?

Bolan —! Nevarno bolan —!

Kar je slutil primarij, to se je bilo zgodilo. Rana moja še ni bila zaceljena dovolj... Varoval sem se pač, a kdo se bo v teh razmerah varoval dovolj? Vrhutega je vplivala razburjenost in potem še slabo, deževno vreme, ki sem ga omenjal zgoraj...

Vrnil sem se in zopet sem bil v sobi pri svojem Carlettu. A če je poprej ležal on in sem bil pokoncu jaz, je bilo to sedaj ravno narobe... Primarij me je odločil za posteljo! —

Trpel sem veliko. V grlu me je žgalo kakor prve dni po operaciji. Po noči sem dihal težko in grgrajoče. Čutil sem, kako me nekaj tišči v grlu vedno bolj, in kako sopem le še s težavo... Moč mi je slabela; — čutil sem se utrujenega. Spati nisem mogel, in kri mi je silila v glavo...

Primarij se je na vso moč trudil z menoj. Prišel je po štirikrat na dan, zapisaval mi zdravila in dajal navodila... Ko sem ga povpraševal po stanju bolezni, me je pač tolažil, toda iz vsega sem čutil neko skrb in negotovost... In to me je vznemirjalo!

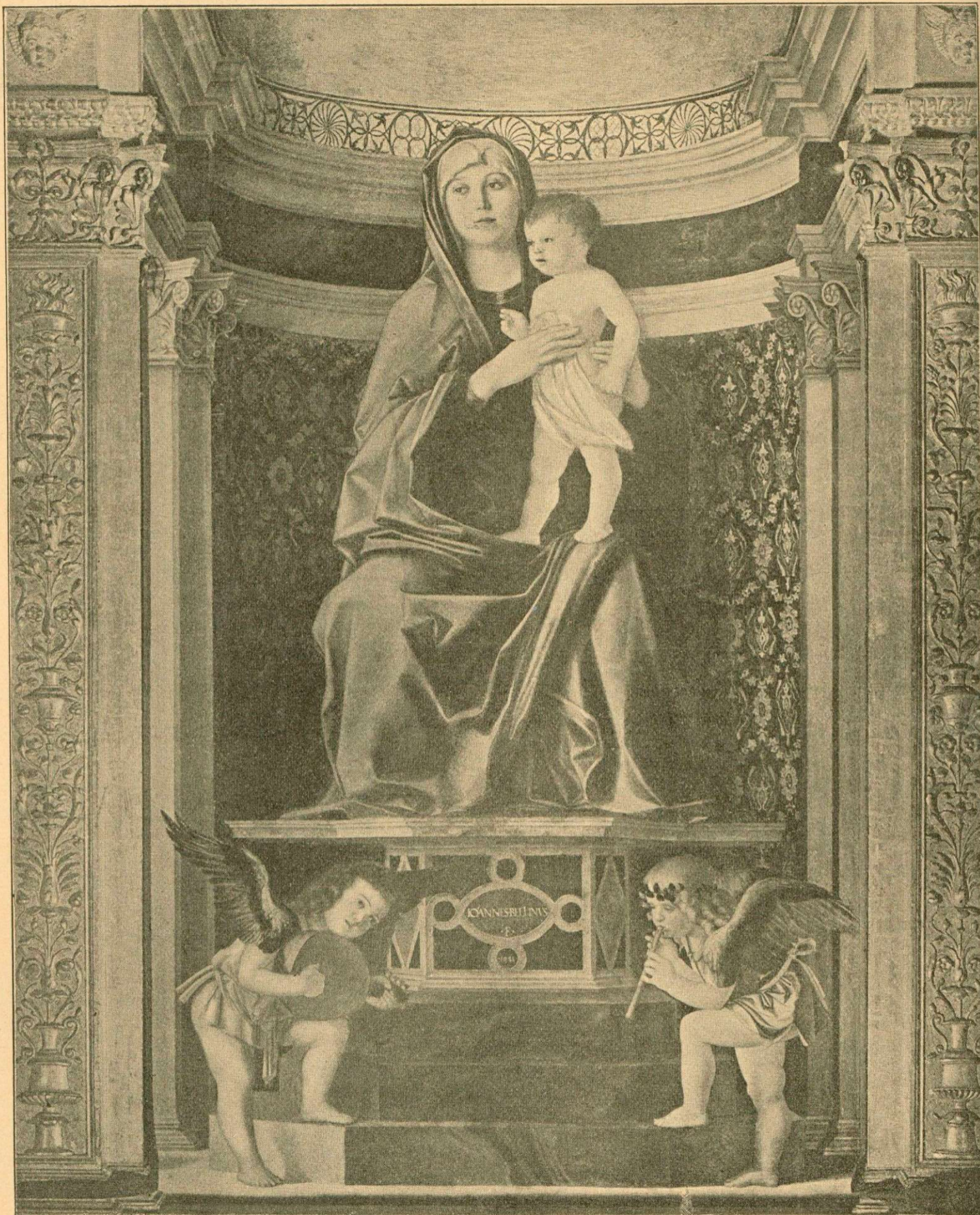
„Rešite me, gospod primarij!“ sem ga prosil obupan; zdelo se mi je, da je vsak dan huje.

„Storil bom, kar bo mogoče“ — mi je odgovoril primarij.

In res —, neko jutro sem se počutil boljšega. V grlu me ni tiščalo več; sopel sem lažje... V udih sem čutil novo moč: zdelo se mi je, da bi vstal...

Dvignil sem se na postelji... Šlo je, toda s težavo. Za malo časa sem moral zopet leči.

Vendar — dvignil sem se iznova — in šlo je lažje...

Sv. Devica z Detetom.

Slikal *G. Bellini.*

Primarij, ki je vstopil prav tedaj, me je dobil sedečega na postelji. Pristopil je takoj in me vprašal:

„Ali je bolje?“

„Bolje“ — sem mu pritrdil vesel.

Potipal mi je žilo Stal je dolgo in poizkušal. Zrl sem mu v obraz Toda obraz mu je bil nenavadno resen . . . Zakaj neki — ?

Vendar mi je dovolil nazadnje, da smem sedeti in pisati — le razburjati in vznemirjati se ne smem . . .

In jaz sem pisal . . .

Danes je tretji dan, kar pišem. Pisal sem polagoma in v odlomkih. Vznemirjal se nisem; vsaj do danes ne. A danes je morda moj zadnji dan . . . in to me vznemirja nekoliko! — Vendar bi rad še to zadnje, kar mi je na srcu, spravil na papir mirno in trezno . . .

Sinoči mi je povedal primarij naravnost in brez ovinkov, da moje stanje ni najbolje . . . Te dni je bila pač popustila bolezen nekoliko, a le začasno . . . Simptomi kažejo, da bo treba nove operacije . . . In ta operacija bi utegnila biti nevarna . . .

To me vznemirja nekoliko! —

Kaj naj storim? Mogoče, da se operacija posreči, mogoče, da ne . . . Toliko vem — in to trdi tudi primarij — da, če se mi ponovi prejšnje stanje, bi tega najbrže ne prenesel več. Ne kaže torej druzega, kot da poizkusim . . . — In sklenil sem, da poizkusim!

Jutri se ima odločiti . . .

Sicer sem pa pripravljen na vse. Spravil sem se z Bogom, spravil z ljudmi — —

Le nekaj še!

Moj Carletto — kaj pa moj Carletto?

Nanj sem zlasti mislil zadnje dni. On je revež . . . „un poveretto.“ Dà, še več! „Un gran poveretto“ . . . Deček se mi smili . . . Kdo drugi na mojem mestu bi morda preziral, sovražil otroka one nesrečnice — —, a jaz ne morem, jaz ne morem! . . . Ne! — Otrok je nedolžen! In naj ga sovražita oče in mati — jaz ga ljubim! . . .

In kaj sem sklenil?

Vila poleg domače hiše — čigava bo? In denar, ki sem si ga prihranil — čigav

bo? Recimo, da me doleti najhuje: — čigavo bo to? Drugega svojih nimam, kot brata, a brat Anton bo imel posestvo Torej čigavo bo?

Njegovo naj bo — Carlettovo naj bo! . . . Vila in denar: vse naj bo Carlettovo! . . . In stari Jakob naj mu streže in skrbi zanj, kot da sem to jaz sam! Ti pa oskrbi z dečkom, kar je treba za prvi čas — — hvaležen ti bom!

Končam —

Sedaj mi je lažje . . .

Povedal sem, kar sem mislil. Izlil sem svoje srce na papir . . . Hlinil se nisem; pisal sem, kot sem čutil! In to pismo zapuščam Tebi; naj Ti služi, ako hočeš, kot znamenje prijateljstva, kot nekaka oporočka, kot zadnji pozdrav umirajočega . . .

— — — — —

Prebral sem pismo . . . In stal sem na mestu še dolgo ter se izkušal uglobiti v prijateljevo dušo, ki je odsevala iz vsake, dasi preprosto in malo površno pisane vrstice! Dà, to je bila res tista občutljiva, izredno vzprejemljiva in toliko izmučena duša, kot sem jo opazoval tako često na njem!

Sedel sem k mizi in bral pismo vedno iznova . . . In na srce mi je legala neka mučna teža, nekaj morečega — nekaj takega, kot je moral občutiti prijatelj, ko je pisal zadnje vrstice in jih zapuščal meni . . . Solze so mi silile na dan, in zastonj sem jih dušil na trepalnicah . . .

In ko je prišla infermiera ter me vprašala, če sem prebral —, tedaj mi je bilo, kot da me je zbudil nekdo iz mučnih sanj . . .

„Prebral“ — sem odgovoril in shranil pismo v žep. Bilo mi je, kot da mi je zapustil prijatelj biser, ki naj ga varujem kakor zenico v svojem očesu

„Ah!“ je začela infermiera z malo tresočim glasom — „kaka izguba! Kako dober in kako blag človek je bil gospod inženir!“

„Gotovo! . . . In kdaj je bil operiran vdrugič?“

„Pred enim tednom.“

„Ali je še dolgo živel potem?“

„Še pet dni; samo še pet dni!... Prve tri dni je bil večinoma v nesvesti; kuhala ga je vročina in bleдел je.... Govoril je vsekrižem: o očetu, o bratu, o sekundariju... Proti koncu pa se je zavedal vsega in umrl popolnoma mirno.“

„Torej mirno — ?“

„Mirno! Popolnoma mirno!“

To me je tolažilo — —

In to je bilo menda vzrok, da se mi potem, ko sem se zopet oziral po sobi, ni zdelo več tako tesno v tem prostoru, prenasičenem s težkim vzduhom, med katerim se je mešal oni tako ostri in moreči duh po karboliju...

Bršljan in bodičje.

6.

Pomlad, pomlad, ti jarobujna doba,
moj duh pozdravlja srčno tvoj prihod.
Cvetice nežne vstajajo iz groba,
sluteč otavne zemlje prepород.
Visoko v vejah ščinkovec popeva,
škrjanec dviga se pod sinji svod...
Ob zori pomladanjskega zdaj dneva
naj v prsih mi zatone tiha žal,
naj zopet bolna duša mi okreva!
O zemlja lepa! Nekoč bodem pal
brezčuten, mrtev v mehko tvoje krilo —
pa zdaj bi živ na tebi žaloval?
Pa zdaj dušil bi hrepenjenja silo,
če k veseliam opominja me
nad ostre zime cvétnato gomilo? — —
Ponesi jadrna stopinja me
iz mest zaduhlih vun, na plan, na trate!
Presladek čut vsegà prešinja me...
O, ve pomladi ure večno-zlate,
sijajte mi, sijajte v srčni hram,
da lahek dušek pesmice krilate
dadé spominom mojim in željam!

7.

Nekterim le Fortuna je prijazna,
da vse pri nas imajo in vedó,
no, drugim pa sta žep in glava prazna,
in tem gorjé! — če včasih kaj vzrastó...
Pa bodi kdo še kake pesmi otec,
on pač ne bo izvedel prekesnó,
da jajca ni rodil, temúč klopotec —
in Fortunatje poženo ga brž
iz tempeljna modric v kokošji kotec...
Na deblu leposlovja trhla svrž
molčimo mi ponižno, kakor mora
med oleandri rasti brinjev trš.
Zdaj v knjigah misli nimajo prostora,
osladna čuvstva hoče piti svet,
a misliti ob pesmih — kolika pokora!
Točimo torej solze spet in spet,
ne solz — točimo rajši že ‚solzice‘,
da žalost ne obide nas prevred — —
Sicer ne delajmo nikomur nič krivice,
mi, kar nas je ‚minorum gentium‘,
molčimo, kakor tiste reve ptice,
ki strel jim zapové: ‚silentium‘!

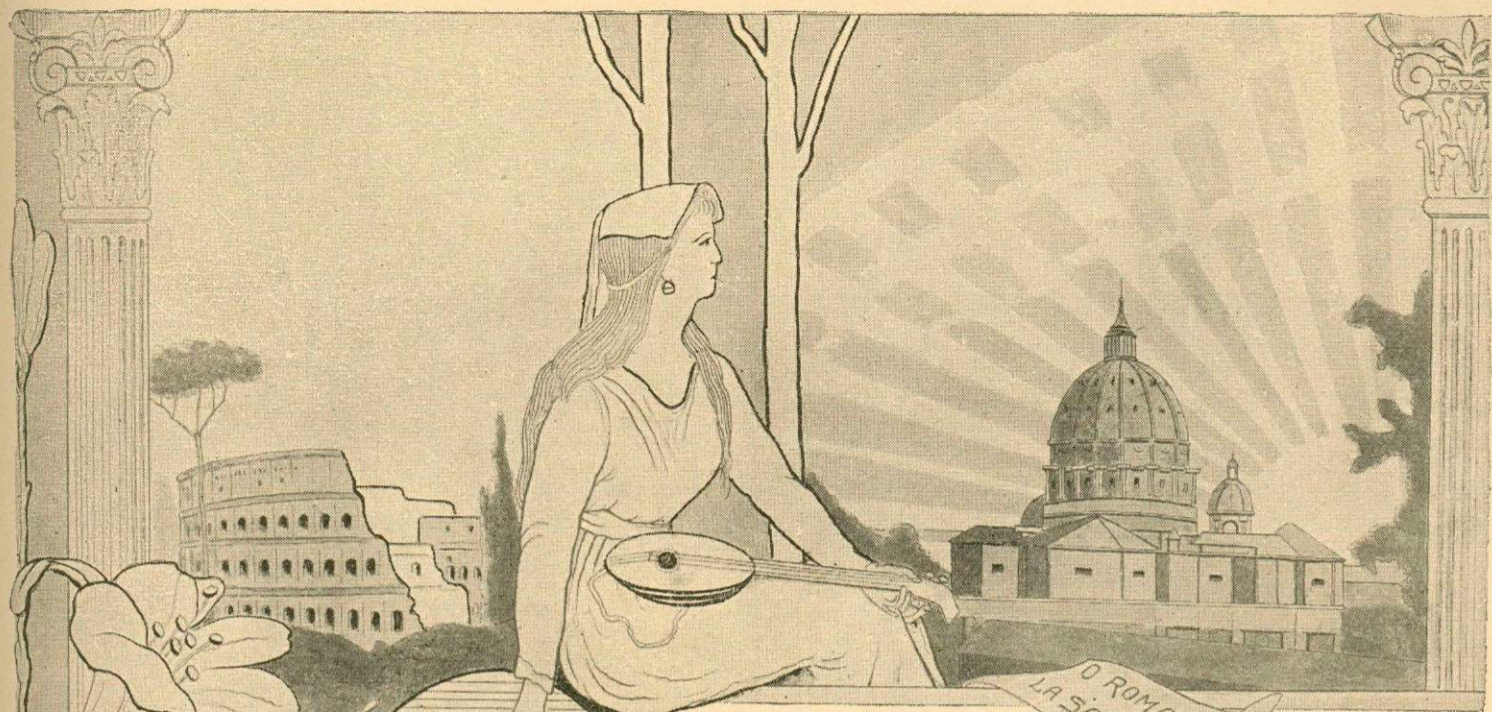
8.

† Fr. Lampetu.

Že grlice grlé po lozah tihih,
slušaje čarobne pomladi klic.
Že slavci tožijo v turobnih vzdihih,
čakaje v zemljo rójenjsko slavic.
Že sijejo z neba toplotni žari,
ves svet poslavlja se od zimskih vic —
A Tebi, dragi, ni pomlad na mari,
v gomili rani spavaš nem in gluh,

prijatelj vneti vsaki božji stvari,
Ti spiš. — Ne! Tvoje le telo, ne duh.
Od severa do juga v domovini
glas Tvojega duha nam boža sluh.
Besede Tvoje miljeni spomini
nam razsvetljujejo srca oltar.
Slovenske matere hvaležni sini
nikdar Te ne pozabijo, nikdar!

Anton Medved.

ORANZE CITRONE

Pod italijanskim nebom utrgal *Fr. S. Finžgar*.

Kennst du das Land, wo die
Citronen blühen?
In dunklem Laub die Gold-
Orangen glühen?

Goethe.

Mignon mi je donel po ušesih — a globlje zvenel v srcu. Po mnogih naporih, po mnogo prečutih urah ob svetilki, pred sabo stare klasike, sem se popel na zadnjo stopnico srednjih šol. Kako mi je igrala domišljija ob knjigah zgodovinarjev in pesnikov, kako živo so mi bila pred očmi klasična tla, bojišča in templji, Trasimensko jezero in Forum Romanum, Horacijev Tuskul in opis Ovidovega slovesa od večnega Rima! In danes ta balada! Da, zvenelo je z močnim in nepretrganim refrenom v srcu: „Dahin, dahin möcht' ich ziehn!“

Minulo je popoldne, prišel večer z železnim redom zavoda, v katerim sem bival.

DEL BEL PAESE

LA, DOVE IL SI SUONA.

DANTE PURA

FR. PEČNIK

Pred mano slovnica, na njej započeta tangentna enačba, na levi odprta lekcija domovinoznanstva —: polno dela, polno vabljivih strani, ki so kričale: Beri, uči se, pripravljaj se! . . . Moja glava je pa slonela na roki. Oko je zrlo v sence na steni, in ves krik dolžnosti in uka je udušilo zvenenje prelepega akorda: „Dahin — dahin! . . .“

Ah, ta moj nepokojni duh! Ta neskladna in nemirna moja duša! Kako blodi neznane poti! . . . V njej vse kipi, peroti ji rastejo, pred njo se porajajo svetovi, vsi novi, vsi krasni — — Oranže se šibé na temnozelenih vejah, citrone cvetó, palme senčijo okolico kot prsti gigantov, med travo in grmičjem dehtí jasmín, limbarji se klanjajo, rože odpirajo popje, nad njimi žareče nebo — čisti in jasni opál. Pod pinijo zveni mandolina, črne oči gledajo v nebo, beli, mehki prsti se dotikajo strun, kot noč črni lasje skrivajo prelestni vrat . . . ah, Italija, Italija! — —

Tedaj je stal ta svet na temelju razburjene mladostne domišljije. No, danes je izpodbit ta trhli temelj in nadomeščen z boljšim, stalnejšim. Moje misli stojé na trdni skali resničnosti. Italija, lepa, a često otožna — videl sem te v jasni luči pomladnega solnca!

Lahkih nog, lahkega srca, sproščene duše, torbo na ramenih, v njej pa šop bankovcev — hà — to je bil moj odhod v solnčno Italijo. Hotel sem potovati kot oblak na nebu, lehak in svoboden, brez načrta, brez programa, brez računa. Moj račun se je glasil: do zadnjega vinarja; moja prtljaga je bila — veselo srce; moje peroti — živahna duša. Kako daleč? Ne vem. Kdaj nazaj? Ne vem. Kaj si ogledam? Ne vem. Samo to je bilo gotovo, ko je zapiskal vlak: Sedaj gremo . . .

Zasičala je para, kolesa so zabobnela, vlak se je jel gibati. Mene se je pa polastila neka omamna razkošnost. Začutil sem, da sem prost, prost pratike, prost gospodarjev, prost ure — vsega prost: nad mano samo milo pomladno nebo — in Bog z večnimi zakoni.

Nekaterekrati se je že pomladila luna poslej, a vendar se še često prikradejo v tihih nočeh k meni v vas tiste pisane slike: strast in krepost, veličanstvo in strgana beda,

vonj velikanskih pestrih šopkov in duh poulíčnega gladu, glasovi mandolin in harmonija orkestra, sohe herojev in obrazki dolcinel velikih mojstrov, benečanski milijonarji in kampanjski pastirji, ljubke gondole in škripajoče telege Neapolitancev, vesoljna moč cerkve, sezidane na skalo, in plivkajoči valovi brezbožcev, blisk, grom, tresk vulkanov, in sveti mir nazaretske hišice . . . Vse to prihaja k meni v vas — vse brez reda, brez števila . . . In jaz nimam moči, da bi urejal te vasovavce; nimam energije, da bi jim velel mir; nimam študij, da bi sedel in nataknil mikroskop ter po vrsti analiziral kamen za kamnom, brdo za brdom, sliko za sliko; nimam pisanega dnevnika, kjer bi našel dneve in ure in minute, kdaj sem videl to, kdaj čutil ono. Vsega tega nimam, ker vse to sovražim — v slobodi. A imam samo to malo, kar je vtisnjenega v duši, kar je s sladkimi in grenkimi čuvstvi vžgano v srce — in to izročam papirju.

I. Čez grobišča . . .

Za mano so bile zasnežene gore, za mano plazovi in meline, za mano viadukti in predori, za mano sveži gorski zrak, domovina in rojstni kraj, katerega sem še iskreno pozdravil z vlaka: Oj, z Bogom ti planinski svet! — — Hrup zavor je potihnil, večno menjavanje luči in teme je prenehalo, velikanske, dolge reke nenadnega naliva v Alpah so se razblinile v italijanskem solncu, vlak je plaval rahlo in naglo po benečanski ravnini. Popotniki so kramljali in se šalili, nekateri pušili, drugi obirali popotno brašno — jaz sem pa molčal in slonel pri oknu.

Proti severu so mi klicale snežene glave planin: z Bogom! kot bi z belim robcem trepetala deklica zadnji pozdrav odhajajočemu ženinu. Tedaj sem se ozrl še enkrat hrepeneče nazaj na one velikane, za katerimi sem prišel v življenje, čez katere sem tolikrat hrepenel v solnčno Italijo — — Nekamo tesno mi je hotelo biti pri srcu . . . A zmagal sem tesnobo. Pred okom se je razprostirala krasna benečanska ravnina. V

prvi pomladni cvet se je odevala narava. Tršaste murve so stale kakor glavarice po vinogradih, ki so se v krasnem redu zdeli kakor vrste vojakov, čakajočih samo povelja, da storé odločen korak: naprej! Vsa ravan se mi je zdela koprneča, tiha — čakajoča velikega dogodka v svojem naročju — dogodka zelene nade na bogato jesen. Tu intam se je za trenutek pojavila reka, ki je tiho in mirno potovala po nizki strugi. Brez šuma gorskih potokov, brez slapov, brez pen — tiha in mirna kot zibel dojenčkova . . . Zrl sem naprej — razgled brez cilja, dokler se ni strnila ravan z nebom.

Premelanholična, pretiha je bila zame ta ravan! Zato sem obslonel pri oknu in gledal brezizrazno v daljavo. Le včasih je švignil mimo oči vitek stolp, ki je pričal o beli vasi, skriti v zelenju kot droben grozdek sredi trsja. Dal sem domišljiji in spominu proste peroti — in dvignila se je moja domišljija iz voza in se zazibala visoko nad ravnino — ter gledala dramo, komedijo in tragedijo mrtvih stoletij — —

Po tej ravnini je nekoč vršalo življenje. Lesk rimskega orožja je slepil oko, krik Hunov je bučal kot vihar, Longobardi so plenili in zmagovali, benečanski Lev je sprostrl tod svoja krila in mogočno gospodaril, Napoleon je z drzno roko dvigal prapor, Radecki je hodil pred mladimi junaki — v desni meč — v levi rožni venec — — —

Po valovih tega krvavega morja je pa tiho in mirno veslal čolnič genezareškega ribiča. Luč od vzhoda mu je svetila v največji temi. Jadra so bila pripeta na drevo Kalvarije, in večkrat je zatulila nevihta v ta jadra, večkrat tulila v luč. Raztrgala je jadra, a drevesa ni zlomila, luči ni ugasnila — —

Kri je pila zemlja, junaška trupla so jo oplojala, vse je pogoltnila ravan, vse zasula — zato je tako tiha, tako mirna, ker tvori veliko gomiló in noče in si ne upa dramiti pokojnih v svojem naročju . . . Dà, vse je zagrebala, brezčutna — zagrebsti le ni hotela in ni mogla drevesa s Kalvarije, ki se dviga danes kot edino večno zelenje nad izpremenljivim licem vesoljne zemlje — — —

„Treviso!“ — Oddiha je treba, zraka in vina popotnikom.

O, ti krasni vinski sok, zakaj se mi tako prilegaš? Zakaj te tako hrepeneče pritiskam k ustnicam, ti polna čaša? Ali mi je čuvstvovanje in mišljenje posušilo ustni, da jih tako rad perem s teboj? Zakaj mi ne stopaš v glavo, vinski duh? Zakaj se poláščaš srca, samo srca, da kljuje tako razdraženo in nervozno? — Res temno-rdeče si, vino, kakor kri. Kri h krvi, k srcu! Dà, celo sorodna se mi zdi tvoja kri, vinska trta, sorodna moji krvi. Ali nisi ti srkala soka iz zemlje, kjer je nekdanj bival in trohnel moj narod? Ali niso pojili tla, kjer si rodila bogato, curki krvi mojih rojakov? Da, „kje nek' zemlja grobe krije? kje junaki domačije mirno smrtno spanje spé?“ Kje? Na mnogih krajih — in tudi tod so njih grobišča, tu pod tabo, ravan, prhné njih kosti. Iz teh kosti srkaš, vinska trta, svojo moč! Zato si tako mehka in sladka kot srce slovansko, zato tako močna, kot žuljava pest preminulega ratarja. In te kosti ne vedó, ko te redijo, trta lombardska, da napajajo svojega sovražnika! One molcé, v grobeh vlada mir in sloga — kost ob kosti — brez boja — —

„Pronti! Pronti!“ — Ob vagonih je donel ta krik, in šlo je dalje. Solnce se je nagibalo v zaton. V vroči meglici se je videla solnčna obla orjaška; širila je ogenj po ozračju. Še nekaj plamenov, prav vročih in iskrih — in zatonilo je solnce ter se pogreznilo v ravnino in v njej palo v grob kot davni junaki — — —

Hlad je dihal skozi okno. Zaprl sem je napol in se stisnil v kot. Sopotniki so podremali, bobnenje koles jim je pelo uspavanko.

Tudi moje oko je bilo zaprto, a zaspati nisem mogel. Lepa ravan, novi vtiski mi niso šli iz spomina.

Kar se mi zazdi, da se dvigne ravan in me resno smehljaje opomni: „Ker mene ne vidiš več, poglej pa polje svoje duše!“

Zdrznil sem se ob tej misli in neprestano je donelo zopet, kot bi kolesa pod mano ponavljala: „Ali ni ta ravnina — tvoja duša? Boji, ki so se bíli tod nekoč — ali niso

pretekli boji tvoje duše? In sedanost tvoja — ali ni ona kot ta nočni, nekaljeni mir te ravnine, na kateri ni več vijugastih stezic in stranpotov, po kateri se blešče le bele, ravne ceste — ceste do varnih ciljev?“ In tedaj se je siloma razgrnila pred mano moja duša —

Videl sem na ravnini svoje duše grozne prizore! Pojavila se je slika, krasna in lepa, kot boginja. Vsa je bila posuta s cvetjem, ovita z zelenjem, pevala je glasno in hrupno. A vstale so njene sovražnice, podobe, grde in divje, strastne in orjaške. Boginja — roža mladosti — je zatrepetala, mahnila je za boj, a pri drugem udarcu pala zmagana, onečečena na blatno zemljo. In odtlej nič več miru, nič več pokoja. Na cvetni trati moje mladosti so se poznale samo stopinje težkih nog, kremplji pošasti, in le malo je bilo nežnih stopinj dobrih genijev, ki so stopali ob meni zavestno, a tako rahlo, da se skoraj ni pripognila cvetka pod njimi. A kamor je stopala strast, ki me je mučila na smrt, tam se je osipalo cvetje, ginila zelena griva —. In jaz sem gledal ta boj. — Kadar je bil odgnan angel, zazeblu me je po celem telesu. Solze, grenke kot pelin, so padale na ravnino in glej, poteptana trata je iznova kalila — iznova so brstele cvetice. Jokal sem na novo, prilival pogosto — in ko bi že moralo novo cvetje pokriti ravnino čez in čez — tedaj je prihrul vihar velik in nenaden, piš kot vojska Atila. Na viharju se je pa vozil demon... Vse je padlo, vse nepričakovano, nenadno. In, groza! Izginil je za trenutek les tistega drevesa s Kalvarije — izginil kot bi ga ubila vojska in tedaj sem preстал najgorje na svetu... Grob je zazeval tako širok in globok, da se mi je zvrtilo v glavi, in že sem čutil, da se vspè

skoraj gruda name in me zasuje na veke... Tedaj se mi posveti, križ zagledam v luči — koščena roka mi ga postavlja v jamo — ob roki ovit molek — primem se lestve, dvignem se in bil sem zvunaj in klečal pod križem, oko je zopet lilo solze, in te je lovila in otirala koščena roka, ovita z molkom — roka moje matere — —

Grob je zasul sovražnike moje sreče, ravan so oplodile solze, znižali so se griči — in poslej je zavladal mir v duši. Bili so naskoki, spopadki — a to ni več vojska! Bili so lisjaki ob meni, — a poslej ni zatemnelo drevo s Kalvarije — poslej sem zmagoval nad grobovi preteklih dni. — In sedaj je moja duša urejena, mirna ravan, belih, ravnih cest, ki vse vodijo k znamenju zmage — — —

A smehljaš se mi ti, ravan beneška in lombardska, in zvezde ti smehljaje pritrjujejo, da te vendar ne dosega moja duša. „Bil si boje“, praviš mi, „bil si zmagan, pohojen kot črv, zmagoval si tudi — a zgodovine ti nimaš — tvojih bojev ne vé povest, nikjer niso ovekovečeni, kot so moji!“

O pač, ve zvezde jasne, o pač, ti nočna ravan; vé jih povest, ne svetovna — vé jih povest človeškega srca. Toda ta vé samo za poraze, katere vkleše jezik v živo povest, globlje kot dleto v mramorno ploščo! Zmag, velikih, težkih dušnih zmag ne vidi in ne pojmi svet, svet pojmi le poraze človeškega srca — — —

Vlak je drdral po laguni proti Benetkam — valovi so pa šepetali in pritrjevali: „En sam poraz — svetu neizbrisljiv do groba — tisoč trdih zmag — nič — nič — —“

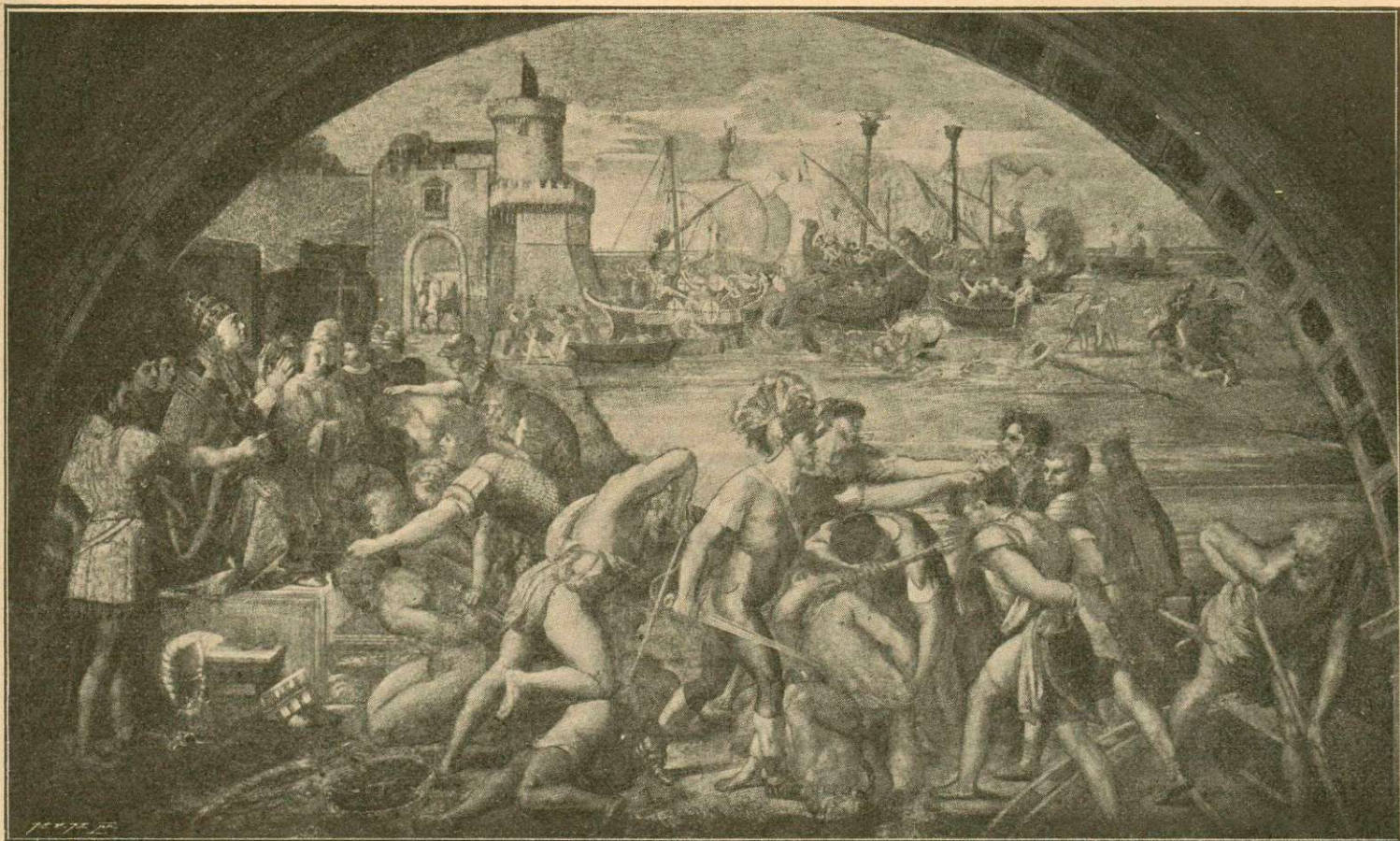
(Dalje.)

Kesanje.

O, v nepozabnih dneh mladosti,
ko mi je celi svet procvital —
zakaj se ni tedaj modrosti,
modrosti prave žar mi svital?...

Opojnih slajev ne bi srkal
z vso silo, kar je volja zmora,
na mojo vest zdaj ne bi trkal
pregrehe čut in jok pokore!...

Anton Medved.

Boj s Saraceni in zmaga Leona IV. pri Ostiji. Slikal *Rafael Sanzio*.

Izlet v Ostijo.

Potopisna in kulturnozgodovinska črtica. — Spisal *dr. Frančišek Kovačič*.

(Konec.)

III.

O krščanski Ostiji nam je pred vsem omeniti, da jo je ovekovečil „kralj krščanskih slikarjev“, slavni Rafael, v vatikanskih stanzah. Takoj v prvi dvorani, ki se po najimenitnejši sliki imenuje „Stanza dell' Incendio“, na steni, ki je vhodu nasproti, je na presno naslikana sijajna zmaga papeža Leona IV. (847 do 855) nad Saraceni. Po sodbi strokovnih veščakov je slika v umetniškem oziru druge vrste. To je tudi naravno, ker je Rafael izdelal le načrt, dovršil je pa sliko njegov učenec Giovanni da Udine. Leon IV. ima poteze, slične onim slavnega pospeševatelja lepih umetnosti, Leona X. (1513—1521).

Ostijo so bili divji barbari začetkom srednjega veka popolnoma razrušili. Ko so se pa Saraceni zaletavali celo pod obzidje rimsko, je dal Gregor IV. (827—844) iznova pozidati in utrditi Ostijo. In tako je bila celi

srednji in novi vek Ostija važna trdnjava. Svoj pomen je izgubila najbolj, ko je Pavel V. l. 1612. desni rokav Tiberov pri Portu uredil za luko.

Divji čopori iz Alžira so hodili na plen v Ostijo do najnovejšega časa, še pred Leonom XII. (1823—1829), dokler ni Alžir prišel pod francosko upravo.

Veliko znamenitejši spomini se nam zbu- jajo v Ostiji iz prvih krščanskih časov. Ostija je bila mesto, kjer so se stekali ljudje in nazori vseh krajev. Prav zgodaj so se tukaj naselili tudi Judje, kakor svedočijo mnogoteri kameniti spomeniki in napisi v Ostiji in v sosednem Portu. Na nekaterih vidimo celo judovski sedmorožni svečnik. Tudi krščanstvo je hitro pognalo tukaj svoje korenine. Še pred Konstantinom V. je bil v Ostiji in v Portu škof. V poslednjem je stoloval tudi slavni sv. Hipolit (ok. 235).

Ondi je bogati in plemeniti Pamahij, prijatelj sv. Jeronima, sezidal gostišče (xenodochium) za uboge popotnike. To je najstarejša dobrodela naprava, od katere so se še ohranili ostanki. Pamahij je eden najlepših značajev iz konca četrtega in začetka petega veka po Kr., ko je krščanstvo polagoma prevladalo v javnosti in v zasebnem življenju. Bil je rimski senator in dika staroslavne rimske obitelji Kamilov. S svojo blago ženo Pavlino je bil vzor krščanskega življenja in milosrčnosti. Ko mu je žena umrla, je vse svoje ogromno premoženje razdelil med reveže in v razne dobrodelne namene.

Kak vtis je pač moralo to napraviti na njegove sovrstnike, ko paganski svet o taki delotvorni ljubezni in milosrčnosti še pojma ni imel! Razvaline Pamahijevega gostišča v Portu so dandanes popolnoma odkrite in kažejo nenavadno velik obseg.

V Ostiji sami se je doslej našlo krščanskih spomenikov razmerno malo, a brezdvomno še pride marsikaj na dan, ko bodo razkopali mnogobrojne holmce. Pač pa sta se nam ohranila v starokrščanski književnosti dva dragocena spomina na Ostijo.

V Ostijo nas pelje pisatelj najstarejšega latinskega apologetičnega dela o krščanstvu, Marko Minucij Feliks (okolu 180 po Kr.) v svojem preprostem, ljubkem, resnobnem in prepričevalnem dvogovoru „Octavius“. V njem pretresuje pisatelj eno najvažnejših vprašanj, ki so se kdaj pojavila v obsegu človeškega umovanja, namreč: o vrednosti poganstva in krščanstva. Po obliki je dvogovor sličen Ciceronovemu spisu „De natura deorum“ (o naravi bogov). M. Feliks, poprej rimski advokat, sedaj kristjan, nam pripoveduje, kako ga je obiskal prijatelj Oktavij, ki je bil tudi že kristjan. Ker so sodišča imela takrat počitnice, se napotita oba prijatelja iz soparnega Rima v Ostijo, v sveži morski zrak. Pridruži se jima še tretji prijatelj, Cecilij, ki je pa bil še pogan. Nekega jutra se prijatelji izprehajajo ob morskem obrežju, občudujoč prekrasno okolico in srkajoč hlastno sveži jutranji zrak. Tu pridejo do nekega kipa Serapisovega.

Cecilij ga pozdravi, kakor je pri poganih bila navada, položivši roko na usta in iztegnivši jo potem proti kipu. To vidi Oktavij in reče svojemu krščanskemu tovarišu: „Zlo je, brate, pustiti zvestega prijatelja v taki grozni zmoti. Kako moreš mirno gledati, da tvoj prijatelj izkazuje tako čast malikom, ki tega ne zaslužijo?“

Nobeden ne odvrne besedice; molcé korakajo po predmestnih ulicah, dokler ne pridejo iz mesta na prosto. Tu posedejo na debelo kamenje, ki je ležalo ob morskem nasipu. Feliks in Oktavij veselo zreta v divno obzorje, njuna duša je vedra, kakor jasno nebo nad njimi, v njej se prelivajo sladka čuvstva miru, kakor lahni morski valovi ob vzhajajočem solncu. Cecilij pa je mračan, zamišljen in nemo zre pred-se. Zadnje besede Oktavijeve so ga užalile. Pojasnila hoče, povedati hoče, kar mu je na srcu.

In sedaj začne prijatelji v čarobni samoti, vzpričo mirnega morja, pod jasnim, azurnim nebom, obdelovati vprašanje, ki je takrat potresalo ves svet. Najprej začne Cecilij z vso vnemo rimskega govornika svoj obrambeni govor za poganstvo.

Veri v stare bogove ima Rim zahvaliti svojo moč in veličje, bogove so častili njih slavni pradedje. — V svojem filozofičnem skepticizmu ne more razumeti, kako bi ti neuki kristjani mogli imeti pravo resnico, ko je vendar niti največji modrijani niso mogli najti. Zatorej ne more trpeti, da kdo tako drzno zametuje staro, častljivo, koristno rimsko vero. — Njegova vnema se kmalu prelevi v hud srd proti kristjanom. Pikre in zlobne opombe o kristjanih leté kakor strupene puščice iz njegovih ust. Kristjani so mu ničvredna, mračnjaška, brezbožna, nespametna drhal, sposobna za najhujša zločinstva.

Po kratkem dvogovoru začne Oktavij braniti krščanstvo. Njegov govor je vzvišen, miren, poln dostojanstva in živega prepričanja. Mično, stvarno in krepko dokazuje, da je le en Bog, stvarnik nebes in zemlje; da je nespametno ostati v poganski veri in moliti mrtve malike; da je krščanstvo najblagonos-

nejša naprava božja. Hudodelstva, katerih dolžé kristjane, so podle in zlobne izmišljotine. Naj le pogleda k smrti obsojene kristjane! Nobenega zločinstva jim ne morejo dokazati, razen to, da so kristjani. Nasprotno, odlikujejo se v vseh čednostih, o katerih pogani niti pojma nimajo. Na posamezne razžaljive opombe Cecilijeve se Oktavij niti ne ozrè.

M. Feliks bi imel biti razsojevavec med njima. Toda Cecilij ne čaka razsodbe, marveč premagan z Oktavijevimi dokazi, čestita prijatelju na njegovem govoru in sklène: „Zmagala sva oba, ti si premagal mene, jaz pa zmoto.“ Nato se prijatelji veselo razidejo.

Dramatičen prizor je morda izmišljen, vendar je lahko tudi zgodovinsko-resničen dogodek. Kdo bi mogel prešteti vse prizore, vse prilike in okoliščine, v katerih si je mlado krščanstvo večkrat v hipu osvojilo dobrohotne in za resnico dovzetne duše!

Stoletja so pretekla od onega časa, a dvogovor „Octavius“ se še dandanes s pridom in slastjo čita. Ko bi se danes sešli oni prijatelji v Ostiji, bi pač imeli še več snovi za obrambo krščanstva.

Nekdaj slavne Ostije ni več, mogočne rimske države tudi ni več, templji rimskih malikov ležé v razvalinah, a ideja krščanska še živi, se še vedno bojuje in vedno zmaguje.

Drug prizor iz stare krščanske Ostije ni manj veličasten, a še bolj nežen. Predstavlja nam klasičen vzor zgledne matere in njenega sina, enega največjih umov, kar jih je videlo krščanstvo. Kdo ne pozna Monike in njenega Avgušтина? Mladi, nadarjeni in ukaželjni Avguštin se je v mladostni lahkomišljenosti pogreznil v kalužo takratne izprijenosti. Skrbna mati je grenko jokala in vzdihovala za izgubljenim sinom, ki je bil zenica njenega očesa. Vročé molitve je pošiljala k nebesom za rešitev in izpreobrnitev svojega sina.

Avguštin, občudovan in slavljen kot govornik, se hoče odtegniti nadležni materi; napoti se iz Afrike v Rim in od ondod v Milan.

Toda kaj ne premore materina ljubezen? Skrbna mati ne zapusti sina, marveč gre za

njim v Rim in v Milan. Avguštin postane resnobnejši, začne prebirati spise Ciceronove in Platonove, polagoma tudi Sv. Pismo. Vrhutega poslušá v Milanu govore velikega Ambrozija. — V njegovi veliki duši se začne titanski boj. Materine prošnje so uslišane: Avguštin se izpreobrne in sprejme sv. krst od škofa Ambrozija.

Kdo bi sedaj popisal veselje materinega srca! Avguštinu ni več do gnusnih naslad in prazne hvale. Nemudoma se odpotita nazaj domov v Afriko.

V Ostiji sta morala čakati ugodnega vremena za potovanje. In tukaj je Moniko dohitela smrt. Z nepopisno milobo nam Avguštin v svojih „Izpovedih“ (l. IX. c. 10) pripoveduje pogovor z materjo nekaj dni pred smrtjo, potem njeno blaženo smrt (c. 11) in svojo globoko žalost nad bridko izgubo (c. 12). Ta poglavja so pravi biseri v slovstvu vseh jezikov in časov.

Nekega dne, že blizu smrti, katero je Monika kakor slutila — vedel je pa zanjo samo Bog — sta sedela z Avguštinom pri oknu, pod katerim je bil dišeč vrt. Počivala sta od dolgega in težavnega potovanja. Pogovarjala sta se zelo ljubko in mило (valde dulciter) o prihodnjem življenju, pozabivši na ono, kar je bilo. Svoje srce in svoje oči sta uprla v nebo, v neizcrpljivi vir sladkosti in resnice. Povzdignila sta se nekako nad čutila, prehodila v duhu solnce, mesec in zvezde, in se še višje povzdignila, občudujoč božja dela. Tu sta prestopila nekako meje svojega duha in se povzpela do Onega, ki je samo življenje, sama modrost, ki ne postaja, marveč večno je, v katerem ni nikakega poprej ne poznej, marveč večna sedanjost. V svetem zamaknjenju sta govorila bolj s srcem, kakor z ustmi besede, katerih strastem vdani človek ne more razumeti.

Človeku bi bilo treba velikosti in vzleta Avguštinovega duha, pa rahločutnosti in nežnosti Monikine, da bi mogel prav umeti in razložiti poglavje, v katerem je opisan ta genljivi prizor. V tem pogovoru odseva vsa visokost krščanskega mišljenja in naziranja. Različna so pota, po katerih hodijo ljudje,

različni njihovi nazori in značaji, različno stremljenje, a ena težnja tiči v srcu vsem in to je težnja, da bi jim trajno in popolno dobro bilo, da bi bili povsem srečni. A ravno tako mora vsakdo izkusiti, kako nestalne so vse stvari na svetu, kako izpremenljive so, kako nepopolne, in da človeka nikakor ne morejo docela osrečiti.

Ljudskom srcu uvijek nešto treba,
zadovoljno posve nikad nije;
čim željena cilja se dovreba,
opet iz njeg sto mu želja klije.

(Preradović.)

Zatorej se človeku vsiljuje neizogibno vprašanje: čemu se vendar ubijam na svetu, čemu sem tukaj, kam vodi moja cesta, kje je tisto, ki vedno je in ne mine, po čemer tako silovito teži moja narava?

Povoljno in človeku dostojno rešitev na to strašno resno vprašanje daje samo krščanstvo. —

S krasnimi besedami sklene Monika pogovor: „Sin, kar se mene tiče, me ne veseli več nobena stvar v tem življenju. Kaj naj bi še tukaj delala, zakaj tukaj bila, ne vem, ker dopolnjena mi je nada sedanjega veka. Eno samo je bilo, zaradi česar sem si želela še nekaj časa živeti: da bi tebe videla katoliškega kristjana, preden bi umrla. A še obilnejše mi je to dodelil moj Bog: da vidim tebe njegovega služabnika, ki prezira pozemeljsko blaženstvo. Quid hic faciam? — Kaj naj zdaj še tukaj delam?“

Za kakih pet dni se je Monike lotila smrtonosna mrzlica. V boleznii je nekega dne padla v nesvest. Avguštini in njegov brat priskočita k postelji. A mati se kmalu zavé in vpraša: „Kje sem bila?“ In ko zagleda svoja sinova žalostna ob postelji, reče: „Tukaj bodeta pokopala svojo mater!“ — Jaz sem molčal in brzdal jok — pravi Avguštini. Brat pa je rekel, da bi rajše videl, da bi umrla doma, in ne tukaj v tujini. Monika je namreč poprej — po takratni šegi — veliko skrbela za svoj pokop in je srčno želela, da bi jo pokopali doma, zraven njenega moža. Sedaj je pa, popolnoma vdana v voljo božjo, opustila tudi to željo.

„Pogledala ga je s svarečimi očmi zaradi takega govorjenja in potem pogledala mene, rekši: glej, kaj pravi!“ In zopet je rekla obema: „Položita to telo kamorkoli, nič vaju naj to ne skrbi. Nič ni daleč od Boga, in ni se bati, da bi Bog ob koncu sveta ne vedel, kje bi me obudil. Samo to vaju prosim, da se pri oltarju Gospodovem spominjata mene, kjerkoli bodeta.“

Ko je to izrekla, se je začel smrtni boj, in deveti dan svoje boleznii, v 65 letu svoje starosti, se je blaga in pobožna duša preselila v večnost. Avguštini ji je zatisnil oči in se vtopil v globoko žalost, katero nam ganljivo opisuje v 12. poglavju.

Telo Monikino so pozneje prenesli v Rim, in je sedaj shranjeno v stranskem oltarju prelepe cerkve, ki je posvečena njenemu sinu, velikemu Avguštinu.

* * *

S težkim srcem smo se ločili od ostijskih razvalin, ki so nam vzbujale toliko veličastnih spominov. A že je potekel čas, ob katerem smo napovedali kosilo. Polagoma smo se torej vračali v gostilnico, misleč, da so drugi tovariši že tam. A nikogar še ni bilo. Čakali smo še precej časa, nekoliko nestrpno, ker smo bili utrujeni in je bil zadnji čas za odhod. Naposled vendar prihrumi naša „pomorska ekspedicija“ z velikimi šopki mahovin in primorske trave za klobuki. Bili smo veseli, da smo zopet skupaj, a ko hočemo sestii za mizo, pogrešimo našega don Francesca. Kam ga je raca odnesla? V splošno začudenje se je bil tudi on pridružil onim, ki so šli k morju. Ko je čez nekaj časa prisopihal, smo izvedeli, da je nekje v grmovju zašel med jarke in ni mogel najti izhoda. Razume se, da smo mu za srečno vrnitev napili posebno zdravico.

Solnce se je že nagibalo proti zahodu, ko smo odrinili iz Ostije in ji rekli — menda za vselej: Vale! Ob solnčnem zatonu smo bili že globoko v Kampanji na nekem griču, od koder se je videlo lepo na morje. Voznik je moral ustaviti konje, da smo nekaj časa uživali krasni prizor. Solnčna obla je po-

lagoma tonila v morje, ki se je rdeče lesketalo, kakor bi bilo krvavo. Na jasnem nebu so se prižigale lučice, na mrtvo Kampanjo pa se je spuščal vedno gosteji nočni mrak. Pusta Kampanja je postala še strašnejša, različni predmeti so se zdeli, kakor bi duhovi starih Rimljanov vstajali iz zemlje. Voznik je pognal konje in drdrali smo urno naprej. A evo neprilike! V nekem klancu, kjer je bila cesta precej ozka, je bil laški voznik prevrgel voz sena in nam zadela pot. Ni bilo druge pomoči, kakor čakati, da so med velikim krikom in kregom napravili pot.

Že precej pozno smo se ustavili še pred zadnjo gostilnico blizu rimskega ozidja. V rimskih gostilnicah je vino večinoma skazeno, ker morajo gostilničarji plačati ogromen davek; pač pa se dobi dobro vino izven mestnega ozidja. Tu smo še napili iskreno zdravico in izrekli zahvalo svojemu Mentorju, kateri je — vsa čast! — izvrstno opravil svoj posel. Kmalu potem smo se pa našli v razsvetljenih rimskih ulicah, kjer je bilo še vse živo. Razšli smo se prav zadovoljni s svojim izletom.

Moji gradovi.

1.

Ej, krasni so bili gradovi,
ti moji gradovi v višavi,
k njim plaval sem v nadi sanjavi,
to moji so bili svetovi ...

Bil kralj sem in kraljeval
v nešteti sem zlatih dvorinah —
In solnce nebeško mi dvorilo je,
in tisoč pozdravov zaorilo je,
ko sedal na prestol sem svoj ...

2.

A nocoj? — —
Ah, sanje, vse — prazne sanje,
izginile so, ko zazoril se dan je!

Vse lepe nade, vsi krasni cilji
z gradovi so zrušili se v pepel —
In jaz naj radostnih lic bi pel,
nocoj, ko tako je vse drugače,
nocoj, ko srcé mi bolno plače? ...

O, jaz bi pel pokopani sreči,
o, jaz bi jokal ob pusti groblji,
kot davni prerok ob razvalinah ...

Zdaj Tvoj sem zopet, in Tvoja moč
pomagaj boleost mi nositi vdano,
da se ne pogreznem v obupa noč —
Ti s križem hodi pred máno!

3

Ta nizka soba, te prazne stene,
in sam — zamišljen v prešle dni:
ah, kaj sem upal in kaj sem želel —
srce nemirno mi drhtí ...

Te prazne, mrzle, gluhe stene ...
Strupeni mraz se plazi po tleh,
cvetica zimska v pomladnih brsteh
na oknu osamljena vene ...

In vene ... Ah, in tudi jaz ...
koščen in upal je moj obraz,
in svet se pijan mi vrti okrog —
o Bog! o Bog!

4.

O Bog, Ti, dà, ki tukaj visiš
na steni mrtvi, Ti, Bog moj živi,
polajšaj, polajšaj moj težki križ
Ti usmiljeni, Ti ljubeznivi!

V gradovih blestečih pozabil sem ná-Te,
sam hotel sem biti svoj gospodar —
končal pa prestol, dvorane zlate
od Tebe poslan je vihar ...

Jož. Bekš.

Do zmage!

Po prijateljevih pismih priobčil *Jož. Ošaben*

(Dalje.)

XI.

Na osrednjem pokopališču. — Vstajenja ni? — Ob grobu Kopitarjevem in Kollárjevem.

Na Dunaju, vseh vernih duš dan 188..

Dragi prijatelj!

Strašen dan je danes. Ne vem, ali visé od rane zore megle nad mestom, ali so temnosivi oblaki, vsekako pa je dan pust, dolgočasen... Ne vem se kam dejati... Saj so mi pa tudi vtiski današnjega dneva omračili za nekaj časa dušo! Nesrečni Bednič, ki sem Ti o njem pisal zadnjič, kako nevarno je bolan in da kot izvrsten medicinec vé, da je njegova bolezen neozdravljiva, vsaka operacija spojena s smrtjo: ta Bednič je prednočnim — umrl. Ne morem ti povedati, kakó me je pretresla, razžalostila ta smrt! Par nedelj samo sem bil v njegovi družbi v kavarni „Café International“, a začel sem ga spoštovati, rad imeti precej s prvim trenutkom. Zdel se mi je — in to je v resnici tudi bil — junak! Pred očmi smrt, in to brzo bližajočo se smrt, in vendar se ni zapiral domá v sobo, ni vzdihoval in tožil svojih bolečin, ne! — prihajal je v družbo, kakor drugi, zdravi tovariši, bil vedrega lica, vedno dobre volje, dà, še celo s pravim ognjem se je udeleževal preprirov o znanstvenih stvareh. Res, pravi medicinec, Eskulapovec, na katerega bi smel Eskulap biti ponosen! Junak je bil, kakršnih je, po mojih mislih, malo med nami. O Andreju Hoferju so nam včasih pravili, da je sam komandiral vojake, ki so ga imeli ustreliti... Gotovo izredna duševna moč! A le malo manj junško se mi zdi to, da je rajni Bednič sam napravil natančen načrt, po katerem naj ga

operirajo — za smrt. Celovjékъ онъ былъ! bi rekel Rus. Dočim mnogi, ki so morda le malo bolni, napolnjujejo vso svojo okolico, rekel bi, vse ozračje s tožbami in vzdihmi — je Bednič molčal! Dočim mnogi, ki imajo neozdravljivo bolezen, obupajo in si s samoumorom končajo življenje — je Bednič vztrajal, kakor vojak na bojnem polju — do konca. Škoda je bilo tega mladega, nadebudnega življenja! Marsikdo bi stiskal pesti proti nebu v črnem obupu, rajnik pa ni godrnjal nikdar zoper previdnost božjo; nasprotno, smrtno bolan je — kakor sem Ti že omenil v pismu — pobijal darwinistiške nauke, dokazoval resnico, da biva Bog, in te svoje dokaze dokončal, veš, kako? Nazadnje, pred operacijo, se je res dal, kakor je vedno pravil, pri polni zavesti prevideti s svetimi zakramenti. Meni se zdi rajnik, če ga primerjam z drugimi — kakor nekak velikan po svojem izredno samostojnem značaju. Skoraj bi veljalo gledé njega: *Mirare et tace!*

Toda meniš-li, da je vest o njegovi smrti napravila kakšen vtisk na našo dunajsko kolonijo? Vsaj po zunanje nikakega. Včeraj je rajnik ležal v mrtvašnici na Alzerici v občni bolnišnici, v „Café Internationalu“ pa dim, tarok, biljard, vse, kakor po navadi.

Danes ob dveh popoldne so odpeljali truplo Bedničevo z drugimi mrtveci vred iz občne bolnišnice na osrednje pokopališče.

Kar nas je Slovencev hotelo rajniku izkazati zadnjo čast, smo sedli že ob eni v tramvaj, ki nas je pripeljal po Rennwegu skozi Marksovo linijo do pustega, dolgočasnega Simmeringa. In tukaj mi ena stvar ne ugaja. Ako hočeš dospeti do osrednjega pokopališča (Central-Friedhof), moraš mimo osrednjega živinskega trga (Central-Viehmarkt). V nazivu je namreč taka podobnost, in meni vsaj se zdi, kakor da so tisti, ki so

sestavili načrt za živinski trg in pokopališče, hoteli izreči že s temi zunanjimi okolnostimi svoje materialistiško načelo, po katerem jim človek ni več ko živina. Vsekako je nasprotje med skoraj veličastno zidavo osrednjega živinišča na levi strani ceste in velikanskim obsegom osrednjega pokopališča na desni strani Simmeringa očitvidno, neprijetno, skoraj razžaljivo . . . Ali pa sem samo jaz takó rahločuten?

Nazaj gredé opomnim, vsled tožnega vtiska, ki ga je napravilo name osrednje pokopališče, matematiku Dobravcu ml., češ, kakó čudno bo na tem pokopališču sodnji dan, ko bodo mrtvi vstajali iz grobov, kakšna zmešnjava bo, ko jih kar po 10 — 20 sedaj trohni v enem grobu. Priznam, da je bila moja opazka naivna, a zato sem jo tudi izkupil.

„Kaj? Ti si še takó naiven, da veruješ v vstajenje mrtvih?“ odvrne mi Dobravec ml.

Izkopine v stari Ostiji: Glavna cesta.

Proti trem pripeljejo truplo; pokopališki duhovnik je blagoslovi, potem pa so je položili v velik, skupen grob, kjer je bilo že nekaj rakev. Kadar je tak grob poln, ga zasujejo. Kakor na bojnem polju! Poslovimo se od dobrega Bedniča brez petja, brez govora, molcé . . . Ah, bridko je, ležati v tuji zemlji! Nikakršno znamenje na grobu ne bo pripovedovalo, da tu leži nadepoln slovenski dijak, umrli v cvetu let . . .

z neko sveto jezo. „Mar ne veš, da je to matematiški nemogoče?“

„Kako to?“ vprašujem.

„Ker zemlja nima toliko snovi, da bi rekonstruirala vsa človeška telesa, kar jih je kdaj bilo, kar jih je in kar jih bo.“

Pred matematiko imam, to veš, že od nekdanj neko hlapčevsko spoštovanje, in takó si nisem drznil nič odgovoriti. Sklicavati se na vsemogočnost božjo? Da se mi

bodo rogali? Kdo pa še veruje v Bogá? ... Kakor vidiš, ne priznavamo nobene krščanske dogme več, nič ... nihilizem ... Začutil sem zopet, da sem samó gruda, nič drugega, in da razpadem v grudo ..., in težki so bili moji koraki ...

Mimogredé sva stopila z Zoranom, medicincem, ki je bil tudi pri pogrebu, na pokopališče sv. Marksa. Pokopališče je opuščeno, in se ne pokopavajo več mrličí na njem. Pri vratarju poizveva za vrsto in številko dveh, za Slovence in Slovane znamenitih grobov: Jerneja Kopitarja in Jana Kollárja, pesnika slovanske vzajemnosti. Neka čudna groza me je stresla, ko sem stal ob grobu slavnega Kopitarja. Koliko sem čital o njem, kakó občudoval njegovo ogromno učenost — in v tem tihem grobu torej si našel svoj poslednji kót, ti, velikan učenosti? In tvoj bistri duh, tvoj veleum, ni nič ko prah?! Cemu si vendar takó hrepenel po nesmrtnosti?! ...

Kdo zna
noč temno razjasnit', ki tare duhá?

Tako tavamo v dvomih, in skozi temno-sive oblake ne prodrè noben žarek upanja ... Vse pusto, prazno, brezupno!

Zdravstvuj, prijatelj!

Tvoj

Ivan.

XII.

»Ivan, Ivan, ti moj ôtrok zlati —
odgovôri ...!«

B..... 10. listopada 188 ..

Ljubi sin!

Tvoja mati in jaz z velikim sočutjem zasledujeva Tvoje prve korake po dunajskem mestu. Oba z materjo sva Ti hvaležna za pisma, ki nama jih pišeš od časa do časa. Ti niti ne slutiš, koliko veselja nama napraviš z njimi. Mati mladega Tobije menda ni hodila gledat s takim hrepenenjem na griček

za selom, kdaj se vrne sin z daljnega potovanja, nego hodi gledat Tvoja mati na prag, če jo bo poštni sel, stari Miha — ki, mimogredé omenjeno, še vedno točno vzdržuje zvezo naše vasi z ostalim svetom — zavil tudi k nam? In potem, ko jej preberem pismo od besede do besede, mati še ni zadovoljna; prebrati ga mora še sama, bogve kolikokrat! In namočiti ga mora — sam ne vem, kaj ji je? — s solzami ... Povedati Ti namreč moram, da, odkar si odšel na Dunaj, mati skoraj neprenehoma joka. Tvoje pismo jo nekoliko potolaži, a le za prav malo časa. Vedno namreč vzdihuje, da tistega, kar bi ona rada izvedela iz pisma, tistega, pravi, ni nikoli nič notri, ampak samo druge, učene reči ... Da Ti povem kar naravnost in brez ovinkov: mati bi rada vedela, kakó je s Tvojim verskim življenjem zdaj, ko si takó daleč strani od nas? Znano ji je dobro, kakó se je že marsikateri slovenski dijak žalostno pogreznil v velikem mestu ter izgubil vse, vero in poštenje — in ta strah, da si tudi Ti v takih nevarnostih, ji ne dá pokoja. „Bog zná, ali naš Ivan še moli zjutraj in zvečer, kakor včasih, kakor še zadnjič, ko je bil doma? ... Bog zna, če hodi ob nedeljah v cerkev tam v tistem velikem mestu, kjer je toliko zapeljivcev? ...“ To so vprašanja, ki jih ponavlja mati skoraj neprenehoma. In to Ti rečem, Ivan, ne, kakor bi Ti hotel kaj očitati — saj v tem oziru Ti dosedaj ne morem nič — ampak da spoznaš še bolj čuteče srce svoje matere: ako bi ona le slutila, da s Teboj ni vse v redu gledé Tvojega verskega življenja, ako bi ona le od daleč slutila, da zanemarjaš cerkev, da si v nevarnosti, izgubiti vero: šla bi, kakor ona Krilanova „stara mati“ tam z ruske Ukrajine, ki se je vzdignila na jug, na Balkan, iskat svojega Ivana, ki je bil odšel na vojsko za belega carja — šla bi in Te iskala, iskala in klicala takó dolgo da bi Te našla in bi dobila od Tebe odgovor, da nisi — mrtev, dušno mrtev ... Zato pa, Ivan, potolaži mater, povej ji, da je njen strah prazen, odgovôri ji, kar ona želi izvedeti od Tebe. Upam, da se bo Tvoj odgovor glasil ugodno.

Včasih si mi vse zaupal; nadejam se, da večja razdalja in višje študije ne bodo razdrle tega lepega, srečnega razmerja.

Pozdravljamo Te iz ljube domovine vsi! Težje, nego kdaj poprej, pričakujeva odgovora Tvoja skrbna mati in

Tvoj
oče.

XIII.

Ob 12. uri pri oo. piaristih. — Na praznik sv. Leopolda v dvorni kapelici. — Abraham a Santa Clara. — Prvikrat videl cesarja! — Zadnji opomin.

Na Dunaju, dné 15. listopada 188..

Ljubi oče!

Vaše zadnje pismo se glasi nekako takó, kakor tisti klic velikega duhovna: „Povej nam, ali si...“ Kratko in slovesno me vprašujete, kratkega in slovesnega odgovora pričakujete. In tega Vam hočem dati, kratko in slovesno! Še prej pa besedo v pojasnilo! Nisem Vam doslej o teh stvareh, ki se tičejo mojega verskega življenja, nalašč nič pisal, in sicer zato ne, ker se mi zdé — da takó rečem — predelikatne, prenežne, da bi jih obešal na veliki zvon. Saj pravi Sv. Pismo: „Kadar moliš, ne nastavlaj se na ogle hiš, da bi te videli ljudje in hvalili, temuč zapri se v svojo izbico in ondi môli...“ S tem pa nočem Vam ali materi očitati tega, da želita izvedeti od mene, kako je z mojim verskim življenjem, ampak, kakor rečeno, le opravičiti sem se hotel, zakaj sem molčal o teh stvareh.

In sedaj odgovor! Več ko poldrugi mesec sem že tukaj, ne veže me nobena šolska zapoved, a vendar lahko rečem z mirno vestjo, da nisem ne ene nedelje, ne enega praznika opustil sv. maše. Da, storil sem še več, nego Vi tam doli na Kranjskem: še celó danes sem bil pri sv. maši in pri pridigi, ko imate Vi na Kranjskem prav navaden delavnik.

Mi na Dunaju in vsem Nižjeavstrijskem imamo namreč velik praznik, sv. Leopolda. Torej glejte! Še malo sram Vas mora biti pred menoj, ali ne? Res je sicer mnogo gnilega v velikih mestih in tudi med vseučiliščniki, a vse pa tudi ni slabo. Še jih je nekaj, ki hodijo ob nedeljah v cerkev, tudi slovenskih vseučiliščnikov. To je res, da so redki, a norčuje se pa zaraditega nihče ne iz tistih, ki izpolnujejo verske dolžnosti. Saj se pa človek tudi popolnoma izgubi tukaj. Kdo se briga zame, če sem v cerkvi ali ne? Vendar o tem se pa moram obtožiti, da grem navadno k zadnji sv. maši, kar jih je sploh dobiti, in to je pri oo. piaristih v 8. okraju. Ondi se pričnè zadnja ravno opoldne. Navadno ob nedeljah zjutraj poležimo, potem treba iti malo v kavarno, potem na univerzo gledat, če je kaj pisma, takó da je kmalu enajst, poldvanajstih. In takrat se spomnim, da je v Ljubljani v Šenklovžu zadnja maša ob poldvanajstih, in vest mi začne vpiti: „K maši, k maši!“ in vpije v meni tako dolgo, da me ob dvanajstih res prižene k piaristom. Skoraj vsako nedeljo vidim ondi še par drugih slovenskih dijakov, takó n. pr. dva medicince, K. in Š., ki sta že v zadnjem letu študij in ne zahajata čisto nič v naše družbe, a v cerkev prideta. — No, in ravno danes sem bil pa v cesarski dvorni kapelici pri maši. Priznam, da me je gnala bolj radovednost, nego pobožnost, in da nisem molil menda prav nič. Kakó tudi? Prvič je bila danes zaradi velikega praznika velikanska gneča v kapelici — precejšnji del seveda židov — drugič pa prava pravcata gledališka godba na koru in to krasno petje! Židje kar ves čas obračajo hrbet oltarju in zijajo — oprostite izraz — na kor. Zaradi godbe drevi vse noter, ker baje igrajo in pojó na koru sami umetniki. In danes, deželni patron, je bilo še posebno vse slovesno. Dvorni žandarmi so imeli velikanski trud, ko so branili vhod v kapelico. Meni je bila sreča mila, da so me spustili noter. Pridiga mi je prav ugajala. Govornik je opisoval zasluge sv. Leopolda za Boga in bližnjega. Kar nekam dobro mi je délo, da sem poslušal pridigo v oni

kapelici, kjer je pred sto leti pridigal slavni P. Abraham a Santa Clara... Sv. mašo pa je služil — takó so žužnali židje — sam papežev nuncij z obilnim spremstvom. A ti židje, ta nesramnost brez konca in kraja! To so delali kakor tisti kupčevavci in prodajavci in menjavci v jeruzalemskem templju...

Ker je kapelica cesarska, mislite si gotovo, da sem videl danes tudi cesarja pri sv. maši. Res, napenjal sem „sklen svojega oka“, toda cesarja pa le nisem videl. Ko sem natihem vprašal soseda, nekega Nemca, je-li tudi cesar navzoč, mi je namignil, da je, a gori v zasebnem oratoriju nad zakristijo. Sploh sem že toliko časa v prestolnem mestu, a cesarja sem videl šele enkrat, in še to prav oddaleč. Oni dan sem se bil namreč pomešal med dunajske „pilharje“ (v Ljubljani bi rekli „barab'ce“), ki so spremljali opoldansko godbo in z njo marširajočo cesarsko stražo. In tedaj, ko je godba igrala na dvorišču pod cesarjevimi okni, se mi je zdelo, da se je prikazal tudi cesar sam pri oknu in pogledal doli po množici. A to je bilo le za trenutek! No, upam, da ga bom že še videl, zlasti, če naredim svoje izpite „sub auspiciis imperatoris“. In nato resno mislim...

Takó se torej nadejam, da bodo mati po teh mojih pojasnilih popolnoma potolaženi. Če pa hočejo, da se pohvalim še bolj, pa še dostavim, da tudi zjutraj ne pozabim nikdar vsaj križ narediti, zvečer pa takisto, včasih pa še kakšen očenaš zmolim.

Vam pa, dragi oče, zaupno povem, da Vaš zadnji opomin, ki ste mi ga dali na pot z besedami: „Sin, bodi sramežljiv!“ — ni šel pri enem ušesu noter, pri drugem pa vun, ampak ravnam se po njem, in vest mi dosedaj ničesar ne očita. Trdno voljo imam, ta Vaš opomin, izražen tako kratko, izpolnjevati ves čas svojega akademiškega življenja. Kakó pa o takih „načelih“ sodi družba, v kateri se gibljem, o tem pa rajši ustmeno, kadar pridem domov.

Zaupajte torej Vi z materjo vred

Svojemu

Ivanu.

XIV.

Kritičen dan. — »Epicuri de grege porcus.« — Tableau!

Dunaj, dne 16. listopada 188..

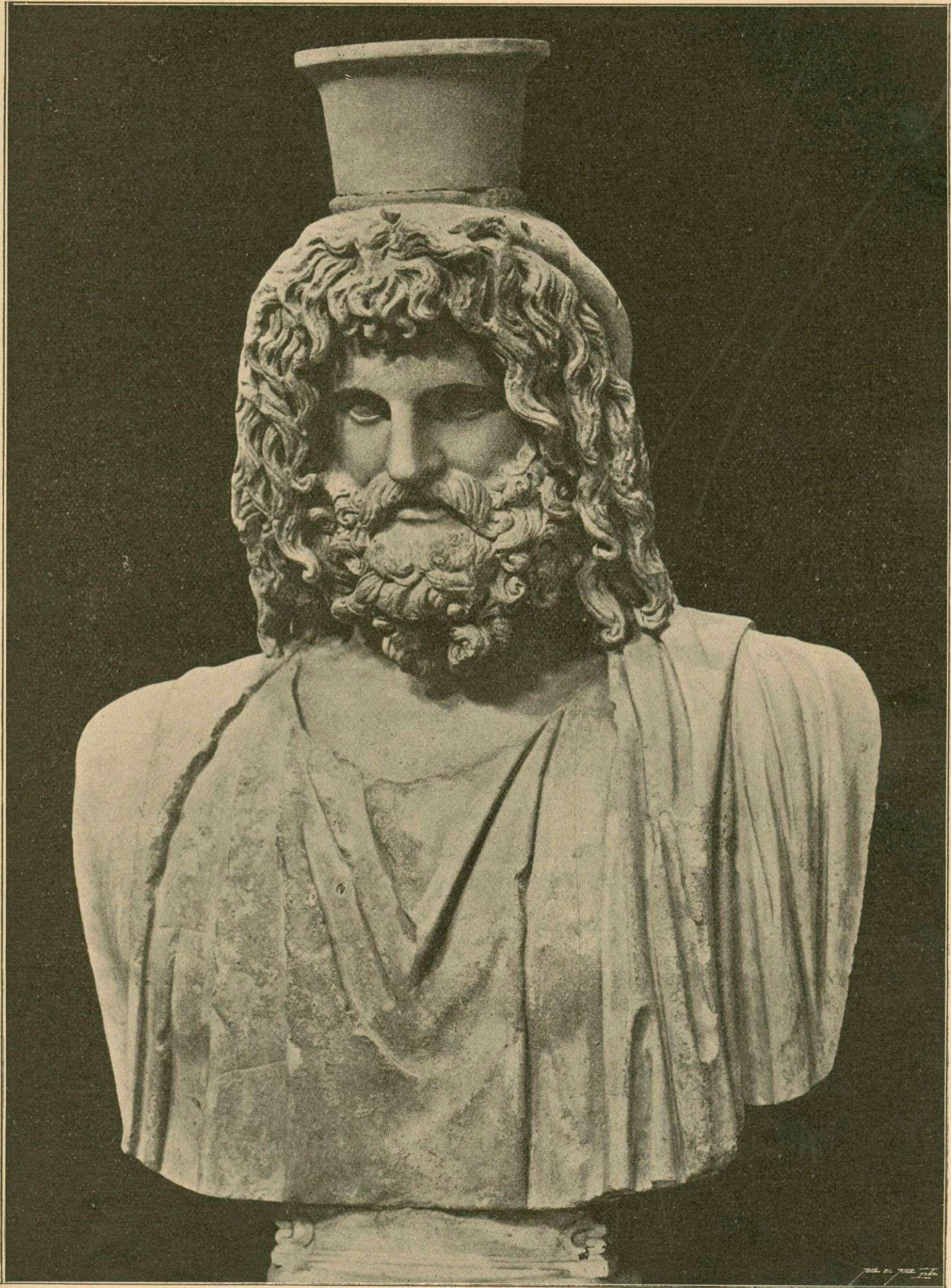
Dragi prijatelj!

Včeraj je bil zame kritičen dan prve vrste. Igral sem vlogo ministra za notranje stvari, ki mora odgovarjati na najtežje interpelacije. Odgovarjal sem na interpelacijo, najkočljivejšo, ki si jo moreš misliti, stavljeno od stranke, kateri se mora odgovoriti. Oče, mati sta v skrbeh za sina, kakšno je v brezverskem mestu njega „des Lebens ernstes Führen“ itd. Kakó odgovoriti? Spoznal sem naenkrat, da tičí v meni velik diplomatiški talent, in da bi jo utegnil pririniti še do — ministra. Pomisli le: povedal sem jima v pismu vse, in — nič, vse, kar ju bo tolažilo, a nič, kar bi ju žalostilo. Če hodim ob nedeljah v cerkev? Seveda hodim, pa bom tudi hodil, in naj bi bilo tudi le materi na ljubo.

So hab' ich's gehalten von Jugend auf...

To me še čisto nič ne ovira, da svobodno iščem resnico. Zakaj ne bi primerjal obeh svetovnih naziranj, verskega in brezverskega?...

Očeta sevé skrbi, da se ne bi zakadil v vrtinec življenja, v peneče valove uživanja. Z mirno vestjo sem ga potolažil: zakaj toliko pa že spoštujem človeško dostojanstvo, da se ne bom vdal uživanju kakor žival. Vem, da nisem svetnik in tudi ne bom nikoli; da, kakor lahko iz vsega izprevidiš, vedno manj živi v meni vere v onostransko življenje — saj mi jo izpodbija vse, kar nosi količkaj učeno ime — toda za nizkotno pohotnost, upam, me ne bodo pridobili nikdar! Očetu o tej stvari nisem hotel pisati, a Tebi naj potožim, kar me najbolj boli in peče ves čas, kar sem tukaj, in to je: ostudno, nesramno govorjenje naših slovenskih dijakov tukaj gori. Kar zavzel sem se prve dni, ko sem začel zahajati v slovensko družbo. Pri kosilu, pri večerji, v kavarni in v „prita-

Jupiter Serapis.

neju“, pri pivu in pri vodi, povsod sama Venera, in nič ko Venera. Kakó sem tega že sit, Ti ne morem povedati. V resnici, človeku se že jed gabi, ko mora baš tedaj poslušati največje umazanosti . . . Res, da se nekateri bolj „ustijo“, a da je tudi sicer z nrvnostjo žalostna, to pričajo strašni slučaji. Komaj smo pokopali idealno-blagega Bedniča, že je smrt pokosila drugega mladega moža, nadarjenega vseučiliščnika, ki je bil na gimnaziji vse-skozi prvi. Danes so ga odnesli v mrtvašnico. Postal je žrtva svojih strasti. Zadnji čas se ga je vse ogibalo, nihče ni hotel sesti na mesto, kjer je on sedel, nihče piti iz kozarca, iz katerega je ravno on pil, sploh — popolnoma so ga izključili iz družbe . . . In takó je umrl zapuščen, v najlepših letih, ko bi bil s svojo darovitostjo lahko toliko koristil! Ubogi stariši, ko izvedó to novico! Pravijo, da so zeló siromašni, živé pa tam nekje na Gorenjskem v hribih.

Ljudje mislijo, da tukaj, daleč od domovine, ne veljajo zanje nikakršni nrvni zakoni, zakoni navadne pameti, navadne dostojnosti. In ker menijo, da jih nihče ne razume, delajo svoje ostudne opazke tudi v družbi olikanih ljudi. Da Ti navedem le

en slučaj, kakó mi slovenski dijaki tukaj zastopamo čast svojega naroda: Medicinec K., jurist P. in jaz sedimo v tramvaju ter se peljemo po Alzerici. Med potjo vstopi eleganten gospod z mlado deklico, najbrže — oče in hčerka. Gospodična je bila res kakor pomladni cvet. A moja tovariša se pri tej priči spomnita najpriljubljenjsega predmeta — ter začneta delati opazke, ki se slišijo po dunajskih „čeherlih“. Ko vidim, da deklico obliva rdečica, sunem tovariša K., naj bo vendar pameten, morda pa dekletce vé, kaj govorita. A onadva naprej in naprej, vedno huje . . . Ko voz obstane vdručič, in sprevodnik pozvoni, vstane neznani gospod, prime deklico pod pazduho, se obrne proti mojima tovarišema, pravi slovenski: „Z Bogom, sv . . . je!“ ter urno odide. Tableau! . . . Zadeto!

Potem se pa čudiš, če dobivam „življenja gnus“. Ne, „Epicuri de grege porcus“ ne maram postati! . . . A v kateri filozofiji najdem mir, srečo? Zastonj jo iščem. Po „Ringu“ letam včasih kot divji in mislim, mislim o nekdanji sreči . . . Blagor Tebi!

Ves

Tvoj

Ivan.

Ko mine zime sneg in mraz . . .

„Ko mine zime sneg in mraz,
in vrne se pomlad,
tedaj vresniči za vselèj
nebroj se mojih nad . . .“

Že skrinja polna je blaga,
in šiva stroj drčé:
kako vesel boš, ženin moj,
dražestne bale te! . . .“

In vbada dekle dan na dan
in šteje tedne, dni —
Oh pridi, pridi, srečni hip,
ko ž njim se poroči! . . .

Pa majnik je priplul čez plan
cvetan in svež in čist —
nevesta pa prejela je
od njega droben list — —

Ni v listu tem se prismehljaj
dekletu vesne žar:

Z bogato vdovo ji odšel
je ženin pred oltar . . .

Ksenija.

Drobnogled in drobni svet.

Spisal kanonik *Ivan Sušnik*.

(Dalje.)

Predmeti za preizkušnjo sferičnega odklona pa ne morejo biti za razne objektivne isti, temuč se izbirajo po jakosti leč. Za objektivne z večjo goriščino razdaljo rabimo druge, kot za močne objektivne s kratko goriščino razdaljo. Veščaki so razdelili objektivne v razne skupine, in potem za vsako skupino odbrali nekoliko preizkuševalnih predmetov.

V prvo skupino prištevamo slabejše objektivne z goriščino razdaljo 40—10 mm in s 25 do 100kratnimi povečavami. Ker se ti objektivni rabijo najbolj za prvi pregled predmetov, se zahteva od njih kolikor mogoče ravno in čisto brezbarveno obzorje. Njihova numerična odprtina navadno ne presega 0.40; zato se tudi zlasti z ozirom na nizke povečave ne terja od njih, da bi kazali najmanjše podrobnosti, pač pa je potrebna odstranitev sferičnega odklona. Kot predmeti za preizkušnjo služijo rožena gornja krila hroščev, na katerih se nahajajo male, dostikrat krasno-svetle luske in dlačice. Objektiv mora posamezne luske in dlačice točno narisati. Cvetlični prašek raznih rastlin (*Malvae*) ima na svojem površju mnogo izrastkov in bodic, katere se morajo že pri nekoliko močnejših povečavah razločno spoznati. Tudi škrobova zrnja se morajo točno obrobljena spoznavati, bodisi na svetlem ali na temnem obzorju. Prerezi smrekovega in borovčevega lesa so jako primerni za to preizkušnjo. Mrežasto staničje se mora takisto razločno zaznavati. Ako obmejne črte niso razločne, temuč meglaste in nejasne, je to znak, da sferični odklon ni dobro odstranjen. Ako objektiv sploh ne kaže razločnih črt, tedaj je razsip svetlobnih trakov le slabo odstranjen.

V drugo skupino spadajo objektivni z goriščino razdaljo 10—3 mm in s povečavami pri srednjemočnih okularjih 100—300. Numerična odprtina znaša 0.40—0.80. Objektivni

te vrste se pri raznovrstnih raziskavanjih najbolj rabijo; zato morajo tudi raznim zahtevam ustrezati. Oni so pri uporabi drobnogleda glavno orodje zdravnikovo in naravoslovčevu. Večja odprtina kaže sicer več podrobnosti, nekoliko manjša odprtina pa podaja bolj globoke, plastične slike. Za nekatera raziskavanja je potreba večje odprtine, za mnoga druga pa veliko bolj ugajajo objektivni z manjšo numerično odprtino. Da bi se ustreglo raznim zahtevam, napravljajo nekateri izdelovalci drobnogledov objektivne iste goriščine razdalje in iste povečave z večjo in manjšo odprtino.

V preizkušnjo, je-li odklon dobro odstranjen, rabimo pri tej drugi vrsti tanki podolžni prerez smrekovega ali borovčevega lesa. Lesno staničje je počez med sabo združeno po jako majhnih predorih, ki se kažejo pod drobnogledom obdani z nekoliko večjim krogom. Ta krog mora podati dober objektiv razločno zarisan. Hrbtna dlaka miši in netopirjev se mora pokazati jasno in razločno v stanice razdeljena. Ugodna za to preizkušnjo so tudi krila raznih muh. Tako krilo je sestavljeno iz več močnejših stremen, čez katere je razpeta tanka, čisto prozorna mrežnica. Ta mrežnica sama je precej na gosto poraščena s sila majhnimi dlačicami. Dober drobnogled nam natančno zariše dlačice same, zlasti pa točko, kjer so priraščene na mrežnico. Jako krasni in zanimivi predmeti so luske iz metuljevih kril. Nekaterne luske imajo na površju majhne, stožcem podobne izrastke, druge imajo po vsej dolžini začrtane proge, med katerimi se nahajajo povprek sila majhne črtice in pikice, katere je možno le z najboljšimi objektivni te vrste popolnoma ugle dati. Najprimernejše so luske od metuljev *Pieris Brassicae* (kapusov belin), *Lycaena Argus* in *Alexis* (plavček) in *Macroglossa stellatarum* (velerilec).

V tretji skupini so najmočnejši objektivni brez imerzije z goriščino razdaljo 3—2 *mm* in z odprtino 0·80—0·90; nadalje vse lečevtapljavke, bodisi za vodo ali olje z goriščino razdaljo 3—1 *mm*, in numerično odprtino 1·0—1·40. Povečave teh leč znašajo pri srednjemočnih okularjih 300—600, z najmočnejšimi okularji se pa doseže tudi 1500—2000kratne povečave. Objektivni te vrste se primeroma mnogo manj rabijo, kot oni druge skupine, in služijo skoraj izključno v raziskavanje najmanjših podrobnosti in točk v predmetih. Bakteriologu in zasledovavcu najmanjših prikazni v razvoju prvotnih skrivnosti narave so sicer neogibno potrebni; vendar pa njihova uporaba, zlasti prirejanje primernih predmetov, ni lahko delo in zahteva že mnogo vaje in ročnosti. Dočim pri objektivih prvih dveh skupin ni umestno numerične odprtine in s tem združene možnosti v spoznavanju najmanjših podrobnosti tirati do skrajnosti, izkušajo pri objektivih tretje skupine, zlasti pa pri lečah potapljavkah, doseči kolikor mogoče največjo odprtino. Pri tem se pa ne sme škodovati brezbarvenosti in jasnosti slike. Izdelovanje najmočnejših objektivov je vkljub vsej moderni tehniki še vedno zelo zamudno delo, in zato so ti objektivni še dandanes precej drago orodje.

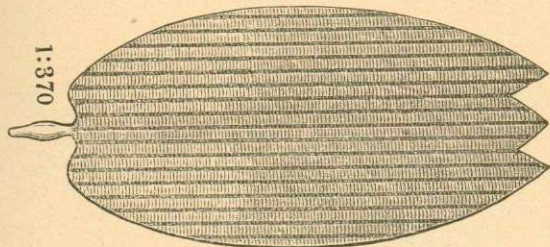
Jako priljubljeni preizkuševalni predmeti za to skupino so kremenčaste lupinice diatomej, na katerih je z dobrimi lečami možno spoznavati mnogo podrobnosti. Med najboljše predmete spadajo luske že imenovanega metulja *Pieris Brassicae*. Slabejši objektivni kažejo na luskah po dolgem vzporedne črte, med katerimi opazimo povprek lestvici podobne majhne črtice. Najboljši objektivni nam kažejo dolge vzporedne črte, posute s sila majhnimi krogljicami. Vmes med temi vrstami se nahajajo tudi enake krogljice, ki napravijo vsled svoje lege pri slabejših objektivih vtis malih črtic. Chevalier je s svojelastnimi drobnogledi prvi spoznal pravo obliko teh lusk; pozneje so njegova opazovanja potrdili tudi drugi raziskovavci (Dippel, Brewster).

Vzmožnost drobnogleda pri zaznavanju podrobnosti je — kakor povedano — od-

visna od numerične odprtine dotičnega objektiva. Veščaki so teoretično izračunali, kolike podrobnosti nam more objektiv z neko določeno odprtino še pokazati. Praktično se pa na preizkuševalnih predmetih prepričamo, je-li objektiv v resnici kos svoji nalogi ali ne. Pregledovanje preizkuševalnih predmetov je zelo poučno, ker uprav na njih spoznavamo razne podrobnosti predmetov in imamo priliko vaditi se v rabi drobnogleda; kajti pri mnogih se dá le z največjim naporom in z veliko pazljivostjo v uporabi razsvetljave doseči, da vidimo to, kar bi imel objektiv veščaku pokazati.

Ako metulja primemo za krila, nam ostane na prstih neki prah, krilo samo se nam pa vidi na mestu, kjer smo se ga doteknili, oguljeno. Položimo košček krila pod drobnogled in videli bomo, da sestoji iz tenke mrenice, katera je pa na obeh straneh pokrita z majhnimi raznobarvenimi luskami, ki leže redno v vrstah, kakor opeka na strehi. Oglejmo si te luske malo natančneje pod drobnogledom. Z majhnim čopičem podrsajmo po krilu metuljevem. Čopiča samega se pri tem oprime več lusk. Vzemimo predmetno ploščico in ji približajmo čopič. Ako potrkamo nalahko na čopič, ali pa z iglo ščetinice nekoliko privzdignemo, se vsujejo luske iz njega in padejo na ploščico. Te luske pokrijmo s tenkim steklenim pokri- valcem in jih na ploščici prenesimo pod drobnogled. Videli bomo, da je oblika teh lusk raznovrstna. Največ so podolgovato-okrogle, včasih bolj ali manj štiri- ali trikotne, na spodnjem koncu nekoliko nazobčane; proti robu krila prehajajo polagoma v franžaste dlačice. Njihova velikost znaša približno 0·1—0·3 *mm* in so na površju raznovrstno načrtane. Starejši drobnogledci (Amici, Mohl) so po možnosti, kako da drobnogled kaže te črtice, sodili njegovo jakost in rabljivost. Slika 13. nam predočuje lusko od metuljčka *Hipparchia Janira* (Sandauge). Močnejši vzporedni pasovi, katerih gre 5—6 na 0·01 *mm*, so med seboj zvezani z jako tankimi povprečnimi črticami, katerih gre 1200 na 1 *mm*. Še krog srede minulega

stoletja se je trdilo (Mohl), da je treba jako dobrih leč in najmanj 250—300 kratne povečave, ako hočemo ugledati omenjene črtice.

Slika 13.

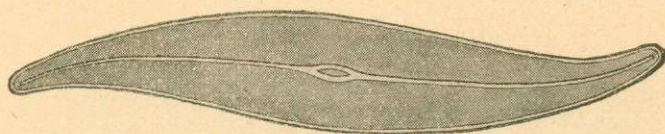
S sedanjimi, izboljšanimi lečami z numerično odprtino 0,35 mm dosežemo to v ugodnem slučaju pri 120—150 kratni povečavi. Še lažje je opaziti črtice pri luskah velerilčevih (*Macroglossa stellatarum* — Taubenschwanz), ker so nekoliko bolj redke in močnejše zarisane. Jako težko jih je pa ugledati pri navadnemu plavčku (*Lycaena Argus*) zlasti na svetlejših luskah, ki imajo to zanimivost, da se nam, sicer višnjeve, v prosojni svetlobi kažejo rumene. Podolžne črte so bolj goste, 8—9 na 0,01 mm, povprečno pa 12—14 na 0,01 mm. Ker so poslednje jako rahlo zarisane in vrhutega zelo prosojne, je treba približno 300 kratne povečave in ugodne razsvetljave, da jih zagledamo.

Ko so poznejši izdelovavci drobnogledov objektivne vedno bolj izpopolnjevali, in so prišle zlasti leče-vtapljavke v rabo, omenjeni preizkuševalni predmetje niso več zadoščali. Jeli so večaki iskati drugih nežnejših predmetov in so privzeli — diatomeje.

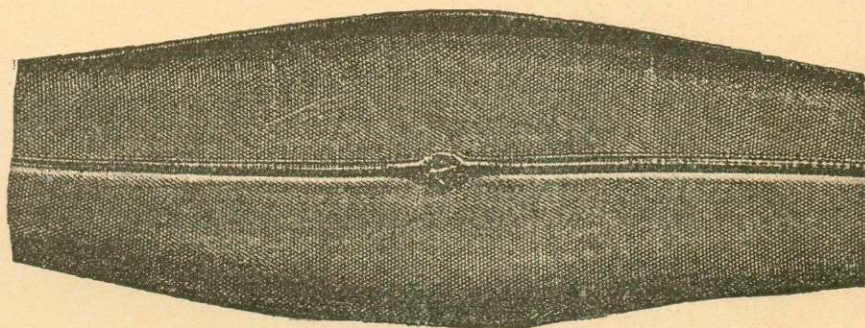
Kaj pa so diatomeje? Diatomeje so zelo majhne, enostanične rastlinice, katere prištevajo med alge. Nahajajo se največ v stoječih vodah, v kalužah, posebno pa v morju. Mnóžijo se tako, da se vsaka rastlinica razpolovi v dve novi rastlinici. Od tod ime. Celo rastlinico obdaja kremenčast oklep, ki je raznovrstno načrtan in zarisán. Kjer so razmere ugodne, se diatomeje jako bujno množé in ker kremenčaste lupinice ne strohné, se nabirajo v debele zemeljske plasti, da, v cela grmovja. Mesto Berlin n. pr. je sezidano na samih diatomejah. Oblika diatomej je raznovrstna in premnogokrat zeló lična. Nekateré so okrogle,

druge tri- ali štirioglate, še druge podolgaste, podobne čolničku, polumesecu, palčici itd.; skoraj vse brez izjeme pa so z raznimi črticami in krožci okrašene. Ker so že diatomeje same zeló majhne, (navadno ne presegajo 0,2 mm), je umevno, da so črtice na njih tako goste, da jih je z najboljšimi mikroskopovimi objektivi težko razločiti. Izmed mnogoštevilnih diatomej, katere se rabijo kot preizkuševalni predmeti, oglejmo si le nekatere malo natančneje.

Najbolj v rabi je brezdvomno *Pleurosigma angulatum* (sliki 14. in 15). Nje zunanja oblika je podobna na obeh koncih zašpičenemu, ne-

Slika 14.

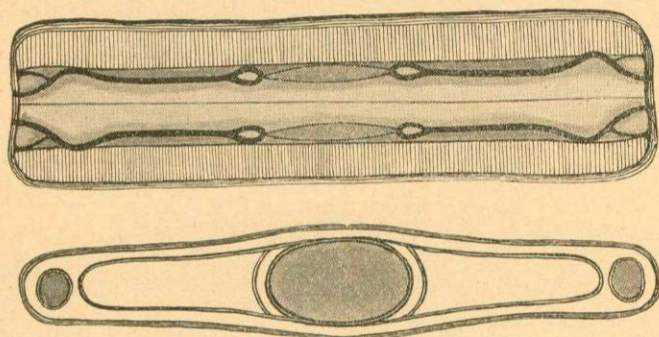
Slika 15.

koliko upognjenemu čolničku, katerega močnejši pas deli v dva enaka dela. S srednjimi povečavami (200) se nam kaže lupinica popolnoma gladka; le ako odmaknemo zrcalce v stran, da svetlobni trakovi poševno vpadajo, se nam polagoma začnó prikazovati razne jako tanko zarisane črtice. Ako sučemo ploščico okrog optične osi, opazimo, da teh črtic ni samo ena vrsta, temuč tri vrste, ki so za 60° druga k drugi nagnjene. Te črtice so tako nagosto druga pri drugi, da jih gre 22—23 na 0,01 mm. Z močnejšimi povečavami (300—400) je možno pri centralni razsvetljavi opaziti vse tri vrste črt, ki tvorijo med seboj mrežico, sestavljeno iz samih ličnih, sila majhnih šesterokotov. Leče vtapljavke z odprtino nad 1.0 nam kažejo mesto šesterokotov kroge, ki se pa pri stranski razsvet-

ljavi izpremené v čveterokote. Vzrok tej izpremeni ni še popolnoma pojasnjen. Naša sličica nam kaže lupinico *Pleurosigme* v 700kratni povečavi.

Da moremo na tej diatomeji pri osrednji razsvetljavi vse črte razločno zaznavati, mora znašati numerična odprtina objektiva vsaj 0.85, dočim je možno pri stranski razsvetljavi ugledati nekaj potez z objektivi, ki imajo odprtine 0.60.

Nekaj jako zanimivih predmetov nam podaja vrsta grammatofor (*Grammatophorae*). Oblika ji je podolgovato - čveterokotna z nekoliko zaokroženimi vogli. Slika 16. nam kaže diatomeje od vrha in od strani. Ob

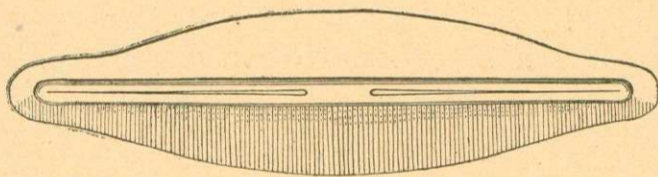
Slika 16.

straneh opazimo jako nagosto narisane črte, ki pa niso pri vseh vrstah enako goste. *Grammatophora marina* ima približno enako nagosto zarisane črtice, kakor *Pleurosigma*; ugledamo jih tudi z istimi objektivi. *Gr. subtilissima* je pa dokaj manjša v svoji obliki in ima silno goste in tanke črtice. Njih število znaša 32—34 na 0.01 mm in jih je mogoče ugledati le z dobrimi lečami-vtapljavkami in še to pri poševni svetlobi. Ako leži diatomeja po strani, tedaj se na srednji ovalni ploskvi z najboljšimi objektivi (vtapljavci) pokažejo pri zelo ugodni razsvetljavi črtice, ki se med seboj križajo. *Grammatophora subtilissima* zahteva pri stranski razsvetljavi objektivov z numerično odprtino vsaj 1.0.

Med najlepše in najboljše preizkuševalne predmete se prišteva *Surirella Gemma*. Podobna je najbolj precej zategnjeni elipsi ali pa čolničku. Podolgem jo deli močna črta v dva enaka dela. Na vsaki strani opazimo 20—24 razločnih črt, ki vso ploskvo delijo

v neenake trapece. Vse to zaznavamo na lupinici že s 25—30 kratno povečavo. Z močnejšo povečavo se nam začne dozdevati, da postajajo čveterokotne ploskve nekako motne, in ako uporabimo pri 250—300 kratni povečavi še poševno razsvetljavo, se nam prikažejo z močnimi poprečnimi črtami še druge zelo goste vzporedne črtice, katerih gre 24—25 na 0.01 mm. Ako pa vzamemo potem lečo-vtapljavko in predmet zasučemo pravokotno, opazimo pri ugodni razsvetljavi še druge, jako tanke črtice, ki ravnokar omenjene vzporedne črte pravokotno križajo, in katerih gre na 0.01 mm 32—34. Pod drobnogledom se nam kaže lupinica kakor krasna pletenina. Le dobre vtapljavne leče, z numerično odprtino nad 1.0 nam morejo podati to sliko.

Še nekoliko težje je opaziti črtice pri *Frustulia saxonica* (slika 17). Teh gre šestintrideset na 0.01 mm, in niso le zelo tesno

Slika 17.

druga pri drugi, temuč tudi zelo rahlo začrtane. Razen najboljše vtapljavne leče je treba tudi zelo ugodne in dobro urejene razsvetljave, da je mogoče spaziti te podrobnosti. Ta diatomeja ima tudi po dolgem sicer zelo rahle, pa vendar nekoliko bolj razločne rise, kakor so omenjene povprečne črte.

Najtežavnejši preizkuševalni predmet, kolikor se je doslej moglo dognati, je pa *Amphipleura pellucida* (slika 18). V primeri s svojo dolžino zelo ozka lupinica je tudi po dolgem

Slika 18.

razdeljena v dva dela. Povprek se nahajajo zelo goste črtice, katerih gre 40—42 na 0.01 mm, ali 4000—4200 na 1 mm. Te črtice

je možno zaznati le z najboljšimi lečami, ki se vtapljajo v olje, obenem pa moramo imeti tudi skrajno poševno razsvetljavo. Numerična odprtina objektivova mora znašati 1.15 do 1.20.

Preizkušnja drobnogleda, zlasti najmočnejših objektivov, ni prav lahko delo in zahteva že precej vaje in ročnosti. Vsekako je treba, da si preizkuševavec, ki si je morda omislil svoj drobnogled, najpoprej ogleda na drugih drobnogledih razne preizkuševalne predmete; potlej bo šele svoje orodje prav presodil. Pri lečah, ki niso prirejene za vtapljanje, je treba paziti tudi na debelost pokrivalca. Ako je pokrivalce izvunredno debelo ali tanko, tedaj tudi najboljši objektiv ne bo pokazal onih podrobnosti, katere bi se drugače mogle zaznavati. Deloma se ta nedostatek odstrani s tem, da imajo vsi boljši drobnogledi cevko, prirejeno za podaljšanje ali pa za skrajšanje. Pri debelejšem pokrivalcu moramo cevko skrajšati, pri tanjšem pa podaljšati.

Omeniti nam je pri tej priliki tudi Nobert-ove umetne ploščice za preizkuševanje drobnogledov. Nobert je zarisal (z demantom?) na ploščico zelo nagosto tanke črte. Napravil je več skupin, in sicer na ta način, da so bile v vsaki naslednji skupini črtice gostejše. Starejše ploščice so imele po trideset skupin in v vsaki skupini približno 20 — 40 črtic. Njihova gostota je polagoma naraščala, in sicer so bile črtice v prvi skupini tako goste, da bi jih šlo 550 na 1 *mm*, v trideseti skupini pa celo 3600. Pozneje je izdelal še bolj umetne plošče z devetnajstimi skupinami. V prvi skupini je šlo 445 črtic na 1 *mm*, potem je gostota vedno rastla, in v zadnji skupini je bilo 4430 črtic na 1 *mm*. V tej zadnji skupini so stale torej črtice še bolj goste, kot pri najfinejših diatomejah. Preteklo je pa tudi nekaj let, predno so izdelovavci drobnogledov izdelali objektivne, s katerimi je bilo mogoče tudi črtice v zadnji skupini zagledati. Na vsak način so te Nobertove plošče velik umotvor. (Dalje.)

Finale.

Srcé, ne vprašaj več po njih,
ki čaši tvoje so mladosti
prilili boli in bridkosti ...
Srcé, ne vprašaj več po njih!

Dovolj ti je pekočih ran,
dovolj ti bridkih je spominov,
posíljenih hčerâ in sinov,
dovolj ti je pekočih ran!

Izbičaj njih spomine proč ...
Odženi nepokoja brate,
mladostne sreče krute tate,
izbičaj jih, odženi proč!

In kraljeval bo v srcu mir! ...
Na tihem grobu tvoje sreče
pognalo trnje bo bodéče,
a v srcu — kraljeval bo mir ...

Ljudmila.

Moči!

Mirú, mirú! sem vzdihoval ...
Zakaj? Da bi udobno spal,
da v sanjah bi objemal srečo
s to dušo večno hrepenečo — —
O, misel, želja samopašna!
Nič več, nikdar! Oko, poglej,
odpri srce se na široko,
da ti prodre do dna globoko

trpljenje bratov, beda strašna,
laži nebroj, gorjé brez mej! ...
Srce, ti ljubiš plameneče
uboge tisoče trpeče,
zato moči — miru nič več —
z neba odslej želelo boš,
da kakor kres v nebó žareč
za blagor njih gorelo boš!

Leo Levič.

Lovec Roman.

Gozdna slika. — Spisal I. E. Rubin.

Povedal vam bom povest o lovcu Romanu. Povedal vam jo bom celo tako, kot so jo meni povedali drugi...

1.

Lovec Roman je bil visoke, ravne postave in zagorelega obraza. Imel je dolge, črne, povešene brke in lepe, skodrane cigansko-črne lase. Oči so mu bile mrke in žive in gledal je neprijazno. Morda so to grdoglednost provzročile goste in nenavadno velike obrvi, ki so mu visele nizko nad očmi, ali pa, kdo ve, kaj. Cel njegov obraz je bil teman; pravili so, da se nikdar nikomur ne nasmeje... Navadno ni pogledal nikogar v oči, ampak upiral je svoj pogled v tla, kot tat ali hudodelec; sicer je gledal sovražno in izpodmolato. Nosil je temno-zeleno, po lovsko ukrojeno obleko, močno podkovane črevlje in visoke golenice. Glavo mu je pokrival lovski klobuk, katerega je dičilo zakrivljeno ptičje perje; in pa — puško je nosil seveda vedno s seboj. Tak je bil lovec Roman. Bil je logar in nadzornik vseh bližnjih gorskih gozdov, ki so bili last njegovega gospodarja, bogatega nemškega žida. Roman je torej malo občeval z ljudmi; niti s svojimi najboljšimi sosedi ni govoril; malo je zahajal domov v vas k svoji materi; lazil je dan za dnem po gorskih gozdih... Pohajal je od enega roba do drugega, postajal na vzvišenih krajih, gledal na vse strani in poslušal, ali ne prihaja od kod kak sumljiv šum... In tako je blodil cele božje dni tam po gozdih, zalezoval in lovil in streljal divjačino in zalezoval — ljudi... In lovec Roman ni bil usmiljenega srca; gorje mu, kogar je zasačil v gozdu pri tatvini. Pravili so, da mu je bilo težko kaj prida unesti iz gozda, ker se je kar nenadoma prikazal med drevjem, in tat je bil — izgubljen... Zato so se ga kmetje bali, in le najbolj pre-

drzni so izkušali svojo srečo in se zdajpazdaj ukradli v gozd po drva... Med njimi in med lovcem Romanom je bilo že samo ob sebi stalno sovraštvo. Govorili niso ž njim prijazne besede, ogibali so se ga že izdaleč in ga sovražili... Najrajši niso govorili o njem. Le zdajpazdaj, ko je v gozdu iznova zasačil kakega tatu in mu ni milostno prizanesel, zagnali so proti njemu nov hrup, novo sovraštvo... Tedaj so vsi govorili o njem, jezili se nad njim, stiskali jezo udelane pesti in kleli so ga. No, on se ni menil za vse to. Hodil je počasi, ponosno, z mirnim, enakomernim korakom, kot da se ne briga za nikogar, da se ne boji nikogar. Kadar je šel lovec Roman po vasi, tedaj so se razpršili otroci z vasi, pobegnili so za hišne vogle in od tam boječe gledali lovca in njegovo puško-dvocevko. Tuintam se je v oknu prikazal kak jezen obraz, in iz marsikaterih hiš ga je spremila kletvica razžaljenega gospodarja.

„Zlodej ciganski!“

On je pa stopal vedno in povsodi svojim potem, ne meneč se za otročji strah, ne za jezo žensk, ne za kletve zasačenih mož...

Sicer je bilo njegovo življenje tiho in mirno. Stanoval je v lepi svoji koči z materjo vred. Koča je stala na koncu vasi, in nekaj korakov od nje je bil gozd. Romanove koče so se vsi ogibali in gledali posebno sumljivo proti njej v mraku, ko se je dvignil dim skozi dimnik nad njo... To je bil lovec Roman. Včasih pa ni bil tak...

2.

Takrat je bil še mladenič, mlad in lep. Pravili so, da ga ni lepšega fanta daleč na okoli, kot je Roman. Mlade deklice so zardevale pred njim, bale so se tistih njegovih čudnih nevarnih oči, povešale sramežljivo svoje poglede, a skrivaj si ga je želela marsi-

katera. Tej in oni so vstajale v srcu sladke želje, lepe nade — in prepirale so se zaradi njega. A on je bil čuden; ni se mnogo menil zanje. Pogledal je to ali ono, nasmejal se — in drugzega nič. Takrat je še mnogo zahajal med ljudi, prijazen je bil in popustljiv. Povsod je bil priljubljen. In če je zasačil tatu v gozdu, prizanesel mu je pogosto in brez kazni ga je izpustil domov. Le redko se je čulo, da je kaznoval tega ali onega.

„No“, rekali so ljudje, „vsakemu pač ne more prizanesti, sicer mu odnesó sčasoma cel gozd... Kaj bi potem rekel gospodar!“

Sicer pa je lovec Roman že takrat skoraj vedno hodil po gozdu in zahajal le malo domov. Kmetje in sosedje so ga ljubili, a čuden se jim je zdel, jako čuden, in ugibali so o njem:

„Kaj je z Romanom?“

„Čuden človek, ta lovec Roman!“

„Zakaj se ne ženi? — Službo ima, leta tudi in nevest, no, teh se mu ne manjka...“

„Čudno res, kaj čaka! Vojake je doslužil in — tak lep fant.“ Tako so govorili o njem.

„On je pameten“, je menil modro in počasi kak previden starec in prikimal sam sebi pomenljivo z glavo, s svojo sivo glavo.

„Pameten, prav zelo pameten“, mu je pritrdil ta ali oni izmed mož; a ženskam to ni bilo po godu.

„Gotovo je pameten. Pomislite: mater ima, gospodinje mu torej ni treba, in denarja nam vendar ni nikdar odveč. Čemu mu bo baba?“

In kadar je prikril kako škodo, katero je opazil na meji krivičnih mejašev, in kadar so čuli, da je izpustil kakega zasačenega gozdnega tatu, tedaj so ga hvalili:

„Ni napačen, lovec Roman.“

„Dober človek.“

„Prav dober.“

„Z nami drži.“

„Prav ima.“

„Res, za nas je prav dober, Bog mu daj srečo!“

In njegovo dobrohotnost so razglašali križem v svet.

„Dom in Svet“ 1901, šte. 5.

Vendar ni nikdo popolnoma poznal lovca Romana, dasi so toliko govorili o njem...

Vsi so mislili, da je lovec Roman čuden človek, ker je mlad, a ne mara za svet in za njegovo veselje. A vsi so se varali...

Roman je ljubil... Ljubil je skrivaj, goreče, tiho in strastno, saj je ljubil prvič.

Bogata je bila Vida, bogata in lepa... Imela je lepe, velike, črne lase in temne oči. Njen oče je bil bogat in skop. Vsi na daleč okoli so poznali Vodana. Imel je mnogo polja, gozdov in veliko domovanje. In vrhu vsega je imel dva sina in Vido. Vodan je bil vdovec, starec pri šestdesetih letih, resen, molčeč in strog. Glava mu je bila od skrbi osivela, gospodaril je še vedno sam, malo se je brigal za druge ljudi, in pečal se je noč in dan samo s svojim gospodarstvom in s svojim denarjem. Nase in na svoje bogastvo je bil ponosen, imel je dosti dolžnikov in dosti pravn. To je bil Vodan, ki je imel poleg vsega še dva sina in Vido.

In lovec Roman je ljubil Vido, in Vida je ljubila lovca Romana...

Kako je to prišlo, tega ni vedel nihče, niti Roman ni vedel, niti Vida. Prišlo je pač samo od sebe, kakor se to na svetu večkrat zgodi... Ljubila sta se. Tuintam sta se srečavala, pozdravljala in sanjala lepe sanje drug o drugem... in sanjala sanje o — združitvi... In potekal je njima dan za dnem v skrivni, tihi sreči...

Stari Vodan pa je med tem delal neprestano račune, štel svetle srebrnjake, pregledaval dolžnike, vodil svoje večne pravde, izterjaval obresti in računal, koliko dobička mu prinese to, koliko to i. t. d. Oglašali so se bogati snubači za Vido, a Vodan ni utegnil pogajati se z njimi.

„Počakajte“, jim je rekal, „po zimi pridite...“

Živa duša ni tedaj vedela, kako se ljubita Roman in Vida...

Le starka, Romanova mati, je slutila, kaj se godi, in svarila je neprevidnega sina:

„Roman, Roman, pazi se! Joj, če izve oče! Pomisli, kdo si in kaj si, in kdo je ona.“

A Roman je bil tedaj mlad, brezskrben, gluh in slep za vse. Bil je ljubljen in sam je ljubil, ljubil neizmerno in v tem je bil srečen.

„Kaj hočete!“ si je mislil in molčal, stisnil pesti in se z žarečim, srditim očesom ponosno ozrl okoli sebe, kot da hoče reči:

„Koga naj se bojim? Gorje mu, kdor bi se drznil...“

In zopet in zopet ga je svarila mati:

„Roman, Roman, moj sin...“

Zastonj...

Sčasoma so ljudje začeli govoriti o Romanu in Vidi.

Roman je postal nemiren, obstanka mu ni bilo nikjer... Skrivnost ostane sladkost, dokler je skrivnost... Lazil je po gorah, polegal pod drevjem, streljal za kratek čas, opuščal svojo dolžnost in pozabil na vse. Pohajal je dan za dnem po gozdih, poslušal petje ptičev pevcev, poslušal šumenje jesenov in jelš in sanjal o svoji Vidi. Tisoč misli se mu je mešalo po glavi... Mrak ga je prignal z gozdnih gor domov, v dolino, a jutro ga je zopet odneslo v zelene gozde...

„Roman, zakaj ne ostajaš doma pri meni, Roman?“ vpraševala ga je skrbno ljubeča mati...

„Ne morem.“

Starka je vzdihnila, a Romana so nemirne skrbi zopet gnale v zelene gozde...

„Kam zahajaš, Roman, kako me pozabljaš!“ očitala mu je Vida.

„Nikamor, dragica, kam naj zahajam!“

„Cel dan te ni, pomisli, nikjer te ni, nikjer te ne morem ugledati!“

„Jaz moram v gozde, Vida. Ali ne veš, kako je sladko biti v gozdu?“

„Kako sladko! — Ali ni dolgčas?“

„Ni, saj mislim nate, dušica!“

In prešel je zopet dan, in Romana ni bilo domov. Zastonj ga je čakala mati, zastonj se ozirala po njem Vida. In kadar je zopet prišel, je moral zopet čuti očitanja. Sto nesrečnih misli je prinesel Vidi vsak trenutek. Kam zahaja, kje hodi?... Ali je ne ljubi več, zakaj je ne ljubi več?...

Minulo je lepo število Romanovih srečnih dni. Bolj in bolj so ljudje šepetali o njem in o Vidi. Naenkrat je bilo vse jasno. In smejali so se jima:

„Lovec Roman — berač, ho, ho, ho...“

„Kaj neki misli!“

„In Vida!“

„Ona je še neizkušena, mlada je še.“

„Ko bi Vodan vedel!...“

Zavist se je vzbudila v mladih srcih mladeničev in mladenek. Prvi so zavidali Romana, drugi Vido... Srečna Vida!...

3.

In res je Vodan izvedel kmalu kmalu, prekmalu...

Ni čuda! Saj je vsa vas govorila o njegovi Vidi...

„Kaj?“ je rekel Vodan, svetlo je pogledal in si posegel v lase. „Kaj, ta pritepenec, berač Roman, kaj si predrzne?...“

Poklical je k sebi Vido. Hodil je nekaj časa tiho po sobi gori in doli, posegal z roko v redke osivele lase in molčal. Zdajpazdaj je pomenljivo pokašljaval. Vida je stala pred očetom s težkim srcem, strašne slutnje so se ji budile... Povesila je glavo in zdajpazdaj skesano in proseče pogledala strogega očeta.

„Kaj imaš ti s tistim lovцем?“ je rekel in obstal pred deklico.

Vida je hipoma zardela in zopet prebledela...

„Nič.“

Glas se ji je tresel, komaj je še mogla izgovoriti to besedo.

„Kaj govore ljudje o tebi in o njem?“

„Kaj?“

„A, meniš da sem gluh!“

„Jaz ne vem...“

„O tebi in o tistem lovcu, o tistem beraču...!“ Vodan je vpil na ves glas in meril z jeznimi pogledi svojo hčer.

Molk.

„Oče!“ je zaplakala Vida in padla na kolena ter dvignila roke obupno, proseče...

„Kaj je to, a kaj, kaj je to?...“

„Pustite naju! Jaz ga lju-u-“ ... Starec je pahnil hčer od sebe ter odšel iz sobe s smehom ...

4.

Po vasi so vsi na glas govorili o Romanu in o Vidi.

„Ali vidite? ali slišite?“ so rekli. „Zdaj je prišlo na dan —o—o—o!“

Nekateri so se čudili, drugi privoščili. Pripovedovali so, kako se je razjezil ponosni oče nad Vido, kako divjá doma po hiši, kako sta klela in se rotila brata, kako sta žugala Romanu, kako so zaprli nesrečno Vido v samotno sobo ... Vse to so pripovedovali in še več ... Roman je izginil iz vasi in taval po gozdu ... Doma je jokala mati, in vzdihovala je po njem Vida.

Zvečer se je vrnil in čul vse, vse ... Videl je škodoželjne nasmeh ljudi in stiskal pesti.

„Maščevanje!“ je siknil skozi zobe in prezirljivo pogledal po raztrganih vaških kočah. In tisočkrat je odmevalo v njem:

„Maščevanje!“

Večer je bil, enak tistim tihim, lepim večerom, ko sta bila še mir in sreča v njegovem srcu ... Lovec Roman je stal na sredi vasi s puško v roki. Pravili so, da je hotel postreliti vse, ki so ga motili v njegovih sreči ... Tisoč misli se mu je podilo po glavi. Stopal je nemirno semtertja, stiskal v roki mrzlo puškino cev, govoril sam s seboj in sploh delal je vse tisto, kar dela človek pred kakim odločilnim korakom. Na videz je bil miren, a v srcu mu je divjal vihar, jeza, strast, sovraštvo, v ljubezni — obup ...

Nazadnje se je odločil in šel — k Vodanu.

Ponosno, dasi z nemirnim srcem, je stopil na prag in obstal. V hiši pri mizi je sedel starec Vodan in pri njem njegova sinova ...

„Kaj, ti?“ je vzkliknil začudeno starec in se spustil v smeh. Čudil se je lovčevi predrznosti. Sinova sta jezno uprla poglede v Romana. A Roman je imel puško-dvo-

cevko, Roman je bil lovec, zato sta obsedela in čakala.

„Kaj hočeš?“ je vprašal potem Vodan. A Roman na to vprašanje res ni vedel odgovora, ker ni vedel, zakaj je pravzaprav prišel, in kaj hoče v tej sovražni hiši. Prej ni mislil na to, a zdaj ni bilo časa misliti, ker je Vodan s svojimi, kot oglje žarečimi očmi gledal predrznega Romana.

„No“, je rekel, „prišel sem k vam v hišo, in vi se mi smežete.“ In pogledal je vse tri s svojimi ostrimi očmi ter sedel na klop.

„Smejemo se, smejemo! Kdo bi se ne smejal ha, ha ... Pomisli, Roman, kaj vse ljudje govoré... haha...“ Vodan se je smejal prezirljivo, ošabno ...

Roman je molčal in meril z očmi svojo puško ...

Nekaj časa so vsi molčali.

„Vi ste prestavili v gozdu mejo in posekali naša drevesa“, je rekel potem Roman in pogledal Vodana, ki se je hipoma nehal smejati.

„Kaj govoriš?“

„Resnico.“

„Kaj? Ti se ...“

„Vi ste sekali na našem ...“

„Mogoče. To so morda storili moji delavci nevedé ...“

„To ste ukazali vi ...“

„E-e-e.“

„To ste storili vi ...“ Roman je vstal s klopi in gledal ponosno predse.

„In kaj si storil ti, ti, ti!“ je vpil Vodan in stopil pred Romana. V njem je plamtela jeza.

„Kaj si storil ti?“ je ponovil ... „Kdo si ti, ti?“

„Jaz sem — lovec Roman.“ Roman se je nasmehnil, kot da se ne méni za starčevo jezo.

„Pojdi iz moje hiše, ti, zapeljivec, vun, vun ... Razjarjeni starec je stal nepremično in njegova koščena, suha roka je krčevito zgrabila lovca za prsi.

„Kdo, kdo?“ je rekel mirno Roman in pahnil od sebe starca trepetajočega od jeze.

„Vun, vun iz moje hiše!“ je vpil Vodan... Oba sinova sta planila izza mize očetu na pomoč...

Takrat je prihitela v sobo Vida.

„Beži, Roman, beži...“ je viknila s pol jokajočim glasom, a blizu si ni upala.

Roman je imel tedaj v sebi moč devetih junakov... V tem trenutku bi bil izrval hrast in ž njim pobil cele bojne vrste — vsaj njemu se je tako zdelo. Zlahka je pahnil od sebe vse tri sovražnike, ostal sam sredi sobe, in roka mu je nehoté in nevedoma dvignila puško-dvocevko. Nihče se ni upal ganiti.

„Vi psi!“ je vpil in se oziral zmagovito okoli sebe.

„Roman, Roman!“ je klicala Vida, boječ se, kaj bode iz tega. Na vratih so se prikazali nekateri zvedavi obrazi. Zunaj pred hišo in po veži je nastal šum in vpitje...

„Vida!“ je vzkliknil Roman in hotel k njej. Tedaj pa je planil nanj starejši brat... Puška se je izprožila, po hiši je odmeval grom, čul se bolesten vzklik, in oblak dima je pokrnil vse... Vpitje, jok in kletev... Roman je zbežal iz hiše, podrl nekaj ljudi, ki se niso mogli hitro umekniti, a ustavil ga ni nihče. Zunaj na vasi je baje postal, preklel celi svet in izginil v temno noč...

„U-u-u!“ so vpili za njim glasovi. Nekateri so bežali domov, drugi so hiteli v hišo.

„Držite ubijavca, držite vendar!“ je vpil Vodan, a zdelo se je, kot da ga nihče ne čuje. Nastalo je splošno vpitje, nekateri so hiteli noter, drugi vun. V hiši je jokala Vida na ves glas, Vodan je klel, ranjeni brat je bolešno vzdihoval, a mlajši brat je vpil nad ljudmi in zapovedoval prinesiti vode, sam pa je hitel za Romanom... V največji razburjenosti se je hiša izpraznila, dve starki sta obezavali Vodanu ranjenega sina. Vida je bila odšla iz sobe, in Vodan je sam ostal ob sinovi postelji. Tresel se je od jeze in bruhal kletve. Sin je bil lahko ranjen na roki.

Pozneje je nočni mir pokrnil vso vas. Luči so pogasnile. Bila je noč, enaka tistim lepim nočem, ko sta sanjala Roman in Vida drug o drugem in o svoji sreči. A nocoj je Vida tugovala in jadikovala... Letala je po sobi gori in doli, naslonila je svojo glavo na posteljo, zopet vstala, dvigala roke proti nebu, klicala Boga na pomoč, hitela k oknu, gledala v mirno noč... in jokala in ihtela...

„Roman, Roman!“ je klicala in vzdihnila globoko in želela, da bi s tistim globokim vzdihom zletela njena trpeča, nemirna, a ljubeča duša v one modre zvezdne višave, v večni mir...

(Dalje.)

K tebi...

K tebi kliče, k tebi tóži —
k tebi srce hrepeni!
Ah, na mojem nebu króži
zlato solnce — to si ti!

In za tabo srce hoče
dalje, dalje v enomer,
in oko za tabo joče,
ko ne najde te nikjer...

Če ni poti, če ni steze
do sestanka najti več,
če ni duši s tabo zveze —
z Bogom, z Bogom — tisoč sreč!...

Ljudmila.

Anton Čehov.

Literarno-kritična črtica. — Napisal *F. Ks. G.*

V Čehovu je izražen slovstveni razvoj zadnjih desetletij v preteklem stoletju. On je preživel in prečutil vse duševno življenje one dobe. V njegovi duši je odmevalo ono vsakdanje, realno življenje, ki je bilo nekdanj najvišji ideal umetnosti. O težnjah, ki silijo nad to vsakdanjost ni hotel slišati. Zanimalo ga je le realno življenje. Pa to življenje je bilo brez notranje zveze, bili so le odlomki življenja brez višjega zmisla, brez tega, kar se imenuje ideja. To življenje je bilo prazno... In občinstvo je začutilo to praznoto, in prišel je čas, ko je to začutil tudi Čehov.

Bili so časi, ko je bil Čehov še najhladnejši realist, kolikor si le morete misliti. Kako hladno je bilo to objektivno pripovedovanje! Posebno če ste brali kako njegovo daljšo povest — kako suho, breztolažno praznoto ste začutili v duši, ko ste odložili povest! — A vendar to ni bilo dolgočasno, prazno berivo. Občudovali ste krepki, nepri-siljeni slog in spretno tehniko; značaji so bili načrtani z določnimi potezami, izklesani z varno roko umetnikovo. Včasih vas je pisatelj popeljal v krasno naravo in vašo dušo napajal s svežo poezijo naravne lepote. Življenje diha iz narave, življenje kipi v vseh osebah, ki jih gledate pred seboj. In vendar čutite praznoto in nezadovoljnost v duši, ko ste odložili povest.

Odkod ta suha praznota? Morebiti odtod, ker čutite, da pisatelj gleda v življenje z očmi ravnodušnega naravoslovca — takega naravoslovca, ki mu je vsaka stvar enako-praven predmet znanstvenega raziskavanja. Ali se vam pa zdi, da gledate medicinca, ki z isto hladnostjo secira človeško truplo, kakor je ravnokar seciral žival.

Čehov je bil res hladen opazovavec življenja; včasih je zatajil celo umetniško lepocutje, samo da ne bi prezrl kake še tako odurne poteze. Vendar vas ne nadleguje s suhoparnimi, dolgimi opisi in brezpomemb-

nimi malenkostimi. Njegove poteze so izbrane, kratke, markantne, žive. Skozi njegov dialog čudovito jasno in določno proseva značaj govoreče osebe.

V nekaterih krajših povesticah in črticah pa veje toplejše občutje in lepša poezija. Tam se vam zdi Čehov ves drugačen, vse bolj simpatičen; tuptam je videti, kakor da bi se bila pisateljeva duša oddahnila od teške vsakdanjosti in svobodneje poletela. — Zato pa v daljših spisih tem bolj pogrešamo kaj višjega; nikjer ni višave ali vsaj grička, kamor bi pohitela duša, da bi bila bližja nebu, odkoder bi se lahko ozrla preko življenske planjave, ki jo je prehodila v pisateljevem spremstvu. Duša nima prilike, da bi se povzpela visoko nad vsakdanjost; vsakdanjost jo tlači in ji brani svobodnejši polet. In misli in čuvstva, ki so vam vstajala v duši in iskala utehe, ob koncu povesti zamirajo in vam z neznosno težo padajo nazaj v neutolaženo dušo...

Življenje brez vsebine in brez višjega zmisla je tako pusto in prazno... In ni čuda, da se jih je že toliko naveličalo takega praznega, skoraj mehničnega življenja, ki zapušča neko puščobo v čutečem srcu in praznoto v mislečem duhu.

In kako naj bi se s takim življenjem zadovoljil umetnik z globoko in občutljivo dušo? Kaj takega je morebiti mogoče nekoliko let, ko tako naziranje sploh prevladuje v duševnem življenju. Vendar se nahajajo tudi pisatelji, ki se ne morejo povzpeti nad to življenje. To so pisatelji brez duševne samostojnosti in svobode; navadili so se pisati, kakor je nekdanj ugajalo občinstvu — umetnost jim je rokodelstvo, in njih duša je utonila v plitvosti...

Čehov ima pa globoko in samostojno umetniško dušo. Umetnost mu ni rokodelstvo, ampak mu poteka iz duševnih globin. Zato je prej ali slej pač moral bridko začutiti

praznoto življenja. Saj Čehov ni kakor Potapenko, ki v svoji neumetniški praktičnosti rad pozablja na pravo vsebino življenja. — Tudi Čehov ni imel prave vsebine življenja, morebiti je še zdaj nima, pa vendar vedno bolj čuti, da je nima. Nekoliko let je pač bil pri vsem tem hladen, ali če hočete objektivni — a zdaj ni več... In oni Čehov, čigar najobupnejše povesti so imele vedno krepek finale, zdaj rad končava z žalobnimi mol-akordi..., in disonanca ni več tako drzna, in barve niso več tako suhe, in povesti niso več tako ostentativno brezidejne... Disonance so se ljubko omilile, barve so se sočutno orosile... Gordijskega vozla življenja več ne preseka z neusmiljenim mečem, — ampak sočutno obstane — — in se zamisli...

Anton Čehov je eden najzanimivejših pojavov v moderni literaturi. Dasi se je izobrazil pod vplivom naturalizma in tudi pisal v tem duhu, vendar ga moderna reakcija proti naturalizmu in realizmu ni spravila iz konteksta, ker je najbrže tudi sam čutil isto reakcijo v svoji duši. Novi toni, ki so se začeli oglašati v umetnosti in v življenju, mu niso neumevni ali zoprni, kakor veliki večini „starih“ pisateljev.

Zato bo vsak, ki se zanima za leposlovje, z veseljem pozdravil Čehova v slovenskem prevodu. Pred kratkim je izšla lepa, skrbno izbrana zbirka spisov Antona Čehova v izbornem slovenskem prevodu pod naslovom „M o m e n t i“.¹⁾ V prevodu je včasih prav dobro zadet ruski duh originala, ne da bi

¹⁾ M o m e n t i iz spisov A. P. Čehova. Preložil Ivan Prijatelj. Ljubljana 1901. Založil L. Schwentner. — Knjiga je jako lepo opremljena; tisk in papir je fin. Prevod je splošno prav dober. Vendar moram omeniti nekoliko slovničnih in stilističnih pogreškov. Prevajavec jako pogosto rabi refleksivni glagol v pasivnem pomenu z objektom v akuzativu, kar je gotovo napačno in nerodno, dasi tuintam (posebno na Notranjskem) res tako govore. N. pr. „se ga spodi“ (str. 1.), „se ga vleče“ (str. 26.), „se naj ga obsodi“ (str. 12) itd. Glagol se boji postaviti na konec stavka; to se včasih sliši jako prisiljeno in čudno, posebno v stavku: „Vstal ni samo štacunar...“ (str. 42.), namesto: „Samo štacunar... (še) ni vstal.“ Nekateri izrazi so prevedeni nepri-

pri tem trpela slovenščina; nepotrebnih rusizmov bi bilo težko najti v tem gladkem prevodu. Tuintam se vam zdi, da imate pred seboj ruskega Čehova.

V prevod je sprejetih 11 kratkih povestic in pa drama „Utva“ (po rusko „Čajka“). Razvrstitev v prevodu je precej primerna. Tu lahko vidimo, kako se je razcvetal talent Čehova od krepkega, včasih nekoliko robatega ali celo opolzlega (pri tem ne mislim na spise v slovenskem prevodu) naturalista, do občutljivega modernista.

Ne mislim ocenjati vseh prevedenih povestic. Dotaknil se bom le nekaterih.

„D e c a“ so precej odurna; vzbujajoče se strasti, nagajivost, zavist, samoljubje, prepirljivost — vse to je narisano s kričečimi barvami. Ljubkih potez pogrešamo. Kolorit ni posebno mičen: klofute, pljunki, ščurki... Prevelik je kontrast med otroško strastnostjo in ljubko pozabljivostjo, ki tako rada odpušča. Poteze so res žive, značilne; življenje diha iz vse slike, ki je pa vendar preveč kričeča. To so skoraj „naturalistično“ pretirane otroške karikature — zato je nekaka mučna atmosfera razvita nad vso sliko.

„M o ž“ je slika iz nesrečnega, skoraj nečloveškega življenja. Nekak oduren, nesoglasen ton zveni iz slike, ki se pa nazadnje umiljeno sočutno razdoni. Pisateljevo zamišljeno sočutje daje sliki umetniško lepoto in nas tolaži...

Iz „S a n j“ veje čudna poezija ruskih potepuhov in begunov; na obzorju pa vstajajo slike sibirske svobode.

merno ali pa preveč trivialno, n. pr. „blato čveka pod nogami“ (str. 28.); boljše bi bilo „pljuska“, ki je tudi bolj primerno originalu „всхлипываетъ“. Po slovenskem pravopisu je napačno pisati: „smijati se“ (tako večinoma piše prevajavec; le na str. 91 sem zapazil pravilno obliko „smejati“), težko (pravilno: težko), vshod (pravilno: vzhod), vratcam (str. 52.), avgustovsk (pravilno: avgustovski); „jednoč“ in „dosadno“ je hrvaško. Fraza „nositi se nad...“ (n. pr. „dim se nosi nau strehami“, „vrane so se nosile nad njivami“, na str. 56.) je pristno ruska; v našem jeziku je nismo vajeni, vendar jo je včasih težko nadomestiti s primerno domačo. Namesto „kateri“ naj bi včasih rabil „ki“; to se glasi veliko lepše.

Povest „Črni menih“ je po slogu in vsebini čisto moderna. Zunanji opisi so pesniški; naturalistična robotost je izginila, ali se vsaj omilila. Jako krasen in značilen je stavek: „Neprestano je tukaj vladalo tako občutje, da bi se človek kar vsedel in pisal balado“ (str. 68.). — Snov je vzeta iz modernega duševnega življenja. Nekaj skrivnostne poezije je v vsem, pa brez zmedenosti in nejasnosti. Nezdravo, nervozno dušno življenje: halucinacije, ekstaze, genialnost, blaznost... Kako je vse to opisano simpatično, umetniško, pesniško. Tragično je gledati, kako v nezdravem modernem ozračju veliki duhovi ginejo v nervoznosti in v raznih dušnih boleznih. In kdo je kriv? Moderna kultura in materialistična vzgoja je hotela zatajiti dušo in srce; in oni, ki so hoteli dokazati, da ni duše, morajo gledati bolna srca, zlomljene duše . . .

V „Slučaju iz zdravniške prakse“ se koprneče oglašajo težnja po krepkejšem rodu in po oni dobi, „ko bo življenje tako svetlo in radostno, kakor tiho nedeljsko jutro“ (str. 130.). „In Koroljevu se je zdel večer lep, in lepe so se mu zdele pristave, vile na straneh, breze in to tiho občutje okrog in okrog, ko se je zdelo, da gre na večer pred praznikom obenem z delavci počivat i polje i les i solnce, — počivat in morebiti molit...“ (str. 117.).

V drami „Utva“ imajo skoraj vse osebe poteze dekadentizma. Drama je v Peterburgu (če se ne motim, l. 1898.) propala; v Moskvi (l. 1898.) je pa v „Umetniško-Občedostopnem“ gledališču sijajno uspela. To pride pač od tod, ker „Utva“ ni navadna „gledališka“ drama. V nji ni skoraj nič gledališkega ali dramatičnega; neprisiljeno se pred gledavci vrši življenje in trpljenje. — Čehov menda čuti potrebo in oživljajočo moč vere. Morebiti o tem še ni mnogo razmišljal, vendar to globoko čuti . . . V „Utvi“ pravi Nina: „Znaj nositi svoj križ in veruj. Jaz verujem in ni mi tako hudo“ (str. 203.). V drami „Stric Vanja“ ima vzklik: „Jaz verujem, jaz verujem..“ (str. XX.) čudovito oživljajočo moč.

Čehov pač čuti, kar čuti vsaka zdrava, nepokvarjena in odkrita človeška narava... Nevera je smrt, vera — življenje... Morebiti bo prišel čas, ko bo to čutil še določneje in umel še jasneje . . .

* * *

„Momentom“ je g. prevajavec odspredaj pridejal občiren „Predgovor o Čehovu“. Tukaj govori z dovolj jasnimi potezami o Čehovu, o njegovem razmerju do ostalega ruskega slovstva in o življenski vsebini njegovih spisov. Pa zdi se mi, da je g. prevajavec ostal le bolj pri zunanostih; pri Čehovu bi se pač dalo poseči še nekoliko globlje. Kdor tako natanko govori o Čehovu, bi moral povedati tudi še kaj globljega. O umetniškem in psihologičnem razcvetu njegovega talenta bi si iz tega „Predgovora“ ne mogli ustvariti nikake sodbe ali vsaj približne podobe.

Posebno je pa filozofija gosp. Prijatelja nekam čudna — da ne rabim ostrejšega izraza. O onem, kar človeka priganja, da poleti nad vsakdanjost, bi se menda vendar dalo povedati kaj lepšega, kakor vedno govoriti le o „usodnem“ razmerju do „usodnih višjih moči“.

Če pravi Čehov: „Kako je v resnici, ako človek pomisli, na svetu vse lepo, vse razen tega, kar sami mislimo in delamo, kadar pozabljamo na svoje človeško dostojanstvo¹⁾ — se iz tega pač ne dá sklepati: „Življenja samega na sebi ni, sreče same na sebi ni, ampak je samo neko (!) usodno (!) razmerje do nekih (!) usodnih (!) višjih moči, ki pusté sedaj triumfirati tvojo voljo . . . sedaj puščobo in vsakdanjost“ (str. XVIII.). Če vidi Čehov življenje in srečo v življenju, kakršno se spodobi „človeškemu dostojanstvu“, bi se dalo iz tega le sklepati da je edino tako življenje „samo na sebi“ človeško živo in srečno. Do sklepa, da torej življenja „samega na sebi“ in sreče „same na sebi“ ni, je potreben cel nefilozofičen in neestetičen „salto mortale“ iz življenja v brezčutni, mrtvi „fatum“, iz filozofije v — —.

¹⁾ Podčrtal sem jaz.

To nikakor ni Čehovska filozofija; to je posiljena, prazna filozofija. V Čehovu v onih trenutkih, ko tako modruje, pač govori le umetniško srce, ki čuti, da življenje ni kar navadna mehanika, pa tudi ne fizika; življenje, „dostojno človeka“, se ne vrši kar tako, kakor ga živé ljudje, ki malo ali nič ne mislijo — ali pa kakor bi ga hoteli uravnati naturalisti v svojih laboratorijih.

Če govori o človeškem dostojanstvu, pač misli, da tako nizko, vsakdanje, skoraj živalsko življenje ni vredno človeka, ga ne more utešiti, ampak zapušča v njem neko praznoto — in plemenitejše sile in želje koprneče vstajajo v duši ... ne pa „usodne moči“!!

Tudi v verzu „Pustinja mrtva in nebesa so nad njo“ je mogoče najti kaj več, kakor zopet samo one usodne višje moči. — Ne bom se dotikal vprašanja o opravičenosti take filozofije. Govoriti hočem le z umetniškega stališča. Zato omenim le toliko, da je to modrovanje tako prozaično — in vendar se mi zdi, da je baš v onih Čehovskih refleksijah, ki so dale povod tej filozofiji, toliko poezije ...

G. Prijatelj navaja o Čehovu Maeterlinckov stavek: „Il faut que tout homme trouve pour lui-même une possibilité particulière de vie supérieure dans l'humble et inévitable réalité quotidienne.“ Iz tega sklepa nauk: „Stavi vsakdanjosti neko veselo, mirno in dejansko občutje nasproti!“ — Ta nauk je tako suho prozaičen (ne vem, kako bi rekel: stoiško ali epikurejsko prozaičen); kaj takega bi smeli reči kvečjemu, ko smo prečitali „zvodenelega“ („Momenti“ str. IX.) Potapenka, nikakor pa ne, če smo se vglobili, začutili in zamislili v Čehova.

Maeterlinck je hotel s svojim „višjim življenjem“ izraziti ono misel, ki o nji govoré umetniki, ko pravijo, da je umetnost spomin boljše domovine. V tem pomenu nahajamo to misel pri vseh velikih umetnikih. Oni spomin boljše domovine, ki zdajpa zdaj vstaja v človeški duši, je tako tesno združen z vso višjo umetnostjo, da ga Hello naravnost imenuje glavni znak moderne (v

najširšem pomenu: od konca starega veka dalje) umetnosti. To je ono, kar je navdih-

nilo Březina, da je zapel svoje najkrasnejše pesmi, ki nam pojejo o „drugih bregovih“ in našo dušo polnijo s sladkim domotožjem in nad njo razpenjajo sinje obnebjne harmo-

ničnega miru, ki pa vendar ne izključuje
koprnenja višje in višje...

pa pahnila v to suho, prozaično modrovanje,
ki ni posebno modro.

Gozdni tat.

Da, ona „črta navzgor“ („Momenti“ stran XV. in XIX.), ki se posebno v zadnjih spisih Čehova kaže tako pogosto in tako razločno, bi pač lahko kritika nekoliko vnesla, ne

Kako je to pesniško in kako zanimivo je gledati, ko za naturalističnim obzorjem, ki zastira pogled v daljavo, vstajajo zamišljene sence iz globoke, koprneče umetnikove

duše — in nad obzorjem se vlečejo oblački višjih pesniških refleksij . . . Zdaj pa pride nekdo in vam s kritičnim peresom zbrise vse to — in vam ubija čuvstva, ubija misli, ki so vam vstajale ob Čehovu. — Potapenko stavi vsakdanjosti „veselo, dejansko občutje nasproti“; Čehov ne!

Čehov (rojen l. 1860) je v najboljših letih, toda nevarno bolan; njegov duh je pa še krepek. Čehova moramo res prištevati med prve moderne umetnike. Iz prevodov v „Momentih“ ga bodo tudi Slovenci lahko pravično ocenili in se z Rusi vred nadejali, da bo še mnogo storil za umetnost.

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige „Slovenske Matice“ za leto 1900.

Ravnokar je „Slovenska Matica“ razposlala šest knjig, ki jih kot letošnji slovstveni dar daje slovenskemu narodu. Njih vsebina je deloma poučna, deloma zabavna, in splošno se more reči o njih, da ustrezajo namenu, ki ga ima to naše književno društvo. Ker so „Matičine“ knjige velike važnosti za naše slovstvo, podali bomo o njih natančnejšo oceno.

Zabavna knjižnica. Založila in na svetlo dala „Slovenska Matica“. XII. zvezek. Z viharja v zavetje. Roman iz življenja preproste deklice. Spisal Fr. Malograjski. — Vsebina romana je sledeča: Rezika, junakinja romana, izgubi očeta takoj po rojstvu, pa ne vsled smrti, ampak vsled zakonske nezvestobe, ker oče v tujini živi z drugo, a domov poroča nekdo, da je mrtev. Rezika se razvije v prelepo deklico, za katero se potezajo cerkvenec, bogat vdovec in logar. Ona ljubi samo logarja, a letá se ji izneveri. Zato gre z doma v Trst, kjer si v hudem boju reši nedolžnost; iz Trsta jo izvede neka ženska v Genovo v zloglasno hišo, od koder je prodana v Egipt nekemu konzulu, kateremu tudi nedotaknjena uide, dobi očeta, se vrne v Trst, a tam se snide s svojo polusestro in z nezvestim logarjem Albinom, ki ji je zopet le en dan zvest; potem zapusti očeta in dobi zavetje pri kongregaciji usmiljenk. Vodilna misel romana je: boj nizkim, mesenim strastem, zmaga čednosti, propad zlobe. Ali se je pa tudi posrečilo pisatelju, da je umetniško izvel to idejo? Malograjski je preplodovit, da bi mogel spisati kaj globoko-premišljenega. To se vidi v osnutku, to kaže jezik, in to pričajo marsikake nedoslednosti. Popolnoma napačna se mi zdi stroga posledica tega romana: Vsako dekle, če hočeš ostati poštena, zapri se v samostan! Zakaj zunaj boš zaničevana in ne boš ostala poštena! Tako daleč še nismo! Lepo se bodo zahvalile neštete poštene deklice, kmetiške in mestne, da bi se vsesplošno tako

obsodile! Zato naj bi pustil g. Malograjski Reziko po tolikih zmagah kot močno junakinjo zunaj samostana, naj bi jo osrečil tako ali tako. Saj je vendar namen poezije ta, da z zgledi budi pisatelj v čitateljih tistega duha, od katerega je odvisna sreča družabnega življenja. Da je pisatelj hotel izvesti to estetično načelo, mu nihče ne more ugovarjati, ker hedonskega značaja roman nima. A strogo dosledno sodim, da si mora misliti skoro vsako dekle, ko prečita roman: Za samostan nisem poklicana, a zunaj je vse skvarjeno — zakaj bi bila jaz izjema? Zato bi konec želel odločno drugačen, ker je tudi način, da se potaknejo taki ljudje koncem povesti v samostan, zelo izrabljen, ravno tako, kot mnogoštevilni samoumori na zadnji strani.

Druga napaka v romanu je prevladajoči slučaj. Da je slučaj — kakor pravimo — velik činitelj v življenju, je res. In če je v življenju, zakaj bi tuintam ne bil tudi v romanu, sevedu le tuintam! A v tej povesti je toliko slučajev, da je težko vsem verjeti. To bi že zaradi tega ne smelo biti, ker je spis naslovljen „roman“. V takih povestih, kot so „Žalost in veselje“, ali Karel May-evi spisi, se to odpušča, v romanu pa težko.

Značaji so slikani neverjetno čudno. Albin in Rezika! Res da je mogoče že v ljudski šoli kaj sličnega. Toda to nagnjenje Albinovo do Rezike slika Malograjski naravnost sirovo. Da je mali dečko Reziko „čofutnil po licu, nabunkal po hrbtu, zaganjal se vanjo, lasal itd.“, to je vendar preveč brutalno! Na desetih ljudskih šolah sem že poučeval, a kaj takega nisem zasledil. Prav tako nenaravno se slika Albin, kot bi bil izobražen visokošolec. Morda je tudi bil, a za službo logarja mu tega ni bilo treba, zlasti ker je bil že izpočetka namenjen za očetovega naslednika. Ta Albin se opisuje kot nenraven človek, ki se je pečal vse križem z ženstvom, ni poznal ne zvestobe ne spoštovanja nedolžnosti, niti se sramoval propalosti. Poleg tega je ukral za 500 gld. smrek. In kako izpričevalo mu zato daje Malograjski? Na str. 147

je zapisano: „Albin ni bil popačen.“ Kdo pa je potem popačen? — In Rezika! Kmetiško dekle, dasi šivilja in bolj nežna že po naravi, vendar v resnici ne omedleva, ne mrje, ne ihti tako ob vsaki priliki! Mnogo nedoslednosti je v značaju matere Mete in očeta. „Zmodrile bi jih časov sile...“ Jezik je večkrat robot. Besede „trebuh“ nisem še v nobeni slovenski povesti srečal tolikrat kot pri Malograjskem. Takisto ima vpletenih nekaj stavkov, ki žalijo nežno čustvo, in zato se ne čudim, če mi je nekaj olikanih družin reklo, da so knjigo zaprli pred hčerami — in prav za te je bila morda namenjena. Škoda, da uniči nepremišljena beseda smoter knjige! — Tudi nekaj trdih germanizmov bi bil iztrebil svinčnik, če bi bil pisatelj količkaj opilil povest, n. pr.: „kako stojé stvari“, „kmalu spet z onim svojih sošolcev“, „sama ni bila na jasnem“, „sredstvo pa, ki se ga je poslužila“, „v svoji zadregi je sukal palca nad svojim trebuhom“. Sploh se rabi „kak“, in „svoj“ prepogosto čisto v nemškem duhu. Prav gotovo obžalujem iz srca, da ni ta roman korenito opiljen. Zakaj ideja je krasna, zapletka je veliko, izvečine je pisan res mikavno, da se bravec ne more ločiti od knjige. Da, smelo trdim, ta povest je naravnost mogočna himna svobodni volji in poraz atavistični podmeni. In tej veliki ideji je pisatelj posvetil najdaljše svoje delo, dokaz, da ideje nam morejo zamašiti vrzel, ki zeva v pripovednem slovstvu. — Pisatelj naj malo manj hiti, in koristil bo več narodu. Vprašam le: Ali ne kriči taka knjiga na glas: Pisatelji, združujte se, pomagajte in svetujte drug drugemu! Od tega bo imel korist le narod, a vam ne bo na sramoto, saj se je delalo tako vedno in pri vseh narodih! F. S. F.

Moja deca. Ivan N. Resman. — Natisnil Drag. Hribar v Celju. — To je najnovejša zbirka drobnih pesmic zelo neznatne pesniške vrednosti. Motivi so — skoraj brez izjeme — izrabljeni (semtertja nekatere pesmice kar preveč naravnost spominjajo naših drugih pesnikov, n. pr. „Vinska“ — Levstika, „Oprosti“ — Gregorčiča, „Ptiček“ zopet Levstika itd.), oblika pa je mnogokje nedostatna. Nekamo najbolj srednje-dobre so še one pesmice, v katerih odmeva narodna struna. — Cena sicer elegantni, vendar zelo drobni knjižici (115 strani v 16°) je 2 kroni, kar naj menda odpustimo samo z ozirom na to, da je čisti skupiček namenjen za Prešernov spomenik. M. O.

Za bratoljubje. Povest za slovensko ljudstvo. Spisal Janko I. Drameljski. Izdal in založil pisatelj, tiskal D. Hribar v Celji. 1901. — Pri tej povesti se je treba ozirati na to, da je pisana od kmeta, in s tega stališča jo je soditi. Mnogo lepih misli je v knjigi, pozna se dobra volja pisa-

teljeva, in knjigo lahko priporočamo. V jeziku in tehniki ji seveda mnogo nedostaje, kar morda doseže gosp. Drameljski pri drugi povesti. Če se v obliki izuri, mogel bo ponuditi svoje spise „družbi sv. Mohorja“. F. S. F.

Kaj hočemo? Poslanica slovenski mladini. V Ljubljani 1901. Mala 8°. Str. 71. — Ta knjiga je namenjena dijaštvu ter se med njim razširja, da bi se vnelo za nove ideje. Kaj hočemo? se vprašujejo ti mladi ljudje. Odgovor na to je jako medel in nejasen. Nabrane so najrazličnejše misli brez urejenega sestava. Nabrali smo iz njih nekatere, da povemo, kaj nam ugaja, da pa tudi naglasimo, kaj obojamo. — G. Lončar, učenec prof. Masaryka v Pragi, po pravici naglašja, da moramo sami sebe vzgajati (str. 7), baviti se s socialnim vprašanjem (str. 9), da moramo živeti npravno (str. 11), da mora vzgoja navajati k premišljevanju in ne le hraniti spomina (str. 64), da bodi pouk bolj praktičen (str. 65), ter obojaj boj liberalizma proti veri. — A pri tem razlaga take nauke o krščanstvu, da jih moramo odločno obojati. V tej knjižici uči, da se „nauk o božjem Sinu kot spasitelju sveta ne dá vzdržati v tem dobesednem pomenu, kakor hitro moderni človek o njem razmišlja.“ Huduje se nad dogmo o satanu in peklu in pravi celo, da se mora sramovati, kdor veruje v večnost peklenških kazni (str. 62)! Kar imenujemo mi verski nauk, je njemu le „mit in anthropofizem“! Od verskega pouka zahteva, da „bodi vzvišen nad konfesionalno enostranost“! Šola se naj sploh loči od cerkve (str. 70)! Ne bomo naštevali zgodovinskih neresnic o cerkvi, katerih je mnogo v tej drobni knjižici. Kaj hoče g. Lončar, je izrazil na str. 30., kjer piše: „Ako se (kriza v socialni demokraciji) reši odkrito in znanstveno, bode prva posledica ta, da se oni inteligentni življi, ki delujejo doslej za napredek človeštva v socialnem duhu samostojno poleg socialne demokracije, ker se v tem ali v onem temeljnem naziranju ne strinjajo čisto z njo, dasi jo sicer podpirajo, kjer jo morejo — da se ji ti življi potem brezdvomno pridružijo, da bo njih delovanje ne vzporedno s socialno demokracijo, ampak identično. In tega si želimo a tudi pričakujemo.“ Ta nauk je g. Lončar razlagal na zaupnem shodu dné 12. septembra dijakom ter ga tu objavil. — To je nova struja med dijaštvom. Ti mladeniči hočejo socialno delati in si iščejo svetovnega naziranja, na katero bi se naslonili. Moderna vzgoja jim je mišljenje napojila s predsodki o katoliški cerkvi, da ne vidijo, kako je življenje po nauku katoliške vere najenostavnejša rešitev socialnega vprašanja. Poleg krščanskih dogem zamejujejo tudi vse modroslovne sestave, a vkljub temu sanjajo, da bodo filozofi izdelali „na podlagi znanosti enotni moderni svetovni nazor“. Poglavitne

dogme krščanstva tajé, pa vkljub temu pravijo, da so kristjani. Racionalizem zametujejo, pa hočejo vendar s svojim umom cerkveni nauk nadomestiti z boljšim. Religijo hočejo braniti, a najboljšo religijo izpodkopujejo. Nравnost hočejo izboljšati, a ji podirajo verski temelj. Iz tako zmedenih pojmov ne bo moderna mladina nikdar spoznala, kaj da hoče, ampak bo le sebi in ljudstvu škodovala. Mi pa nujno opozarjamo dijaštvo, naj proučuje apologetična dela in naj se na podlagi pozitivne katoliške resnice izobrazuje, da bo mogla pravično in brez predsodkov s trdnim svetovnim naziranjem presojsati moderno življenje. *Dr. E. L.*

Socializem. Spisal dr. Janez Ev. Krek. I. snopič. Izdaja „Slov. kršč.-socialna zveza“. V Ljubljani 1901. Tisk „Katol. tiskarne.“

V Slovencih se je zadnji čas že mnogo dobrega napisalo o socialnih problemih. „Rimski Katolik“, „Katoliški Obzornik“, „Dom in Svet“ in drugi slovenski katoliški listi so prinesli mnogo lepih sestavkov o socialnem vprašanju. Toda samostojne knjige o toli aktualnem vprašanju še nismo imeli. Zato je bila srečna misel „Slovenske krščansko-socialne zveze“, izdati tako knjigo. Še bolj srečna misel je bila, da je „Zveza“ za to delo naprosila dr. Kreka. Saj je ravno dr. Krek napisal največ rečenih člankov, bavil se je neprestano teoretično in praktično s sociologijo, in je v tej stvari med Slovenci in čez meje priznan veščak. Zato ni čuda, da smo se razveselili, ko smo čuli to vest. Le en pomislek smo imeli — da govorimo odkrito — ali bo namreč dr. Krek tako težko vprašanje tudi obdelal na tak način, da bo knjiga zares praktična in tudi preprostejšemu delavcu umevna. No, ta strah je sedaj pri kraju. Prvi snopič, ki leži pred nami, je pisan tako umevno in poljudno, da ga bodo z veseljem in doumevanjem brali vsi, ki se zanimajo za najbolj pereče vprašanje naše dobe. Želimo le, da bi dr. Krek tudi v naslednjih zvezkih s priznано znanstvenostjo družil tako umevnost in poljudnost, in prepričani smo, da bo njegov „Socializem“ pravi „hodi-zmano“ slovenskemu ljudstvu. Socializem bo imel dva dela. V prvem bo dr. Krek tolmačil zistem, v drugem pa zgodovino socializma. Delo prav toplo priporočamo. *A. U.*

Hrvaška književnost.

Knjige „Maticе Hrvatske“.

Prav krasne knjige je podala tudi letos „Matica Hrvatska“ svojim članom. Zemljepis in zgodovina sta zopet letos zastopana po krasnih spisih, in tudi leposlovni del je jako bogat. Začnimo svoje poročilo z glavno knjigo, na katero je „Matica Hrvatska“ letos najbolj ponosna.

Spomen-cviete iz hrvatskih i slovenskih dubrava. U vienac savila „Matica Hrvatska“. Sa slikom biskupa Josipa J. Strossmayera, 29 slika u slogu i 18 umjetničkih priloga. Zagreb 1900. Izdanje „Maticе Hrvatske“. Vel. 8°. Str. XXXII in 658. — Med vsemi knjigami, kar jih je izdala doslej „Matica Hrvatska“, je ta knjiga prav posebna in odlična. Posvečena je velikemu dobrotniku hrvaškega naroda, biskupu Strossmayerju, v spomin petdesetletnice njegovega biskupovanja. V uvodnem spisu popisuje predsednik „Maticе“, Tade Smičiklas, z vneseno besedo življenje in delovanje velikega škofa; nato sledé slavnostne pesmi Ivana Trnskega, fra Grge Martića in Simona Gregorčiča. V bujni raznoličnosti se vrsté krajši in daljši spisi, pesmi in povesti, narodopisni in zgodovinski članki, podobe pokrajin in kipov. Slovenski in hrvaški jezik sta v knjigi enakopravna in se vrstita neprisiljeno. Resnične so besede, ki jih je napisal predsednik g. Tade Smičiklas: „Hrvatski i slovenski književnici združije se, da saviju jedan književni vijenac, iz koga ima prosjati jednodušna književnička sloga slovenskoga i hrvatskoga naroda. Uz njih pristaju umjetnici, koji će djelu podati sjaj i umnožiti mu ljepotu. Misao ih jedna svela, da proslave petdesetgodišnju slavu biskupovanja J. J. Strossmayera. Misao je ova krasan izraz one glavne ideje naroda hrvatskoga i slovenskoga, vodilice svega historijskoga života njihova u devetnaestom vijeku, da se obadva plemena slože i ujedine. Slovenci na krilima ljubavi donesoše svoje plodove književne i umjetničke. Smije se reći, da je ujedinjenje u ovoj književnoj radnji pravo ujedinjenje srdaca hrvatskoga i slovenskoga naroda. Slave svoga zajedničkoga dobrotvora!“ Podrobnosti pač ne moremo ocenjati, saj je zastopanih v knjigi dvainsedemdeset pisateljev, med katerimi je dvajset Slovencev. Osemnajst umetnikov, med njimi sedem slovenskih slikarjev in kiparjev, je okrasilo knjigo s posnetki svojih del. To „spominsko cvetje“, katero je nabrala „Matica Hrvatska“ po slovenskih in hrvaških književnih dobrih, ter je poklonila sivolasemu biskupu kot slavnosten dar, pozdravljamo še posebno zaradi tega z veseljem, ker bo pospešilo med Slovenci in Hrvatji književno vzajemnost. V tej knjigi so zastopane tudi razne leposlovne smeri in različne znanstvene stroke. Vse pa preveva gorki duh krščanstva in slovanstva. *Dr. E. L.*

Toma Erdedi Bakač, ban hrvatski. Napisao Karlo Horvat, svećenik nadbiskupije zagrebačke. U Zagrebu 1900. Tisak Dioničke tiskare. Str. 102. Cijena 1 K. — Dasi je Tomaž Erdedi Bakač eden najslavnijših hrvaških banov, vendar do zdaj še niso imeli Hrvatje obširnejšega življenjepisa tega znamenitega moža. To praznino je izpolnil mladi zgodovinar Karlo Horvat, ki je

uporabil za svoje delo vse važnejše vire, v katerih se dobé podatki o delovanju tega bana. Spis ni preobširen, a moramo priznati, da se je pisatelj trudil, da v tem okviru opiše vse važnejše dogodke iz življenja Bakačevega, posebno pa še iz banovanja njegovega. V prvem delu „Od rojstva Tomaževega do početka velikih napadov turških“ (1558—1590) pripoveduje pisatelj o rodovini Bakačev, o turških bojih in kako je postal Tomaž hrvaški ban. V drugem delu se opisujejo boji okoli Siska in bitka pri Sisku l. 1593., v tretjem delu pa dogodki od zmage pri Sisku do tedaj, ko je odložil Erded bansko čast (od l. 1593—1595.). V četrtem delu razpravlja pisatelj o dogodkih iz l. 1595.—1624., o turških bojih na Ogrskem, o prepirih med Matijo in Rudolfom II. ter o drugem imenovanju Erdeda za bana. Tudi pripoveduje pisatelj, kako kralj ni dal imenovanega bana ustoličiti, in kako je letá iznovič odložil to čast leta 1614. Tomaž Erded je umrl l. 1624. ter je pokopan v stolni cerkvi zagrebški, kjer ima spomenik v desni ladiji.

Mnogo dogodkov iz te dobe hrvaške zgodovine je znanih tudi Slovencem, posebno turški boji in bitka pri Sisku, ki je obsežno opisana v življenjepisu Andreja Turjaškega (Letopis Matice Slovenske za l. 1893). Le podatki, ki jih je pisatelj povzel zapisnikom hrvaškega zbora (Articuli dominorum et nobilium aliorumque Statuum et Ordinum) so deloma novi ter nam razjasnjujejo natančneje grozne skrbi in borbe, ki so jih imeli Hrvatje v tem času za obstanek svoje domovine. Le nekaj nam je omeniti pri tem opisu: Tožbe hrvaških stanov zoper vojaške zapovednike v Krajini in zoper takozvano nemško soldatesko so bile prehude. Slabo je bilo tudi tej vojski, ker ni bila oskrbljena, kakor bi bila morala biti, saj še za denar niso hoteli hrvaški plemiči dajati žita in druge hrane tej vojski iz same mržnje proti nemškim zapovednikom. Vojaki so si morali s silo iskati hrane. Sicer pa ti zapovedniki izpočetka tudi niso bili tako strašni, kakor so opisani. Malo čudno se glasé te tožbe tudi v omenjeni knjigi, ker se prepogostoma navajajo. Čudno, da pisatelj ni omenil znamenitih besed bana Bakača: „Regnum regno non praescribit leges“ (kraljestvo kraljestvu ne daje postav), dasi ga pokaže vselej kot zvestega branitelja pravic hrvaškega naroda. Te krilate besede se še danes prav pogostoma navajajo v političnih borbah med Hrvati in Mažari. Sicer pa je ta knjiga prav poučna in pripravna, da probudi v bravcu domoljubnega duha in spoštovanje do velikih in zaslužnih mož hrvaške prošlosti. Zato jo priporočamo vsem, ki radi čitajo življenjepise znamenitih mož, a posebno še mladeži, za katero imamo še vse premalo spisov iz domače zgodovine. J. Steklasa.

Poljska književnost.

V Varšavi izhaja že več let obširno znamenito delo, čigar polni naslov je: *Encyklopedya Kościelna*, podług teologicznej Encyklopedyi Wetzera i Weltego z licznemi jej dopełnieniami, przy współpracownictwie kilkanastu duchownych i świeckich osób, wydawana dotąd przez ś. p. ks. Michała Nowodworskiego, a obecnie prowadzona dalej przez ks. Aleksandra Zarembę. Ravnokar je izšel XXIV. zvezek, obsegajoč članke: Rytual, Rzym, sakramenta, samobojstwo, Savonarola, sąd boży, sądownictwo, sceptycyzm, scholastyka, Schopenhauer, sekularyzacya i. dr. Ta zvezek šteje XII + 630 str. ter velja kakor poprejšnji 3 rublje. Treba je priznati, da je to za poljsko književnost kaj znamenito delo. Sicer ima v prvi vrsti značaj bogoslovske knjige, vendar sega z apologetičnega stališča v vse druge znanosti, zlasti v modroslovje in zgodovino.

Dogodki na Kitajskem so zbudili tudi med Poljaki za iste živo zanimanje. Že prej je izdal E. Bard knjigo *Chińczycy u siebie*, tłumaczenie z francuzkiego, ki je izšla v dveh zvezkih kot brezplačna priloga „Gazete Polske“. Omeniti pa nam je tudi delca *Chiny i Chińczycy* od Edmunda Plauchuta, ki ga je prevel na poljski jezik neki Michałowski. Poslednje delce je izšlo kot 143. zvezek zbirke „Biblioteka dzieł wyborowych“, ki se prodajejo po 27 kr.

V tej zbirki je izšla v novem natisu v dveh zvezkih „powieść współczesna“ Maryi Rodziewiczownej z naslovom *Dewajtis*, katero je kritika pred kakimi desetimi leti zelo hvalila ter jo postavila v eno vrsto z deli H. Sienkiewicza. Srbski prevod te povesti od Nikole Minajlovića Rajka je izšel že 1896. l. v Belemgradu, pričakujemo pa tudi slovenskega. Dočim je veljal prvi natisek 2 gl., velja sedaj drugi le 1 K 8 h.

V tej zbirki je izšla še povest *Ostatny Batory*. Powieść historyczna Mikołaja Josika, ter zemljepisno delo *Przez pustynie Azyi* dra. Leona Hedina, v prevodu Viktorja Delenana.

D. Mercier je osnoval v Varšavi „Bibliotekę neo-scholastyczną“, katere je izšlo doslej že več snopičev. V tej zbirki izhaja *Historya psychologii nowożytniej* istega pisatelja. i+a.

Ruska književnost.

Ruska književnost se je vnovič obogatila z znamenitimi deli, od katerih imenujemo danes le sledeča:

Gesse-Vartek, Ernest: *Kitaj i kitajci*. Žizn, nravy i običaji sovremennago Kitaja. S 32 gravjurami, 114 risunkami v tekstê i kartoj kitaj-

skoj Imperiji. Prev. A. i P. Tanzen. Petrograd 1901. To krasno knjigo avstrijskega popotnika je pozdravila ruska kritika z odkritosrčnim veseljem, češ, da se je pojavila v najbolj priličnem času, ko so oči skoro vsega sveta obrnjene na dogodke, ki se vršé v tem „nebeškem“ cesarstvu. Ruski prevod je odličen in oblika knjige sijajna.

Slavjanskoje blagotvoriteljnoje občestvo v Petrogradu je izdalo knjigo: *Horvaty*. S priloženjem karty Horvatiji, Slavoniji i Dalmaciji. Očerk A. L. Lipovskago. S. Peterburg 1900. Ne gledé na to, da je L. V. Berezin izdal 1879. l. v dveh zvezkih obširno delo: „Horvatija, Slavonija, Dalmacija i Vojennaja Granica“, napisal je A. L. Lipovski tu novo knjigo o Hrvatih. Leta 1898. je izšla knjiga N. Ovsjanega: „Serbija i Serby. S kartoju Serbiji.“ Lani je izšlo istega pisatelja delo „Bolgarija i Bolgary. S kartoju Balkanskago poluostrova.“ Doslej so bili Rusi slabo poučeni o južnih Slovanih, in knjige, ki so jim poročale o nas, so bile sestavljene površno in neznanstveno. Sedaj pa so se Rusi začeli zelo zanimati za naše razmere. Ta knjiga o Hrvatih je gotovo najboljšo rusko delo te vrste. Upamo, da pridejo sedaj tudi Slovenci na vrsto!

Pisatelj A. P. Lopuhin je izdal *Istoriju hristijanskoj cerkvi*. Petrograd 1900. C 2 r. 50 k. Delo je razdeljeno na dva dela, in sicer obsega prvi del zgodovino krščanskega zapada, drugi del pa zgodovino vshodne cerkve.

V Moskvi je jela izhajati v snopičih svetovna zgodovina z naslovom *Vsemirnaja istorija* G. F. Helmolta. Ruski prevod iz nemščine je oskrbel N. N. Haruzin. To obširno delo izide skoro sočasno z izvirnikom ter bo obsegalo več zvezkov. Cena 1. zvezka 4 rublji.

Društvo „Obščestvennaja poljza“ izdaja v snopičih ruski prevod dela A. E. Brehma z naslovom: *Žizn životnyh*. Iljustrirvannoje izdanije v treh tomah. Peredélano dlja junošestva s 3-go nemeck. ispravl. izdanija, pod uredništvom K. K. Sent-Ilera. Cena po naročilni poti za tri zvezke s poštnino vred 9 rubljev. Bilo bi pač želeli, da bi veččak predelal to knjigo. Brehm opisuje živalsko življenje res sijajno in mikavno, a z darvinistično tendenco. Zato se sme njegova knjiga le previdno rabiti. Ta ruski prevod je toliko predelan, da se more dati mladini v roko.

Pisatelj V. P. Avenarius je izdal že dva zvezka svoje „zgodovinske trilogije“, kateri je dal naslov: *Za Cereviča*. Prvi zvezek nosi naslov „Tri věnca“ (c. 1 r. 50 k.); drugi pa „Syn atamana“ (c. 1 r.). Snov povesti je zajeta iz dobe znamenitega Laži-Dimitrija; delo je namenjeno mladini.

Pisatelj F. Romer je izdal v Moskvi povest z naslovom: *Pod raznymi flagami*. Roman v treh častjah. Moskva 1901. C. 1 r. 50 k. Pisatelj Romer slovi po pravici kot poznavalec ruskega življenja na deželi. Roman „Pod raznimi prapori“ se kaj prijetno čita. Priporoča se zlasti onim, ki se hočejo seznaniti z življenjem ruskega naroda na deželi.

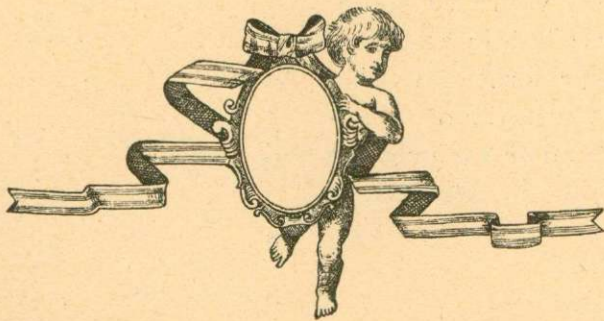
Sloveči beletrist N. A. Lejkin je izdal ravnokar v Petrogradu roman z naslovom: *Pervyje šagi* (prvi koraki). Cena 75 kop. Kritika to novo delo zelo hvali. Ravno tam je izšel že v četrtem izdanju roman istega pisatelja *Hristova nevěsta*. Cena takisto 75 kop.

Knez Golicyn, ki ima kot slovstvenik pseudonim Muravlin, je izdal roman z naslovom: *Vavilonjanje* (Babilonci) To delo nadarjenega beletrista zelo hvali ruska kritika.

Brat slovečega ruskega skladatelja, M. Čajkovskij, je jel v Moskvi in v Lipskem izdajati v snopičih *Žizn Petra Iljiča Čajkovskago*. Vse delo izide v 20 snopičih, ali v treh debelih zvezkih. V prvem snopiču so opisana slavnega skladatelja mladostna leta. Cena za vse delo po naročilni poti 6 rubljev.

A. N. Čudinov je izdal v Petrogradu *Spravočnyj slovar ortografičeskij, etimologičeskij i tolkovyj russkago literaturnago jazyka*. Spb. 1900—1. Cena. 6 r. Pisatelj je imel z izdajo tega slovarja ta namen: da pojasni, popravi ter sploh za stalno določi pisavo ruskega književnega jezika. Ali bo dosegel svoj namen ali ne, to je seveda nerešeno vprašanje, kajti težavno je zapovedovati pisateljem tako obširne države, kakor je Rusija, naj se vsi držé enotnega pravopisa. Knjigo priporočamo tudi Slovencem, učečim se ruščine. Škoda samo, da ji je cena nekoliko prenapeta.

i + a

To in ono.

Naše slike. Na str. 280. podajamo za majnik podobo Matere Božje. Posneta je po oltarni podobi slavnega italijanskega slikarja Bellinija. Bellini je bil rojen okoli l. 1428. in je povzdignil benečansko slikarsko šolo do visoke popolnosti. Na njegov razvoj sta najbolj vplivala Vivarini v Benetkah in Mantegna v Padovi. Od prvega se je naučil krepke karakteristike in plastike oblik, od drugega pa ljubeznivosti in nežnosti. Oboje se vidi na naši sliki. Njegovih velikih slik v vojvodski palači sicer ni več, ostalo pa je od njega mnogo krasnih oltarnih podob. Kako ljubezniva je bl. Devica z Ježuščkom! Angelčka pa svirata spodaj veselo pesem večne rajske pomladi. — „Gozdnitat“ (str. 312., 313.) je v hudi zimi nalomil nekaj vej, da zakuri doma sebi in svoji družini. Ej, hudo je, hudo, če malim otročičem drhté udje od mraza, in če so okna preprežena z ledenimi rožami! Ognjišče je mrzlo, soba pusta, žena vzdihuje, otroci jokajo. Oče ne more gledati te bede. Vun gre v gozd, da prinese nekaj vej. Kaj pa je malo vej? Grajščinski gozd je poln krasnega drevja. Kaj škodi, če naseka nekaj suhih vej? ... A logar ga zasači. Tira ga pred sodnika: Glejte gozdnega tatu! Mrko gleda nesrečnež. Kaj bo? ... Upajmo, da ga ne sodijo prehudo! ... — Buri (str. 320.) znajo delati Angležem preglavico. Malo jih je, pa so pogumni in zviti. Tam za gričem se bliža angleški vlak, poln vojakov, smodnika in bojnega orožja. Hitro so Buri na tiru, urno vzdignejo nekaj pragov in jih položé po strani. Nekaj minut še ... Vlak bo pridrdral in skočil s tira. Z gorovja pa se vsujejo nanj žvižgajoče kroglice iz burskih pušk ...

V Ljubljani se je naštelo 36.547 prebivalcev, med katerimi je 2592 vojakov. Moških je 18.013 (z vojaki vred), ženskih 18.534. Občevalni jezik so Ljubljančani naznanili tako: slovenski 29.737, nemški 5418, češki 208, italijanski 150, hrvaški 63, poljski 20, rusinski 2, madjarski 1, rumunski 1. Brati in pisati zna 28.575 oseb, samo brati zna 1316, niti brati niti pisati ne zna 6656 oseb. Hiš so našteli v Ljubljani 1596. Po veri je 36.159 rimskokatoliških, 236 protestantov, 95 židov, 34 pravoslavni, 12 grških unijatov, 8 oseb brez veroizpovedanja, 1 anglikanec, 1 „stari“ katoličan in 1 armenski unijat.

Proslava zaslužnih mož. Češko literarno društvo „Vlast“ je začelo prirejati slavnostne in zabavne večere, posvečene spominu zaslužnih mož češkega naroda. Dne 6. prosinca je priredilo proslavo Karola Vinařického. Ta odlični duhovnik je posebno mnogo storil kot vzgojitelj in učitelj teoretično in praktično. Kot pesnik je odličen bolj po prevodih, nego po izvornih pesmih. Pisal je tudi arheološke in jezikoslovne razprave. S takimi pre-

davanji hoče društvo „Vlast“ zbuditi zanimanje za domačo zgodovino, in vzgojiti kritičnega duha v občinstvu.

Krščanska akademija v Pragi. Petindvajsetletnico svojega obstanka je praznovala pred kratkim „Krešćanská Akademie“ v Pragi. Ustanovljena je bila l. 1875. Največ zaslug za njeno ustanovitev ima dr. M. Karlach, prvi predsednik „Sv. Václavské založny“. Akademija ima štiri oddelke: umetniški, znanstveni, glasbeni in arheološki oddelk. Glasilo znanstvenega oddelka je „Časopis katolického duchovenstva“, glasilo glasbenega oddelka je „Cyrill“, umetniškega pa „Method“ in „Christliche Akademie“. Velike zasluge ima „Krešćanská Akademie“ za reformo cerkvene umetnosti. Njen paramentni zavod je eden najlepših, kar jih je na svetu. Sedanji predsednik ji je prelat Krásl.

Za nagrobni spomenik Václava Kosmáka, slavnega pisatelja in domoljuba moravskega, so nabrali njegovi častilci 2300 K. Kosmák je pokopan na brnskem pokopališču.

A. K. Šeller. Dne 21. listopada prošlega leta je umrl v Peterburgu znameniti pisatelj ruski A. K. Šeller, ki je v slovstvu znan bolj po imenu Mihajlov. Rojen l. 1838. je po končanih srednjih šolah vstopil na peterburško univerzo, katere pa ni dokončal, ker je l. 1851. prenehala za nekaj časa. L. 1863. je nastopil kot slovstvenik, najprej kot pesnik, potem pa z večjimi romani. Roman „Gnilyja bolota“ mu je pridobil ime, velik uspeh je imela tudi „Žizn Ščukova“. Oba romana sta izšla v listu „Sovremenniku“, katerega pa je l. 1866. vlada ustavila. Ustanovili so zato list „Dělo“, kateremu je bil Šeller glavni sotrudnik in je v njem objavil celo vrsto romanov, ki so zaradi svoje svobodomiselne tendence imeli velik vpliv na javnost. Med njimi imenujemo sledeče: „Gospoda Obnoskovy“, „V razbrodi“, „Lês rubjat — ščepki letjat“. Pozneje je spisal znanstveno - publicistične razprave: „Associaii vo Francii“, „Obrazovanje v Evropê i Amerikê“, „Proletarijat vo Francii“ in mnogo krajših spisov.

Slovanski časnikarji so imeli svoj tretji sestanek dne 8. mal. travna t. l. v Dubrovniku. Med sklepi sta najvažnejša ta dva: Osnuje se naj splošno društvo slovanskih časnikarjev za njih brambo in gmotno pomoč, in ustanovi se naj za uredništva dnevniških časopisov dopisovalnica, ki bi točno in nepristransko poročala o slovanskih zadevah.

Katoliški misijoni. Nikjer se lepše ne kaže bratovska ljubezen človeštva, kakor pri skrbi katoličanov za misijone med ubogimi pagani. Seveda se trud misijonarjev ne da izraziti s številkami, a vsaj približno se dajo določiti vsote, ki so jih katoličani zbrali in izdali za razširjanje krščanstva. Na shodu

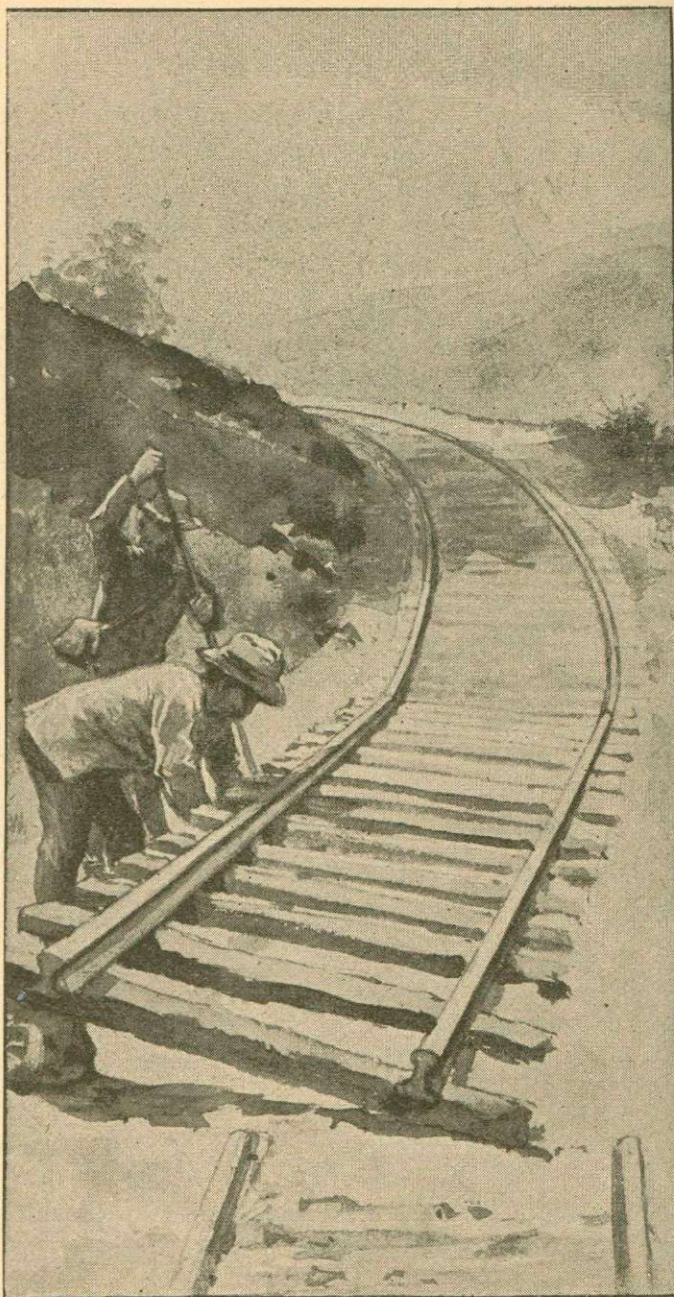
katoliških učenjakov je trdil dr. Baumgarten, da so katoličani v 19. stoletju darovali za misijone sledeče vsote: Društvo za razširjenje svete vere 275 milijonov, društvo sv. Bonifacija 36 milijonov, društvo sv. Detinstva Jezusovega 87 milijonov mark. Veliko so izdali papeži in propaganda. Njih darovane žrtve se cenijo na 100 milijonov mark.

Doktorat tehničnih znanosti. Tehnikom se je izpolnila dolgoletna želja, da bo tudi njim mogoče doseči doktorski naslov, kakor slušateljem drugih znanosti na vseučilišču. Tehniki, ki dovršé svoje nauke od šolskega leta 1901/02 dalje, bodo mogli polagati „rigorozne“ izpite in po končanih naukih doseči naslov „doktorja tehničnih znanosti“.

Slikar Jožef Plank je umrl dne 13. prosinca t. l. Rojen je bil l. 1815. v Hallu na Tirolskem. Pri vojaki so spoznali njegovo slikarsko nadarjenost, ko je barval — tarče za strelce. Dobrotniki so ga poslali v Monakovo, kjer ga je poučeval slavni Cornelius. Pod njegovim vodstvom se je posvetil nabožnemu slikarstvu v smislu „nazareške“ šole. V Ljubljani imamo od njega križev pot in več lepih podob v stolnici in oltarno sliko v „Marijanišču“. Njegova najboljša slika je velika oltarna podoba v benediktinskem samostanu Fiecht na Tirolskem.

Zrakoplovstvo. Po zemlji nas vozijo železnice, po morju jadramo z ladjami — zakaj ne bi mogli letati tudi po zraku, kakor ptice? To vprašanje je vedno mikalo človeškega duha. V novejšem času je največ pozornosti zbudil pruski generallajtenant grof Zeppelin, ki je sestavil nov zrakoplov, ki bi se dal voditi po zraku, kakor se dá ladja krmariti po vodi. Pa zrakoplov je vedno odvisen od vetra, ki ga nosi s seboj, in v tem je največja težkoča. Zadnji poskusi se Zeppelinu niso popolnoma posrečili, vendar upa, da izpopolni svojo iznajdbo, ko dobi denarnih sredstev. Ta zrakoplov bi v mirnem zraku preplovil 42 km na uro. Iz Berlina v London bi prišel v 22 urah, iz Londona v New-York v 5½ dneva. Čez Afriko bi preletel od Zanzibara v Kamerun v mirnem zraku v treh dneh, pri nasprotnem vetru v šestih dneh, če bi mu ugoden veter pomagal, pa v poldrugem dnevu. — Iz Rusije se pa poroča, da je ruski zdravnik Danilevski v Harkovu iznašel nov zrakoplov, ki je jako enostaven in ne predrag. Napolni se v eni uri, štiri možje ga vodijo. V zraku se vzdrži osem dni in se lahko spusti z vršine na katerikoli kraj. Danilevski je deset let poizkušal svoj zrakoplov, predno je stopil ž njim pred javnost. — Nedavno pa je hrvaški trgovec Srečko Turina na Reki dobil pravico izključne lastnine za iznajdbo novega zrakoplova, ki se da krmilati.

Ponarejeni dragi kameni. Sedaj ponarejajo že vse vrste dragih kamenov. Za to rabijo najčistejše steklo, katero mora biti narejeno iz popol-

Buri pred angleškim vlakom.

noma čistega kremena, ali še bolje, kar iz kamene strele, ker se v kremenu dobé pogostokrat tanke železne žilice. Če se to steklo umetno zbrusi, se zdi kakor diamant. Barvene drage kamene delajo tako, da čisto steklo zdrobé v prah, ga zmešajo z barvilom, zopet raztopé, trideset ur raztopljeno hranijo v vročini in potem ohladé ter zbrusijo. Za rumeni topas rabijo klorovokislo srebro, za zeleni smaragd bakrov oksid, za modri safir bakrov oksid s kobaltovim oksidom, za višnjevci ametist kobaltov in železni oksid, za rdeči rubin klorovo zlato. Ta barvila imajo veliko moč; en del klorovega zlata zadoščuje, da se pobarva 10.000 delov stekla. Taki ponarejeni kameni so popolnoma podobni pravim draguljem, in le zelo spreten strokovnjak jih more ločiti. Ta prevara pa ni stalna, ker ponarejeni kamen se kmalu obrabi, in njegov blesk zatemni.

Pogovori.

(Dalje.)

G. A. Pregledali smo Vaši pesmici, in hvaležni bi Vam morali biti, da nam dovoljete, natisniti ju v našem listu. A ju ne bomo. Tu na platnicah par besedi. Prva: „Stara mama“ ni napačna. Misel jako lepa. Stara mama je nekoč kot otrok, kot deklica, kot nevesta i. t. d. hodila k podobi Matere božje. Zdaj poseda ob njej slabotna starka, tolažeč se s sv. rožnim vencem. A ta lepa misel ni — izvirna. Prav dobro se spominjamo slike, ob kateri je bila nemška pesem z isto idejo. Ko bi povedali, da ste jo po svojem prevedli... bi še bilo; ali kot Svoje blago te pesmice ne morete prodajati. Kar se tiče merila in drugih tehničnih stvari, ne moremo grajati. Da pa so rime dokaj navadne in enakomerne (hodila — prosila, obrnila izprosila, častila — gojila, vodila — učila itd. itd.) to smemo pač pristaviti. Sicer se pa prijetno bere ta „Vaša“ pesem, in zdi se nam, da se Vam, kadar boste začeli bolj samostojno in izvirno misliti, še marsikaj posreči tudi v pesništvu. Tudi druga pesmica nam daje to upanje. Kratka je sicer, nekakšen „Stimmungslied“ — pa ima nekaj kot Heinejeve oblike in duha. Evo je:

Naj le vbira!

Zopet mili glas kitare
v tožno dušo mi prodira.
Vbrane rahle melodije
nekdo z nežno roko vbira.

Naj le vbira — naj le vbira,
saj čarobno moč imajo
glasi ti — iz strun doneči
dušo vpokojiti.

Resno mislimo, da je pevska moč v Vas. Daj Bog, da se skoraj zopet snidemo, pa — ne več na platnicah, marveč — v listu! Zdravi!

G. Prostoslav Zdolski. Naš poziv do mladih pisateljev Vas je „domislil, da imate nekje nekaj pesmic“. Pa ste jih srečno našli in nam jih poslali! O Svojih „proizvodih, ki so prvi, prvo cvetje iz domačih logov“, molčite in pričakujete „odkrite besede, presoje brez pardona“. Sami o sebi menite pač: „Nekoliko pesniške nadarjenosti imam — a...“ Ta „a“ je jako pomenljiv in kaže, da ste radovedni, kaj porečemo mi. Prebravši (da govorimo po Vašem) Vaše pesmi, se nam vsiljuje misel, da ravno prevelikega pesniškega poleta v Vaših pesmicah ni. Fantazije Vam sicer ne manjka. Vi sanjate „V noči“, pevate: „Oj tja bi rad“, slušate nekaj „V čustvu“ in govorite „Prijetelju na

večer“ — vse dobro fantastično. Kaj pak, da je pesniku potreba čustva in domišljije; a potreba mu je tudi, kakor smo že nešteto-krat poudarjali, pametne logike in lepe dikcije, če hoče, da je to, kar napiše — pesem. Preberite pa Vi še enkrat vse štiri pesmi, ki jih imamo mi pred seboj, pa povejte sami, kako je v njih z logiko in z dikcijo! — Ut aliquid dixisse — — se zdi nam — ali Vam ne? Vzemimo n. pr. „V čustvu“. Že naslov se nam zdi — čuden. V čustvu? No! pa pogledjmo kaj je v tem „čustvu“!

1. Zavel zefir je hladni
in vel božaje,
noseč glasove, dihe
mi trepetaje.	3. Odvel zefir je lahni
odvel v daljino
odnesel glase ljubke,
njih slaj, milino —
2. Ljubečih dveh so glasi
to nežni bili,
ki ste jih srci srečni
si govorili...	4. Pa ptica rajsko-milo
je zdaj zapela,
presladko o ljubezni
preljubko pela.
5. Že ptica odletela,
in jaz sem stajal.
Prerazne mislil misli —
se sam izdajal.	

To se glasi nekako tako, kakor kroži pod benečanskim nebom v gondoli kak sanjavi tujec, ko sanja brez vsake misli in zveze o zefiru, božajočem in trepetajočem — o ptici, ki poje rajsko milo in presladko in preljubko... itd. A za nas navadne zemljane so taki glasovi nerazumljivi. Nas vsaj ne morejo ganiti tolikanj, da bi se od sladkosti njihove — stajali... Povedali bi nam rajši, mladi prijatelj, kakšne so bile razne misli, ki ste jih mislili, in kaj ste vsaj hoteli povedati v tem „čustvu“ posebno na koncu s tistim: „se sam izdajal“? Igračica, dobri pesnik, igračica! — Če hočete pa pogledjmo še, kaj poveste „Prijetelju na večer“.

1. Minila vročina je dneva
ki naju je v hramu zaprla (!)
Lahko zdaj na prsto spet greva
prijatelja srečna in vrla. (hm!)
2. Na klopici bova sedela,
o naju stvarih se menila.
Tam v gošči pa ptica bo pela
pogovore nama sladila.
3. Lej, hladno tako je tam v gaju,
ki rožic je poln dišečih —
v samotnem se vsedeval kraju,
kjer šumno ljudij ni hrumečih.
4. In vetrič pihljal bo prerahli
in ličica nama poljubljal —
Pojdiva (!), prijatelj nenagli, (?)
pojdiva, kaj čas bi še zgubljal!

To je tedaj Vaš poziv prijatelju na večer! Srečna in vrla prijateljica to, ki bota toliko srečo uživala na klopici sedeč — pa zopet v samotnem kraju in se bota menila „o svojih stvareh“ in — tičica bo sladila (!) pogovore — in vetrič bo poljubljal „ličica“. Poseben lep, originalen epiteton ste dali Svojemu prijatelju imenujoč ga, „nenagli...“! Žalibog, da tudi ta epiteton ne naredi rime na „prerahli“! Tako! Mislimo, da bo to dovolj, da ne bode predolgo „upali in se bali“. Sodite se še enkrat sami! Nam je čisto

jasno, da par fraz in lepodonečih besedi še ne naredi pesnika, kakor ena lastovka ne pomladi. Vendar ker kažete živo (četudi preživo) domišljijo in se sami čutite, da imate pesniško nadarjenost, Vam bo morda težko popolnoma pustiti to „delo“... Zato bi rekli: le delajte, a — ne silite v javnost! Rajši zopet kam založite Svoje „cvetje iz domačih logov“, da se šele za par petletij zopet spomnite nanj. Takrat bote trezno brali in trezno — sodili. Bog Vas živi!

M. B.

Naznanila.

Knjige „Slovenske Matice“ za l. 1900.

1. L. Pintar: *Zbornik* II. zvezek. —
2. E. Lah: *Letopis* za l. 1900. — 3. Dr. K. Štrekelj: *Slovenske narodne pesmi*. —
4. dr. K. Glaser: *Zgodovina slovenskega slovstva* IV. del, tretji zvezek. (Konec.) —
5. Fr. Malograjski: *Z viharja v svetlje* (dvanajsti zvezek „Zabavne knjižnice“). —
6. Fr. Levec: *Knezova knjižnica*, 7. zv.

Knjige „Matice Hrvatske“ za l. 1900.

1. *Spomen-Cviete* iz hrvatskih i slovenskih dubrava. (Jubilejna knjiga, posvečena bisk. J. J. Strossmayerju.) — 2. *Poviest novoga veka* od god. 1453. do god. 1789.

Zgradio Franjo Valla. Dio drugi. (Svjetska poviest. knjiga IX. i X.) — 3. *Slike iz obćega zemljopisa*. Napisao Dr. Ivan Hoić. Knjiga peta. Dio II. (Poučna knjižnica „Matice Hrvatske“. Knjiga XXV.) — 4. August Šenoa. *Sabrane pripoviesti*. Svesak šesti. — 5. Eliza Orzeszko. *Isabrane pripoviesti*. Svezak prvi. (Slavenska knjižnica. Knjiga VIII.) — 6. *Povjest grške književnosti*. Sastavio dr. August Musić. (Knjižnica za klasičnu starinu V. — 7. Edhem Mu-labdić: *Na obali Bosne*. Črtice. (Zabavna knjižnica „Matice Hrv.“ Svezak 237—239.) — 8. Viktor Car Emin: *Pusto ognjište*. Pripovijest iz istarskoga života. (Zabavna knjižnica „Mat. Hrv.“ svezak 234—236).

Listnica uredništva Gosp. L. V. v Šk. L. Vaših stvari ne moremo objaviti. Nazadnje poslana povestica je čudo-čudna po vsebini in — kar gotovo tudi sami čutite — po obliki. O „pesmi“ niti ne govorimo. Nekaj Prešernovih verzov iz elegije „V spomin Andreju Smolétu“ med Vašo, iz večine še nerimano prozo — mislite si: to ni pesem! Brez zamere! Zdravi! — Gosp. F. Ž. v P. „Pomladno romanco“ Vam o priliki vrnemo, da jo tehnično popravite. Misel je izvirna, lepa — škoda bi jo bilo zavreči. Pozdrav! — Mnoge mlade pesnike, ki želé presoje svojih prvencev v „Pogovorih“ na platnicah, prosimo potrpljenja. Počasi pridejo vsi na vrsto.

Dobé se še naslednji letniki „Dom in Sveta“: IV. po 4 K, V. po 6 K, VII., VIII., IX., X., XI., XII. in XIII. po 8 K.

Naročajo se pri

Upravništvo „Dom in Sveta“

v Marijanišču.